

Elmin inkişafı Gənclər İncəsənət

**Böyük Rəhbərin 1979-2004-cü
illərdə müəllim və tələbələr
qarşısındakı çıxışlarından
seçmələr**

Kitabın adı:...Elmin inkişafı - Gənclər - İncəsənət
Tərtib edən:.....Həsən Qüddusizadə
Çap tarixi:.....2022
Çap növbəsi:.....Birinci
Tiraj:.....1000

«Издательство Полипресс»
Тверь, Комсомольский проспект, дом 19.
Тел.: (4822) 58-19-78, 500-250,

ISBN 42-37-024519-41

Birinci fəsil

Elm istehsalı və proqramlaşdırma hərəkatı

1. İslamın və qərbin elm istehsalına baxışı

Elm istehsalının, yəni elmin sərhədlərini aşılıb inkişaf etmək, elm öyrənməklə və elm sahəsində hər hansı bir dərindən biliyə malik olmaqla fərqlidir. Bizim ikincisinə ehtiyacımız var. Əlbəttə, bu, o demək deyil ki, birincisinə ehtiyacımız yoxdur, ehtiyacımız var, lakin o, kifayət deyil. Alimlərin müxtəlif elmi sahələrdə, istər humanitar, istərsə də təcrübi elmlərdə olan yazı və araşdırmalarının yaxşı başa düşülüb, insanın təyin meyarına və uyğun sahədəki son qərarına çevrilməsi yaxşı deyil. Biz görürük ki, bu və ya digər sahələrdə tədqiqatları, araşdırma və

nəzəriyyələri öyrənmək qərb dünyasında da qəbul olunan və etimad göstərilən əsas deyil, xüsusən humanitar sahədə bu belədir. Əlbəttə, bu, təcrübi elmlərdə və texnologiyada da özünü göstərir.

İslamın insana, elmə, insan həyatına, təbiətə və varlıq aləminə olan baxış tərzini yeni məlumatlar ortaya qoyur. Bu baxış qərbdə elmi tədqiqatların əsası olmayıb. Qərbdə elmi tədqiqatlar din adlandırdıqları bir şeylə qarşıdurma əsasında başlayıb. Əlbəttə, onlar buna haqlı idilər, renessansın qiyam etdiyi, dünyanın elm və fikir istqamətini onun ziddinə çəkdiyi bir din - din deyildi, din adı altında xurafat və əfsanələr idi. Orta əsrlər kilsəsinin dini - din və dini məlumatlar deyildi. Təbiidir ki, alimlərin, ziyalıların və düşüncə sahiblərinin zəhinlərində düynələr və şübhələr qalsın və onlar üçün anti-dini çıxış yolları tapılsın. Buna görə də, onlar üçün elm və dinin bir araya gəlməsi çox çətin məsələdir, amma bu, bizdə problem deyil.

Bizim dünyagörüşümüzdə elm dinin içindən qaynayır, elmin ən yaxşı həvəsləndiricisi dinin özüdür. Bizim tanıdığımız din, Qurandan öyrənib əxz etdiyimiz dini ideologiya, yaranışdan, insandan, metafizikadan, tövhiddən, Allahın iradəsindən, qəza və qəddərdən yaratdığımız təsəvvür elmlə uyğundur. Ona görə də, din, elmi istehsal edən və ona həvəsləndirəndir. Nümunəsinə siz özünüz tarixdə baxın. İslamın ilk əsrlərində bu dinin

həvəsləndirməsinə görə elmi hərəkət o qədər yüksəldi ki, o zamana qədər dünyada analoqu yox idi. Elm və din bütün sahələrdə bir-birinə qarışmışdı. Elm, tədqiqat və sənaye özünə görə çoxlu inkişaf etdi.

Bu gün qərbdə ortaya qoyulan humanitar elmlərin bünövrəsi, iqtisadiyyat, sosiologiya, politologiya və humanitar elmlərin digər sahələri bir anti-dini və qeyri-dini dərkə əsaslanır, yüksək biliyə və İslam tövhidinə inanan şəxslərin nəzərlərindən etibarsızdır. Biz bu sahələrdə işləməliyik, təcrübi elmlər sahəsində də çalışmaq lazımdır. Elmi inkişaf bacarığını, yeni yollar və yeni üfüqlər açmaq istedadını özümüzdə yaratmalıyıq. Bizim məqsədimiz bu olmalıdır, bu təvəqqe olunur. Xoşbəxtlikdən, biz inkişaf etmişik, bunu açıq-aydın görmək olar.

Əgər elm qeyri-dini və anti-dini mühitdə inkişaf etməlidirsə, (inqilabdan qabaqkı dövrdə) ən azı elmi cəhətdən inkişaf etməli idik, amma biz bu sahədə geri qalmış və geridə saxlanılmışdıq. 50 ildən artıq idi ki, bu ölkədə elmi fəaliyyətlər olduqca zəifləmişdi, bəzi sahələrdə isə ümumiyyətlə dayandırılmışdı. Yaradılmış maneələr bu millət üçün öldürücü zəhər kimi idi. Bizim xalqdan özünəinamı almışdılar. Bizim xalqımızı, istedadlı şəxslərimizi və aydın beyinlərimizi bu sərhədlərdən xaricdə olanlara o qədər vurğun etmişdilər ki, ümumiyyətlə heç kəs

cürət və cəsarət toplayıb o sözlərin və nəzəriyyələrin əleyhinə hər hansı bir fikir yürütmək haqqında düşünmürdü.

Əlbəttə, İslam bizə özünəinam verdi, inqilab bizə cəsarət bağışladı. Bu gün gördüklərimiz həmin cəsarətlərin nəticəsidir. Bu cəsarəti gücləndirmək və inkişaf etdirmək lazımdır. Bizim istedadlarımız yaxşıdır, bizim cavanlarımız yaxşıdırlar. Əgər cənabların toxunduqları məsələlər, istedadların zamanında tanınıb cəzb olunması, onların düzgün istiqamətləndirilməsi, işə alınması və istedadlılar sahəsindəki düzgün mənəvi təşkilatçılıq baş tutsa, əgər prezident aparatı yanında bizim təklif etdiyimiz istedadlılar fondu təşkil olunsay, inşallah bu məqsədlərə sarı gedəcəyik. Bu işlər mümkündür və onları icra etmək üçün kifayət qədər iradə vardır. Mən eşitmişəm ki, istedadlılar fondunun bəzi işləri görülüb və artıq əsasnaməsi də yazılıb.¹

2. Qacarilər və pəhləvilər dövrünün ən böyük faciəsi

Qacarilərin və pəhləvilərin şahlığı dövründə bu ölkənin başına gətirilən və adətən diqqətdən kənarda qalan ən böyük faciələrdən biri budur ki, dünyada elm qapılarının açıldığı zaman bunlar İranı qapalı

¹ Böyük Rəhbərin universitet müəllimlərilə görüşündəki çıxışından: 16 dekabr 2004.

saxlayıb, hərəkət və inkişaf etməyə qoymadılar. Ən böyük cinayət budur. Bu, öldürməkdən, yandırmaqdan, həbsə salmaqdan və işgəncə verməkdən qat-qat artıqdır. Bu, neftin pulunu mənimsəməkdən və əcnəbiləri hakim etməkdən artıqdır. Bu, çox mühüm məsələdir. Amma heç kəs buna diqqət yetirmir.¹

3. Elm qüdrət vasitəsidir, qərblilərin özü elmlə qüdrətlənilər.

Müstəmləkə altında olan ölkələrdə inkişaf etməyə qoymadıqları və ona qarşı ciddi maneə törətdikləri məsələlərdən biri elmdir. Onlar bilirlər ki, elm qüdrət vasitəsidir. Qərblilərin özü elmlə qüdrətlənilər. Bu, tarixi fenomenlərdən biridir.

Əlbəttə, elm şərqlə qərb arasında hərəkət edib, gah onlarda, gah da bunlarda olub. Bir zaman onlar cəhalətdə idilər. Özlərinin dedikləri kimi, orta əsrlər dövründə dünyanın bu tərəfində elmin çiçəklənməsi dövrü idi. Amma qərblilər elmə yiyələnən kimi ondan iqtidar, sərvətlənmək, siyasi qüdrətlərini genişləndirmək, xalqların sərvətini talamaq və özlərinə sərvət istehsal etmək üçün bir vasitə kimi istifadə etdilər. O sərvətdən yenidən elm istehsal etdilər, elmi yüksəltdilər, inkişaf etdirdilər. Onlar

¹ Böyük Rəhbərin ölkə universitetlərinin rektorları ilə görüşündəki çıxışından: 25 fevral 1998.

bilirlər ki, elm bir ölkəyə qüdrət bağışlamaqda nə qədər təsirlidir. Buna görədir ki, müstəmləkə sistemini, yəni istismarçı ilə istismar olunan arasındakı əlaqənin dünyaya hakim olmasını istəyirlərsə, istismar altında saxladığıları ölkələri savadlanmağa və elmi inkişafa qoymamalıdırlar. Bu, dəyişməz strategiyadır. Bu gün dünyada bu minvalla hərəkət edirlər. Buna əsasən, elm öyrənmək və tədqiqat aparmaq üçün çalışmaq lazımdır.¹

4. Proqramlaşdırma hərəkətinin mənası

Bir neçə ildir ki, ölkənin elmi arenasında proqramlaşdırma məsələsini irəli sürmüşəm. Bu nə deməkdir? Yəni biz təkcə öyrənməklə kifayətlənməməliyik. Bizim məqsədimiz, təhsilimizin və tədqiqatımızın məqsədi elmi inkişaf etdirmək olmalıdır; yəni mövcud vəziyyətdə elmi yeniliklərin başladığı məqama çatmaq. Biz istedad baxımından dünyada elmi istehsal edənlərdən, yayanlardan, onu inkişaf etdirənlərdən, elm əsasında mürəkkəb texnologiyaları yaradanlardan əskik deyilik. Əlbəttə, elm istehsalı o demək deyil ki, tərcüməni və öyrənməyi kənara qoymaq lazımdır, yox, mən

¹ Böyük Rəhbərin universitet cihadı ekspertləri və elmi şura üzvlərilə görüşündəki çıxışından: 21 iyun 2004.

demək istəyirəm ki, tərcümədə və öyrənməkdə dayanmaq lazım deyil.¹

5. Bu gün ölkənin elmi təməllərini gücləndirmək vacib məsələdir!

Bu gün ölkədə yeni nəslin və birinci növbədə siz universitet nümayəndələrinin boynuna düşən ən vacib məsələlərdən biri ölkənin elmi təməllərini gücləndirməkdir. Bizim elmimiz olmasa, iqtisadiyyatımızda, sənayemizdə, hətta idarəçiliyimizdə və ictimai məsələlərimizdə də geri qalacağıq. Bu gün dünyaya allahlıq edənlər, dünyanın ən böyük humanitar və maddi bazalarına sahib çıxan sirli əllər, bütün okeanlar və həssas boğazlar məhz onların nəzarəti altındadır; istədikləri yerə müdaxilə edirlər. Onlar elmin vasitəsilə bəşəriyyəti bu bədbəxt günə qoymuşlar. Odur ki, onların işlərinə qarşı tədbir görmək üçün elm lazımdır. Elmi cəhətdən inkişaf etmək istəyirsinizsə, elmə yenilik gətirmək cürətiniz olmalıdır. Müəllim və tələbə deyilmiş elmi təriflərin mütləqliyi və daimi hesab olunması zəncirindən azad olmalıdırlar.²

¹ Böyük Rəhbərin bütün ölkə üzrə universitet müəllimlərinin görüşü zamanı etdiyi çıxışdan: 30 oktyabr 2003.

² Böyük Rəhbərin bütün ölkə üzrə universitet müəllimlərlə görüşündəki çıxışından: 30 oktyabr 2003.

6. Bu ölkədə elmi inkişaf etdirmək iqtidarında olanlar daha artıq məsuliyyət hiss etməlidirlər!

Bu gün istismarçılığın, imperializmin, Amerikanın və dünyanı qarışdırmış sionistlərin çox həssaslıqla yanaşdıqları məsələlərdən biri, inqilabi quruluşa malik olan ölkələri elmi cəhətdən inkişaf etməyə qoymamaqdır. Onlar bu məsələdə bizim ölkəyə daha artıq həssasdırlar. Çünki onların İslama və İslam inqilabına qarşı həssas mövqeləri başqa heç bir inqilaba qarşı olmayıb, yoxdur və olmayacaq. Əlbəttə, əgər gələcəkdə qeyri-İslami inqilab baş versə, bu qədər həssas olmayacaqlar. Bu gün bu ölkədə elmi inkişaf etdirmək iqtidarında olanlar daha artıq vəzifə duymalıdırlar. Çünki düşməni bizi öz ayağımız üstə durmağa qoymur. Öz ayağı üstə durmaq o zaman baş verəcək ki, elm bizim içimizdən qaynayacaq və biz dilənçi kimi düşmənlərimizə əl açmayacağıq. Yüksək istedad sahibləri, istedadlı şagirdlər və ölkənin gələcəyi üçün faydalı ola biləcək bütün şəxslər çox məsuliyyət hiss etməlidirlər.¹

¹ Böyük Rəhbərin universitet və elmi hövzə tələbələrinin toplantısındakı çıxışından: 20 dekabr 1989.

7. Elm bugünkü dünyada iqtidar vasitəsidir, onu əldə etməliyik!

Bizim bütün sahələrdə elmi yüksəlişə ehtiyacımız var, elmi cəhətdən inkişaf etməliyik. Əgər cəmiyyətimizdə elmi inkişaf olmasa, heç şübhəsiz, ölkənin sabahı böyük problemlərlə üzləşəcək. Məlumdur ki, maddi dünyanın əldə etdiyi uğurlar elmin vasitəsilə mümkün olmuşdur.

Elmin maddi və mənəvisi olmur; elm elmdir, maarifdir; elm əziz və dəyərlidir. İnsan mütləq elmin arxasınca getməlidir. Elm hərəkətdə olan insanın görən gözüdür, həmişə onun arxasınca getmək lazımdır. Siz bilirsiniz və görürsünüz ki, başqaları belə etdilər.

Avropa tarixini oxuyan adam avropalıların xarakterik olaraq kobud olmalarına şübhə etməz. Ütülü paltarda, qalstuklu və ətirli olan zahiri görkəmin çox kobud və qaba batini var. Bu, onların ədəbiyyatlarında və mədəniyyətlərində aşkar görünür. Oraya getməyən və onları yaxından görməyən bəlkə də bunu dərk etməz, amma gedib görənlər bu haqda çoxlu əhvalatlar danışrlar və insan nə olduğunu başa düşür. Belə xarakterə malik bir xalq bu gün bütün dünyaya sözünü deyir və istədiyini yeridir, dünya da onun sözünü qəbul edir. Bu, elmə görədir. Görün elm nə qədər əhəmiyyətlidir.

Elm olanda, sizin, həyati əhəmiyyətli neft resurslarına malik olmanıza baxmayaraq, təbii ki, ona ehtiyacılı olacaqsınız, buna məcbursunuz. Amma əslində o sizə ehtiyacılı olmalıdır, çünki sizin neftiniz olmasa, onun zavodları işləməz, işıqları yanmaz, soyuq havada qızına bilməzlər. Hər bir şeyləri sizin neftinizdən qaynaqlanır, amma eyni zamanda siz onlara ehtiyacılısınız, onlar sizə və hətta sizin neftinizə də vəzifə təyin edirlər. Bu, elmin xüsusiyyətidir. Elm iqtidar vasitəsidir. Elmi əldə etmək lazımdır, bundan başqa çarəmiz yoxdur.¹

8. Elm əldə etmədən böyük məqsədlərə çatmaq mümkün deyil.

Bu gün Allahın lütfü ilə ölkəmizdə yaranmış əhval-ruhiyyəni qorumağa ehtiyacımız var. Biz İslam məfhumları ilə düzgün tanış olmalıyıq. İslam dəyərlərini qorumaq və elmi, İslamın təsvir etdiyi dünyanı yaratmaq üçün işə salmaq lazımdır. İslamın müsəlmanlar üçün proqnozlaşdırdığı dünyanı elmsiz əldə etmək mümkün deyil. Quranın bir neçə yerində təkrar olunan “Müşriklərin xoşuna gəlməsə də, onu (İslamı) bütün dinlərin fəvqündə (bütün dinlərdən üstün) etmək üçün Öz Peyğəmbərini

¹ Böyük Rəhbərin bütün ölkə üzrə universitet rektorları ilə görüşündəki çıxışından: 25 fevral 1998.

doğru yolla və haqq dinlə göndərən Odur!"¹ ayəsi bütün dünyaya mədəni cəhətdən qələbə çalmaq, bütün xalqların hidayətini ələ almaq və onları nura, mənəviyyata və İlahi təkamülə sarı yönəltmək deməkdir. Elm olmadan bu böyük məqsədə çatmaq mümkün deyil. Yəni cahil və savadsız qalmaqla, elmi cəhətdən yerində saymaqla və həmişə elm istehsal edənlərin əlindəkilərə ehtiyacı olmaqla bu məqsədlərə çatmaq mümkün deyil. Bunun üçün mütləq elm istehsal etmək lazımdır.²

9. Elm istehsalı universitetlərdə və ölkənin digər elmi müəssisələrində müqəddəs iş və ibadət hesab olunmalıdır.

Elm istehsal etmək - gedilməyən yolları getmək deməkdir. Əlbəttə, bu o demək deyil ki, biz başqalarının getdiyi yolları getməyək və onların təcrübələrinə etinasız yanaşaq. Yox, bu o deməkdir ki, biz düşünək. Bu əzəmətli dünyada və böyük təbiətdə bugünkü mütərəqqi elmin əldə etmədiyi çoxlu bilgilər var. Təbiətin hələ elmə məlum olmayan məsələləri olduqca çoxdur və böyük ehtimalla, bəşərin bu günə qədər əldə etdiklərindən qat-qat artıqdır. Diqqət etməli, düşünməli və

¹ Tövbə surəsi, ayə 33.

² Böyük Rəhbərin Şərqi Avropa İslam təşkilatları ittifaqının bir qrup tələbəsilə görüşündəki çıxışından: 10 avqust 2002.

naməlum məqamların kəşfinə çalışmalıyıq. Burada deyilən istedadları işə salmalıyıq. Mən bilirəm ki, sizin beyninizin və düşüncənizin belə istedadı var. Qısa yollar tapmalıyıq, elm vadisində bidətdən və yenilikdən qorxmamalıyıq. Bu hərəkət bizim universitetlərdə, elmi-tədqiqat müəssisələrində kütləvi şəkildə müqəddəs iş və ibadət hesab olunmalıdır. Elmin bütün sahələri belə hərəkət etməlidir. Bizim düşünmək və elmi yeniliklərə nail olmaq cürətimiz olmalıdır.¹

10. Universitet nümayəndələri elmə praktiki əhəmiyyət verməlidirlər.

Universitet nümayəndələri elmə əhəmiyyət verməlidirlər. Əhəmiyyət vermək təkcə qəlbə aid olan iş deyil, əməl də lazımdır. Bu əməlin ciddi müqəddimələrə və proqramlara ehtiyacı var. Universitetin zaman və imkanlarından qeyri-elmi iş üçün istifadə etmək, təbii ki, bu elmi iradəni zəiflədəcək. Əgər o iş zərurət həddində olsa, eybi yoxdur. Amma belə işlərdə ifratçılıq elmi baxışa, elmi hərəkata, quruculuğa və bunların ardınca, bizim ehtiyacımız olan elmi qürura zərər vuracaq.²

¹ Böyük Rəhbərin Şəhid Behiştı universitetinin müəllimləri ilə görüşündəki çıxışından: 12 may 2003.

² Böyük Rəhbərin təhsil naziri və universitet rəhbərləri ilə görüşündəki çıxışından: 6 yanvar 2005.

11. Bütün fənlərdə yenilikçilik və orijinal nəzəriyyələr yaratmaq universitetlərin mühüm vəzifələrindən biridir.

Universitetlərin mühüm vəzifələrindən biri elmi yenilikçilikdir. Fikri baxımdan qapalılıq təkcə dini mühitlərin və dini düşüncələrin problemi deyil. Bütün yerlərdə qapalılıq, donuqluq, insana yeridilən mütləqçiliyə, düzgün məntiqlə yanaşmadan tabe olmaq böyük bir bəladır. Bir elmi müəssisənin və universitetin ideal vəzifəsi budur ki, elmi məsələlərdə yenilikçi olsun. Elm istehsalının həqiqi mənası da məhz budur. Elm istehsalı təkcə elmin köçürülməsi deyil. Elmi yeniliklər və orijinal nəzəriyyələr yürütmək birinci dərəcəli əhəmiyyət daşıyır. Bunu mən ona görə deyirəm ki, bir mədəniyyət kimi formalaşsın. Bu yenilikçilik təkcə müəllimlərə aid deyil, onun müraciət obyektə tələbələr və bütün elmi arenadır.

İslam maarifində ictihad adlanan bu elmi yenilikçilik üçün iki şey lazımdır: elmi qüdrət və elmi cürət. Əlbəttə, elmi qüdrət çox mühümdür. Güclü istedad, lazımi məlumat və öyrənmək üçün ciddi çalışmaq elmi qüdrətin əldə edilməsi üçün çox lazımdır. Amma bunlar kifayət deyil. Lazımi elmi qüdrəti olan, amma onun məlumatlar yığınının heç bir yerdə praktiki xeyri olmayan, elm karvanını irəli aparmayan, bir milləti elmi baxımdan yüksəlişə

çatdırmayan insanlar çoxdur. Buna əsasən, elmi cürət də lazımdır.

Elmdən söhbət etdikdə, ola bilsin birinci növbədə sənaye və texnologiya məsələlərinə aid olan elmlər yada düşsün. Amma mən bunu ümumi şəkildə deyirəm. Humanitar elmlərin, ictimai, siyasi və iqtisadi elmlərin, cəmiyyəti və ölkəni idarə etmək üçün nəzəri cəhətdən lazım olan müxtəlif məsələlərin elmi yeniliyə, yəni ictimahda ehtiyacı var. Bizim elmi mühihlərdə müşahidə olunan və mənə böyük eyiblərdən sayılan məsələlərdən biri budur ki, biz on illərdir xarici və qərbi mətnləri təkrarlayırıq, oxuyuruq, əzbərləyirik. Amma özümüzədən sual və tənqidi fikirlər yürütmürük. Elmi mətnləri oxumaq və elmi hər hansı bir şəxsədən öyrənmək lazımdır. Amma elm öz tərəqqisi yolunda güclü, uca və elmi inkişaf etdirmək cürətinə malik olan işlək ruhlarla yanaşı olmalıdır. Belə olsa, o inkişaf edəcək. Dünyadakı elmi inqilablar belə yaranmışdır.¹

12. Universitet hərtərəfli proqramlaşdırma hərəkətini ölkənin ixtiyarında qoymalıdır.

Bizim müəllim və tələbələrəimizin mütəfəkkir beyinləri qərbdən gələn və bəzilərini nəzərinə

¹ Böyük Rəhbərin Əmir Kəbir adına sənaye universitetinin müəllim və tələbələri ilə toplantısındakı çıxışından: 27 fevral 2001.

Allah vəhyi hesab olunan, azacıq şübhə edilməsi mümkün olmayan hüquqi, ictimai və siyasi məfhumları müxtəlif elmlərin böyük tədqiqat mərkəzlərində çək-çevir etməlidirlər. Onların qarşısında sual qoymaq lazımdır. Bu mütləqçiliyi sındırmaq və yeni yollar tapmaq lazımdır. Həm onlar istifadə etsinlər və həm də bəşəriyyətə təklif olunsun. Bu gün bizim ölkəmizin buna ehtiyacı var. Bu gün bizim ölkəmizin, universitetdən belə bir təvəqqəsi var. Universitet gərək hərtərəfli və dərin bir proqramlaşdırma hərəkətini bu ölkənin və xalqın ixtiyarında qoysun, iş və əmək sahibləri özümüzə olan elmi yeniliklərlə İslam dəyərlərinə və din təfəkkürünə söykənən ədalətli və inkişaf etmiş bir cəmiyyətin bünövrəsini möhkəmləndirsinlər. Bu gün bizim ölkəmiz universitetdən məhz bunu gözləyir.¹

13. Ölkənin tələbə nəslə bilməlidir: Bu gün elmi üstünlük qərblilərdədirsə, iş və iradə sayəsində sabah onu özümüzünkü edə bilərik.

Biz dünya elmindən iki yüz il geri qalmışıq. Amma elmin sərhədlərinə çatmaq, o demək deyil ki, avropalıların iki yüz ilə getdikləri yolu biz də iki yüz ilə gedək, sonra onların bu gün çatdıqları məqama

¹ Böyük Rəhbərin Əmir Kəbir adına sənaye universitetinin müəllimləri və tələbələri ilə toplantısındakı çıxışından: 27 fevral 2001.

çataq. Yox, belə deyil, biz kəsə yollar tapmalıyıq. Biz elmi avropalıların əlindən almalıyıq. Biz öyrənməyə utanmırıq. İslam deyir ki, dünyada bir neçə qrup var. Onların biri bilmədiklərini öyrənmək fikrində olanlardır, öyrənməyə utanmayanlardır. Biz bu gün bəşərin beyninin, ağlının və istedadının nəticəsi olan elmləri öyrənirik. Bilmədiyimiz məsələləri böyük məmnuniyyətlə öyrənirik. Müəllimlərimizə hörmət də edirik. Bizə elm öyrədənlərə hörmətsizlik etmirik. Amma ayırısından elm öyrənmək, şagirdin həmişə şagird qalması mənasında başa düşülməməlidir. Biz bu gün şagirdik, sabah onların müəllimi olacağıq, necə ki, onlar bir gün bizim şagirdimiz idilər, amma indi müəllimimiz olmuşlar.

Qərblilər elmi bizdən öyrəndilər. Siz Pier Russonun Elmlər tarixi kitabına baxın. Orada deyir dörd-beş əsr öncə bir tacir Avropa ölkələrindən birində bir müəllimə müraciət edir və deyir ki, istəyirəm övladım dərs oxusun, onu hansı məktəbə yollayım? Müəllim cavab verir ki, əgər bu dörd məsələ - toplama, vurma, çıxma və bölməklə kifayətlənersənsə, onu bizim ölkənin, yaxud digər bir Avropa ölkəsinin istənilən məktəbinə yolla, amma bundan artığını istəyirsənsə, onu Andalosa, yaxud digər müsəlman yaşayan bölgəyə göndərməlisən. Bunu Pier Russo yazır, mənim sözüm deyil.

Xaç yürüşləri bu sahədə onlara kömək etdi. Onlar bizdən öyrəndilər. Onların alimlərinin bu bölgələrə

səfərləri kömək etdi ki, bizdən öyrənsinlər. Həmçinin bizim alimlərimizin o bölgələrə səfərləri və bizim kitabların oralara aparılması bu sahədə onlara böyük kömək göstərdi. Bir gün onlar bizdən öyrəndilər və bizim şagirdimiz oldular, sonra isə bizə müəllimlik etdilər. İndi də biz onlardan öyrənirik, onların şagirdi oluruq və sonra onların müəllimi olacağıq. Buna görə ölkəmizin tələbə, tədqiqatçı və alim nəslə bilsinlər ki, bu gün elmi üstünlük qərblilərdədir, amma sizin əməyiniz və iradəyiniz sayəsində yaxın gələcəkdə onu sizdən öyrənə bilərlər.¹

14. Biz elmi sahədə dünyada yeni hesab olunacaq işlər görə bilərik.

Proqramlaşdırma hərəkəti budur ki, elmi sahədə oturub əlinizi uzatmayın ki, başqaları əksinlər, meyvələrini toplusınlar və özlərinə lazım olduğundan artığını gətirib sizin əlinizə qoysunlar. Getək, get suvar, get başqalarının düzəltdiyi binanın üzərində bina tik. Bizim məqsədimiz budur. Bəziləri deyirdilər biz başa düşmürük. İndi də hərdən eşidirəm ki, bəzi insanlar məyus danışirlər. Deyirlər məgər biz bunu bacarıq?! Bəli bacarıq. Biz

¹ Böyük Rəhbərin Həmədan universitetlərinin müəllim və tələbələri və həmədanlı gənclərlə görüşündəki çıxışından: 7 iyul 2004.

müxtəlif sahələrdə, elmi baxımdan bu gün dünyada yeni olan işlər görə bilərik. Bu, bütün sahələrdə mümkündür.¹

15. Elm özümüzünküləşməyə və ölkə elmi cəhətdən geridə qalsa, əcnəbi mədəniyyətlərini yamsılamaq və onların siyasətlərinə icbari tabelik də qaçılmaz olacaq.

Elm o cəmiyyətdə möhtərəm sayılır ki, ölkənin insanların daxili mənbəyi qaynayır və elm özününküləşir. Elm üçün kapital qoyuluşu bu məqsədlə olmalıdır. Amma başqalarının elmi nailiyyətləri olsa, bu formulları və sözləri bizlərə öyrətsələr və biz də dərinliyinə varmadan onları öyrənsək, bu, heç bir ölkənin inkişafına kömək etmər; nə bizim, nə də başqa ölkənin.

Keçmişdə bu ölkədə elm qaynaqları qurumuşdu. Bu iş müxtəlif yollarla baş tutmuşdu. Biri bu idi ki, qərbin elmi tərəqqi sindromu qarşısında bizim ölkədə belə bir təsəvvür çox ciddi şəkildə formalaşmışdı və təkidlə deyilirdi ki, iranlı qadir deyil, iranlı bacarmır, iranlının elmi və sənaye inkişafı üçün lazım olan istedadı yoxdur. Bu gün bu söz sizin qulaqlarınıza tanış deyil. Amma bilin ki, uzun müddət ölkədə bu düşüncə tərzini yayılırdı.

¹ Böyük Rəhbərin təhsil naziri və universitet rəhbərlərlə görüşündəki çıxışından: 6 yanvar 2005.

Deyirdilər iranlı ancaq ədəbiyyatı bacarır, özü də poetik ədəbiyyatı; gülü-bülbülü və sair belə məsələləri. Ədəbi araşdırmaları da avropalılar və Avropa şərqşünasları gəlib aparırdılar. İranlı ciddi və əsaslı işləri bacarmırdı. Elmi yoxsulluğun nəticəsi sənaye yoxsulluğu oldu. Sənaye yoxsulluğunun nəticəsi bütün ehtiyatları normal dünya yaşayışı səviyyəsinə çatmaq üçün xərcləmək oldu; yəni idxal etmək, montaj sənayesi, həmişə başqalarının ardınca qaçmaq, neft və digər daxili ehtiyatları təqdim etmək. Başqa bir nəticəsi də bu oldu ki, bu ölkədə humanitar istedadlardan əlavə, həm də çoxlu təbii istedadlar dayandı. Alim olmadığından, insanlar sənayeyə də malik olmadılar, elm və texnologiyaları olmadı. Özlərinin təbii sərvətlərindən xəbərsiz qaldılar.

Uzun illər ötdü. Bu ölkədə neft var idi, amma heç kim bilmirdi ki, bu neft nədir və hansı işə yararır. Amma inkişaf etmiş əcnəbilər onu tanıyırdılar, onun işlək yerlərini yaxşı bilirdilər. Buna görə də, gəlib onu kəşf etdilər, ona sahib çıxdılar və öz mənafeələrinə uyğun işlətdilər. Həm bizim ölkəmizdə, həm də dünyanın çoxlu neft ölkələrində belə etdilər. Bütün bunlar elmi geriliyin nəticəsidir. Elm olmayan yerdə sənaye də yoxdur. Sənaye olmasa, cəmiyyətin çoxlu sərvətləri gizli qalar. Sənaye olmasa, bütün ehtiyatlar günün sənayesini əldə etmək üçün xərclənər. Bunun ardınca isə

əcənəbiləri izləmək, yad mədəniyyətləri yamsılamaq və çarəsiz halda onların siyasətlərinə tabe olmaq gəlir. Bütün bunlar elmsizlikdən qaynaqlanır. Buna görə də, bu ölkədə elm yayılmalıdır. İnqilabın mühüm işlərindən biri bu idi. Elmi ölkə daxilində yaydı.¹

16. Elmi yenilik gətirməyi bacaran millət dünyada izzət, özünəinam və qürur hissi duyacaq.

Elm bir fərddə izzət və özünəinam yaratdığı kimi, bir xalqda da eyni işi görür. Siz baxın, özü üçün hər hansı bir elmi məqam tanıyan alim insan pul və siyasi qüdrət qarşısında olarkən, bəzi ehtiyaclar üzündən zahirən sazişə və güzəştlərə getsə də, ürəyində özü üçün izzət və hörmət tanıyır. Özündə olanı tərəf-müqabilinin yoxsulluğu ilə müqayisə edir, buna görə də izzət, özünəinam və qürur hissi keçirir. Bir millət də belədir. Elmdən bəhrələnən, elmi tərəqqisi olan və elmdə yenilik göstərə bilən xalq, təbii olaraq özünə inanacaq və qürur duyacaq. Əgər hər hansı bir millətdə inam və izzət mövcud olsa, onun çoxlu problemləri həll olunacaq, böyük işlər görəcək, risklərdən qorxmayacaq, çətin meydanlara qədəm qoyacaq, dağları yerindən

¹ Böyük Rəhbərin ramazan ayında tələbələrlə görüşündəki çıxışından: 31 oktyabr 2004.

qoparacaq. Bütün bu işlərin açarı elmdir. Biz ölkəmizdə elmi dirçəltməliyik. Bu, məsələnin əsas məqamıdır.

Elm təkcə maddi elm deyil, humanitar elmlər də çox əhəmiyyətli məsələlərdəndir. Əgər söhbətin arasında yadıma düşsə, bu barədə bəzi məqamlara toxunacağam. Elmin bütün sahələrində, sözün əsl mənasında izzət duymalı, bir millət və bir elmi cəmiyyət olaraq, özümüzdə elm istehsalçısı olmaq və elmi zirvələri fəth etmək hissini yaratmalıyıq. Bu kimin işidir? Onun ən mühüm təməllərindən biri universitetlərdir.¹

17. Elm istehsalı məsələsinə yenilikçi və yaradıcı baxışınız olsun.

Elm adamları universitet mühitində elm istehsalına, elmi sahədə yenilikçi və yaradıcı baxışla yanaşmalıdırlar. Mən bunu elmi mühitdə proqramlaşdırma hərəkəti adlandırmışam. Bizim bu məsələyə ehtiyacımız var. Əlbəttə, bu barədə ən böyük məsuliyyəti dövlət müəssisələri daşıyırlar.²

¹ Böyük Rəhbərin təhsil naziri və universitet rəhbərlərilə görüşündəki çıxışından: 6 yanvar 2005.

² Böyük Rəhbərin bütün ölkə üzrə universitet müəllimlərilə görüşündəki çıxışından: 13 noyabr 2002.

18. Bütün sahələrdə, xüsusi ilə də humanitar elmlər sahəsində elm istehsalına ehtiyacımız var.

Elm istehsalı məsələsi təkcə fundamental, təcrübi və sair elmlərə aid deyil. O, bütün elmlərə, həmçinin humanitar elmlərə aiddir. Biz xüsusən humanitar elmlər sahəsində, gözlənilməyinin əksinə olaraq, yaxşı və münasib hərəkət etməmişik. Bu elmin iqtisadi, sosioloji, psixoloji, yaxud politoloji sahələrində olan müxtəlif məfhumlarını qərbdə olan elm mərkəzlərindən İlahi vəhy formasında alıb, dəyişilməz formullar kimi öz zəhinlərimizdə yerləşdirmişik. Onların əsasında işləmək və öz proqramlarımızı tənzim etmək istəyirik. Lakin bəzən bu formullar uyğun gəlmir, işimizi ləngidir. Bizsə özümüzü qınayırıq ki, onları düzgün işlətməmişik, halbuki bu üslub yanlış üslubdur. Bizim humanitar elmlər sahəsində tədqiqata və yeniliyə ehtiyacımız var. Hüquq, iqtisadiyyat, politologiya və humanitar elmlərin digər köklü sahələrini formalaşdıran və onu istehsal edən əsaslı maddələr və məfhumlar, bizim dərin və zəngin İslam maarifimizdə mövcuddur. Ondan istifadə etmək lazımdır.¹

¹ Böyük Rəhbərin bütün ölkə üzrə universitet müəllimlərinin görüşü zamanı etdiyi çıxışdan: 30 oktyabr 2003.

19. Öz düşüncə və təhlillərimizdən istifadə etməməyimiz eyibdir.

Mən son bir neçə ildə dəfələrlə təkrar etmişəm ki, təcrübə və tərcümə meydanında, tərcümə elmində, tərcümə düşüncəsində, tərcümə ideologiyasında, ideyasında, iqtisadiyyatı və siyasətində həmişəlik qalmamalıyıq. Çünki, insanın öz ağılından, düşüncəsindən və təhlillərindən istifadə etməməsi, gözlərini bağlayıb hər bir sözü qəbul etməsi və ona yeridilən təbliğat dalğasından qorxması eyibdir.¹

20. Ölkə daxilində istedadların, mütəfəkkirlərin və müəllimlərin olması ölkənin elmi çatışmazlıqlarını bərpa edir.

Biz elmi cəhətdən dünyadan geriyik. Bu fasiləni qət etmək üçün bir yol varmı? Mənim çox qəti fikrim budur ki, biz qısa yollardan istifadə edib ilk baxışdan bərpası mümkün görünməyən bu çatışmazlığı həll edə bilərik. Bu, ona görə belə görünür ki, çoxlu fasilə ilə irəlidə hərəkətdə olan və günbəgün inkişaf edən alətlərlə hərəkəti də sürətlənən bir şəxsin fasiləsi getdikcə artır. Lakin mən qətiyyətlə inanıram ki, bu fasilənin qət olunmasını, bizim ölkəmizdə və bizə oxşar ölkələrdə elmi çatışmazlığın və vücuda gəlmiş yaraların bərpa edilməsini təsəvvür etmək

¹ Böyük Rəhbərin bütün ölkə üzrə universitet müəllimləri ilə görüşündəki çıxışından: 17 dekabr 2003.

mümkündür. Bizi bu inama cürətləndirən məsələ ölkə daxilindəki istedadların olmasıdır. Amma dostlar, istedad təklikdə kifayət deyil. Mənim təkidim budur ki, istedad lazımi şərtədir, amma kifayətdən şərt deyil. İstedadın yanında alimlərin, mütəfəkkirlərin və müəllimlərin sürəkli səyləri və zəhmətləri də olmalıdır.¹

21. İstedadlı insanların inkişafı üçün bizim ölkəmizdə heç zaman belə imkan yaranmayıb.

Bizim ölkəmizin tarixində, ən azı son yeddi-on əsrdə heç zaman istedadlı və elmlə cavanlar üçün bugünkü qədər imkan və şərait yaranmayıb. Əgər monqolların hücumundan sonrakı tarixi vərəqləsəniz, görərsiniz ki, bütün bu yeddi yüz-səkkiz yüz ildə - monqolların hücumundan qabaqkı dövrdən bu günə qədər bu ölkədə istedadlı və düşüncəli insan üçün heç zaman bu qədər inkişaf şəraiti yaranmamışdır. Əlbəttə, tarixi öyrənmək lazımdır. Bu, əhəmiyyətli məsələdir. Əgər bugünkü mövqə və vəziyyətmizi düzgün qiymətləndirmək və harada yerləşdiyimizi bilmək istəyirsinizsə, tarixi

¹ Böyük Rəhbərin bütün ölkə üzrə universitet müəllimləri ilə görüşündəki çıxışından: 13 noyabr 2002.

öyrənmək lazımdır. Tarixi yaxşı bilmək çox faydalı bir işdir.¹

22. Düşməndən elm öyrənməyə can atmaq ondan asılı olmaq demək deyil.

Asılılığı elm öyrənməyə can atmaqdan, elm harada olsa, onun ardınca getməkdən ayırmaq lazımdır. Ola bilsin elm bizim düşmənlərimizin əlindədir. Onların yanına gedirik, dizi üstə oturub öyrənirik, eybi yoxdur. Elmin dəyəri çox yüksəkdir. İnsan ondan ötrü öz əleyhdarlarının yanına da gedə bilər. Bu, bir məsələdir, amma elmlərdən digər sahələrdə, məsələn siyasətdə, mədəniyyətdə və bu kimi məsələlərdə düşmənin təsiri altına düşmək isə tamamilə başqa bir məsələdir. Bizim üçün bu ikincisini yaratdılar. Necə deyərlər, üçüncü dünya üçün istədikləri və planlaşdırdıkları bu ikincidir. Onlar elə etdilər ki, birinci baş tutmasın. On illərdir geri qalmış dünyada problemə çevrilmiş “mütəfəkkir beyinlərin qaçması” da bu qəbildəndir. Bunlar yaxşı və mütəfəkkir insanları oğurlayırlar, elm öyrənmiş güclü istedadların öz ölkələrində işləməsinə icazə vermirlər. Buna əsasən, bu ikinci məsələ

¹ Böyük Rəhbərin universitet tələbələri və elmi hövzə tələbələrinin toplantısındakı çıxışından: 9 dekabr 1990.

universitetlərdə birinci məsələdən artıq əhəmiyyət daşımasa da, ən azı onun qədər əhəmiyyətlidir.¹

23. Tərcümə təfəkkürünə qapılmaq mədəni hücumun nümunəsi və böyük müsibətdir.

Mədəni hücum təkcə zahiri fenomenlərə xas deyil. Məsələ belədir ki, dünyada bir mədəni toplum neftə, veto hüququna, kimyəvi və bioloji silahlara, atom bombasına və siyasi qüdrətə arxalanaraq, başqa ölkə və xalqlar üçün istədiyi bütün inam və əqidələri onlara sıırıyır. Odur ki, bir ölkə bəzən tərcümə təfəkkürünə məruz qalır. Düşünəndə də tərcüməli düşünür və başqalarının düşüncəsinin məhsulunu alır; əlbəttə, orijinal məhsulları yox, qüvvədən düşmüş, təhrif olunmuş və sıradan çıxmış məhsulları. Onlar belə məhsulları başqa xalqlara lazım bilir, təbliğat yolu ilə onlara yeridir və yeni fikir adı ilə qarşılarına qoyurlar. Bu, bir xalq üçün hər bir müsibətdən daha böyük və ağırdır.²

¹ Böyük Rəhbərin Mədəni İnqilab Ali Şurasının üzvlərilə görüşündəki çıxışından: 11 dekabr 1991.

² Böyük Rəhbərin Əmir Kəbir adına sənaye universitetinin müəllim və tələbələri ilə toplantısındakı çıxışından: 27 fevral 2001.

24. Qərbin elmi üstünlüyünü onların mədəni üstünlüyü kimi başa düşməyin.

Başqalarından elm öyrənmək onların mədəniyyətini öyrənməklə qarışdırılmamalıdır. Kiminsə, “qərblilərin elmi yaxşıdır, deməli onların mədəniyyətləri, həyat tərzləri və əxlaqları da yaxşıdır” – deyə düşünməsi çox kobud səhvdir. Xeyr, bunların arasında heç bir bağlılıq yoxdur. Elmləri yaxşıdır, amma bu elm bu mədəniyyətin nəticəsi deyil, əksinə, bu mədəniyyət elmə zərər də vurur.

Elmin özünəməxsus yaradıcı elementləri var. Onları tapmaq lazımdır. Tüfeylilik, dinsizlik, eqoistlik, pula və maddiyyata sitayiş və maddi dəyərlərin birinciliyi mədəniyyəti, bu gün qərbin düçar olduğu yanlış mədəniyyətlərdir. Əgər o xalq imanlı, saleh, yaxşı işlər görən və dünyanın bərbəzəklərinə etinasız olsaydı, bu elm bütün dünya üçün faydalı olardı. Necə ki, İslam mədəniyyətinin çiçəklənməsi dövründə - hicrətin 4, 5 və 6-cı əsrlərində görkəmli elm adamları vücuda gəldilər və elmi günün ən uca zirvəsinə çatdırdılar. Bu gün qərbdə yayılan tüfeylilik, dinsizlik və sair bu tip mədəniyyətlər onlara hakim deyildi. İbn sinalar, məhəmməd ibn zəkəriyyə razilər, xarəzmilər və digərləri belə idilər. Bunlar qərb mədəniyyətinə oxşar mədəniyyət altında yetişmədilər. Heç qərbin

böyük alimləri, qərb elminin əsasını qoyanlar da belə mədəniyyətlərdə böyüməmişlər. Buna görə də, qərbin elmi üstünlüyünü və tərəqqisini heç zaman onun mədəni üstünlüyü kimi başa düşmək lazım deyil.¹

25. Əsl mədəni hücum odur ki, uzun illər müsəlman beyninə “sən bacarmırsan” kabusunu yeridiblər.

Mən mədəni hücum deyəndə bəziləri elə bilirlər məqsədim budur ki, məsələn, bir oğlan saçını bura qədər uzadıb. Elə bilirlər mən uzun saça qarşıyam. Mədəni hücum bu deyil. Müsəlman beyninə və inamına yeridiblər ki, sən bacarmırsan, sən qərbin və Avropanın arxasınca getməlisən. Əgər bu gün siz humanitar elmlərdə, təbiət elmlərində, fizikada, riyaziyyatda və ya başqa bir elmdə bir nəzəriyyə irəli sürsəniz və bu nəzəriyyə dünyada məşhur olan nəzəriyyələrə zidd olsa, bəziləri onun qarşısında dayanıb deyəcəklər ki, sizin iqtisadiyyatda filan sözünüz filan nəzəriyyənin ziddindədir; sizin psixologiyadakı sözünüz filan şəxsin nəzəriyyəsi ilə müxalifdir. Yəni möminlərin Qurana və İlahi vəhyə

¹ Böyük Rəhbərin 2001-2002-ci illərdə ali məktəblərə qəbul imtahanlarının nümunəvi abituriyentləri, dünya və ölkə üzrə olimpiyada qaliblərinin toplantısındakı çıxışından: 25 sentyabr 2002.

etiqađı olduđu kimi, bunların da hansısı bir avropalı alimin nəzəriyyəsinə etiqaqları var. Maraqlıdır ki, bəzən bu nəzəriyyələr köhnəlib sıradan çıxır, onun yerinə yeni nəzəriyyələr meydana gəlir, amma bunlar 50 il qabaqkı nəzəriyyələri müqəddəs mətn və bir din kimi qoruyub saxlayırlar. On illərdir ki, Popperin siyasi və ictimai sahələrdəki nəzəriyyələri köhnəlib sıradan çıxıb, Avropada onun əleyhinə onlarla kitab yazılıb. Amma son zamanlar bəziləri peyda olub fəlsəfi dərk iddiası ilə onun nəzəriyyələrini yaymağa başlayıblar. Uzun illərdir ki, dünyanın iqtisadi mərkəzlərinə hakim olan nəzəriyyələr sıradan çıxmış və yeni tezislər ortaya qoyulmuşdur. Amma indi də bəziləri iqtisadi layihələr həyata keçirmək istədikdə köhnəlmiş nəzəriyyələrə baxırlar. Bunların iki eybi var: Biri budur ki, təqlid edirlər, ikincisi budur ki, yeni dəyişikliklərdən xəbərdar deyillər. Vaxtilə onlar üçün tədris olunan bir mətni müqəddəs kitab kimi sinələrində saxlayırlar və sonra bizim cavanlarımıza ötürürlər. Bizim ölkəmiz fəlsəfənin beşiyidir, amma onlar fəlsəfəni düşünmək üçün başqalarına müraciət edirlər.¹

¹ Böyük Rəhbərin Həmədan universitetlərinin müəllim və tələbələri və həmədanlı gənclərlə görüşündəki çıxışından: 7 iyul 2004.

26. Elm mənəvi dəyərlərin də xidmətində ola bilər, heyvanlıq və yırtıcılığın da.

Dünyada elmin zəatən sekulyar olduğı və dəyərlərlə heç bir əlaqəsinin olmadığını isbat etmək üçün çox çalışdılar, onun üçün fəlsəfə düzəldilər. Elm məfhumunu dəyərlərdən ayırmaq məqsədi ilə müzakirələr apardılar, argumentlər gətirdilər.

Elm və ağıl ikitərəfli alətdir. Onlar dəyərlərin də xidmətində ola bilər, heyvanlığın və yırtıcılığın da. Bu, elmin idarəsinin kimin əlində olmasından asılıdır. Əgər elmin idarəsi dünya və qüdrət axtarışında olanların, daha çox sərvətə və daha çox iqtidara malik olmaq istəyənlərin əlində olsa, bu gün dünyadakı mövcud hal yaranacaq, yəni elm istismarçılıq, millətləri təhqir etmək, işğalçılıq, fəsad, seks və narkomaniya üçün alət olacaqdır. Əgər elm olmasaydı, istismarçılıq da olmayacaqdı. Avropalılar elmlərinə görə dünyada at oynadıb millətləri müstəmləkə altında saxlaya bilmişlər. Əgər elmin idarəsi düzgün adamların əlində olsa, belə hallar qarşıya çıxmaz və elm bəşəriyyətin xidmətində dayanar. Onun bu qüdrəti var, belə ola bilər. Buna görə də, elmi sekulyarlaşdırmaq, onun dəyərlə yanaşı ola bilməməsini sübut etmək çox böyük bir çaşdırma və insan zəhnini aldatmaqdır. Xeyr, belə deyil, elm dəyərlə yanaşı ola bilər. İslam mənəviyyatının heyvanlıqla, fəsadla və elmdən sui-

istifadə etməklə problemi var, elmlə, tədqiqatla və texnologiya ilə yox. Mənəviyyat elmlə yanaşı ola bilər. Elm və biliyin, tədqiqatın nəticəsi mənəviyyat məqsədli ola bilər.¹

27. Xaricdə təhsil alan tələbələrə tövsiyə

Təhsil məqsədilə ölkədən xaricə hicrət edən tələbələrə mənim həmişəki tövsiyəm budur ki, bacardığınız qədər məlumatlarınızı genişləndirin, başqalarından öyrənin. İnsan lazım olduqda şagirdlik etməli və öyrənməlidir. Lakin mühüm məsələ budur ki, bir xalq və cavan tələbə nəslə bilsin ki, həmişə şagird qalmamalı və elm istehsalı üçün başqalarına əl açmamalıdır. Onun özü elm istehsal etməlidir.²

28. Tədqiqat və elm istehsalının dəqiq təşkilatçılığa ehtiyacı var.

Biz inqilabdan öncəki dövrdə uzun illər elmdən uzaq qalmışıq. Bir dövr yuxu və mütləq qəflət dövrü idi. Xalqların təbii oyanışının başladığı dövr də aldatmaq dövrü idi. Elmi sözün əsl mənasında ölkəyə daxil olmağa qoymurdular. Millətin başını

¹ Böyük Rəhbərin universitet cihadı ekspertləri və elmi şura üzvlərinin görüşündəki çıxışından: 21 iyun 2004.

² Böyük Rəhbərin Şərqi Avropa İslam təşkilatları ittifaqının bir qrup tələbəsilə görüşündəki çıxışından: 10 avqust 2002.

qatıb, tədqiqat yollarını açmırdılar. İstedadları yetişdirmirdilər, həvəsləndirmirdilər. İnqilab bu sərhədləri və məhdudiyyətləri aradan qaldırdı, elmi oyanış yaratdı. Lakin bu hərəkət idarəsiz, iradəsiz və durğun olsa, bir yerə çata bilməyəcək. Bütün işlərin, o cümlədən, elm və araşdırmaların dəqiq təşkilatçılığa ehtiyacı var. Ona görə də, bu məsələni inkişaf etdirmək lazımdır.¹

29. Elm istehsalı fərdi məsələ deyil, bir ümumi tələbdir.

Biz tələbələrin hər birindən elm istehsalı gözləyirik. Ümumiyyətlə, bu məsələ fərdi məsələ deyil, bəlkə də hamının elm istehsalına qüdrəti çatmır. Bu, ümumi bir tələb kimi ortaya qoyulmalı və universitetdə ənənəyə çevrilməlidir. Biz həmişə başqalarının əldə etdiklərini öyrənmək fikrində olmamalıyıq. Onların vasitəsilə əldə edilən nailiyyətləri artırmaq üçün ciddi çalışmalıyıq.²

¹ Böyük Rəhbərin universitet cihadı ekspertləri və elmi şura üzvlərinin görüşündəki çıxışından: 21 iyun 2004.

² Böyük Rəhbər Şəhid Behişt universitetinin tələbələrinin suallarını cavablandırarkən: 12 may 2003.

30. İstismarçı ölkələrin strategiyalarından biri budur ki, müstəmləkə altında olan ölkələri savadlanmağa qoymasınlar.

Müstəmləkə altında olan ölkələrdə inkişaf etməyə qoymadıqları və ona qarşı ciddi maneə törətdikləri məsələlərdən biri elmdir. Onlar bilirlər ki, elm qüdrət vasitəsidir. Qərblilərin özü elmlə qüdrətlənilər. Bu, tarixi fenomenlərdən biridir.

Əlbəttə, elm şərqlə qərb arasında hərəkət edib, gah onlarda, gah da bunlarda olub. Bir zaman onlar cəhalətdə idilər. Özlərinin dedikləri kimi, orta əsrlər dövründə dünyanın bu tərəfində elmin çiçəklənməsi dövrü idi. Amma qərblilər elmə yiyələnən kimi ondan iqtidar, sərvətlənmək, siyasi qüdrətlərini genişləndirmək, xalqların sərvətini talamaq və özlərinə sərvət istehsal etmək üçün bir vasitə kimi istifadə etdilər. O sərvətdən yenidən elm istehsal etdilər, elmi yüksəltdilər, inkişaf etdirdilər. Onlar bilirlər ki, elm bir ölkəyə qüdrət bağışlamaqda nə qədər təsirlidir. Buna görədir ki, müstəmləkə sistemini, yəni istismarçı ilə istismar olunan arasındakı əlaqənin dünyaya hakim olmasını istəyirlərsə, istismar altında saxladıqları ölkələri savadlanmağa və elmi inkişafa qoymamalıdırlar. Bu, dəyişməz strategiyadır. Bu gün dünyada bu minvalla

hərəkət edirlər. Buna əsasən, elm öyrənmək və tədqiqat aparmaq üçün çalışmaq lazımdır.¹

31. Biz atom texnologiyasına sahib olmaq istəyirik, atom bombasına yox.

Bəzən atom texnologiyasını atom silahı ilə qarışdırırlar. Lakin əslində belə deyil, onların bir-birinə aidiyyəti yoxdur, ayrı-ayrı şeylərdir. Atom bombası uranın 90 faizdən artıq zənginləşdirilməsinə və çox mürəkkəb texnologiyaya bağlıdır. Bunu yalnız o məqsədi güdənlər edirlər. Bizim belə məqsədimiz yoxdur, ona görə də bu işə can atmırıq, belə bir fikrimiz yoxdur. Bizim atom bombasına ehtiyacımız yoxdur. Biz bu günə qədər öz düşmənlərimizə qələbə çalmışıqsa, bunu atom bombası ilə etməmişik.

İran xalqı 25 ildir Amerikanı məğlub edir. Məgər belə deyil? Amerika 25 il İran xalqına məğlub olub. Nə ilə, nəyin hesabına? Biz Amerikanı atom bombası ilə məğlub etmişik, yoxsa iradə, iman, ayıqlıq və birliyimizlə? Biz nə istədiyimizi başa düşdük, nəyə nail olmaq istədiyimizi anladıq, yolu tanıdıq, hərəkət etdik, onun-bunun çıxır-bağırından qorxmadıq. Biz beləcə qələbə çaldıq. Biz atom bombası ilə qələbə çalmamışıq. Məgər keçmiş SSRİ-nin atom bombası

¹ Böyük Rəhbərin universitet cihadı ekspertləri və elmi şura üzvlərilə görüşündəki çıxışından: 21 iyun 2004.

yox idi? Onun atom bombalarının sayı, güman ki, Amerikanın atom bombalarının sayından da artıq idi, məğlub olmadı? Dünyanın həlledici səhnələrində qələbə və məğlubiyyət bu məsələlərlə deyil. Biz bu gün İslam dünyasına bir model təqdim edirik: dini demokratiya, istiqlaliyyət və milli qürur modeli. İslam dünyası 25 ildir Amerika əleyhinə səfərbər olunub və xalqlar Amerikaya ölüm oxuyurlar. Amerikaya ölüm şüarını kim verirdi? İslam respublikasından və İran xalqından başqa kim deyirdi? İndi isə hamı deyir.

Biz atom bombası ilə müvəffəqiyyət əldə etmədik. Əzəmətli, tarixi və unudulmaz səhnələrdə qələbə bu silahlarla əldə edilmir. Məgər bu gün sionist rejiminin atom bombası yoxdur? Verilən məlumatlara görə, indi sionist rejiminin anbarlarında bəlkə də 360 atom başlığı mövcuddur. Amma bu rejim neçə ildir tüfəngi belə olmayan, təkcə daşla silahlanan tərəf-müqabilinin qarşısında aciz qalıb. Əlbəttə, bu daş iradə ilə yanaşıdır və imana arxalanır.

Bizim problemimiz atom bombası deyil, biz atom bombasını neyləyirik? Atom bombasından istifadə etdikdə təkcə düşmən öldürülmür, düşmən olmayanlar da öldürülür. Bu, bizim əqidəmizin ziddinədir. Bizim tutduğumuz yollarla və metodlarla uyğun deyil. Yaxşını və pisi, imanlı və günahkarı

öldürən, qurunu və yaşı yandıran bomba İslam quruluşunun ideali deyil.

Amma bizim can atdığımız atom texnologiyası başqa bir məsələdir. Onların müştərək məqamları təkcə uran maddəsindədir. Onun 90 faiz zənginləşmiş urana və mürəkkəb silah sənayesinə ehtiyacı var, bunun isə atom stansiyasının yanacağı üçün aşağı faizdə zənginləşmiş urana. Buxəhr şəhərində bizim belə bir stansiyamız var. Bu, beynəlxalq qanunlara əsasən, hamı üçün icazəlidir. Urana ehtiyacı olan və hətta ehtiyacı olmayan bütün ölkələr onu müəyyən faiz həddində istehsal edə bilərlər. Hamının qəbul etdiyi beynəlxalq NPT razılaşması da var. Biz də onu qəbul etmişik. Beynəlxalq qanunlar baxımından da heç bir problem yoxdur.

Əgər biz bu texnologiyayı əldə etməsək, sabah Buxəhrin atom reaktoru işə salındıqda onun yanacağı üçün bu ölkənin-o ölkənin qapısını döyməli və yanacaq dilənməliyik. Sonra da bir gün hər hansı bir siyasi dəlilə görə, ikitərəfli, yaxud beynəlxalq münasibətlər səbəbindən bizə yanacaq vermək istəməsələr, bu, o deməkdir ki, biz stansiyasız qalacağıq. Onlar bunu istəyirlər. Onlar istəyirlər ki, bizim sobamız olsun, amma sobanın nefti onların

əlində olsun. Yəni atom reaktoru ilə asılılığı artırınsınlar, azaltmasınlar.¹

32. Amerikalıların atom enerjisi məsələsində İran əleyhinə hay-küylərinin iki səbəbi var.

Bu gün Amerikalıların İran əleyhinə hay-küyünə səbəb olan və bunları təşvişə salan məsələ budur ki, onlar İranın atom stansiyasını işə saldığını, atom enerjisi istehsal etdiyini və onun yanacağıının da ölkə daxilində istehsal olunduğunu görürlər. Bu, onların qorxuya düşmələrinin birinci səbəbidir. Mən bir dəfə demişəm ki, əgər neft mənbələri onların əlində olsaydı və biz neft istəsəydik, onun bir butulkasını bizə ata-anaları qiymətinə satardılar. Bizim kimi onun bir boçkasını 20, 30, yaxud 35 dollara satmazdılar. Amma görürsünüz ki, neft ölkələri özlərinin məhdud və yeri dolmayan sərvətlərini dəyərsiz pula çevirirlər. Atom yanacağı məsələsində də belə etmək istəyirlər. Yəni bizim atom stansiyası varımızdırsa, yanacaq üçün onlara möhtac olmalıyıq.

Onların təşvişə düşmələrinin ikinci tərəfi budur ki, bu elmin ölkə daxilində yaranıb inkişaf etdiyini və yerli olduğunu görüb narahatlıq hissi keçirirlər. Əlbəttə, bu, o demək deyil ki, bu aparatı biz ixtira etmişik. Bu, o deməkdir ki, biz bunu öyrənmək üçün

¹ Böyük Rəhbərin universitet cihadı ekspertləri və elmi şura üzvlərilə görüşündəki çıxışından: 21 iyun 2004.

onların qapısına getməmişik. Öz cavan alimlərimiz, sizin kimi cavanlar, yüzlərlə mütəfəkkir və aydın beyinlər bu mürəkkəb aparatı işlədib, nəticə əldə edə bilmişlər, elmi inkişaf etdirmişlər, texnologiyanı yaratmışlar. Onun-bunun qapısına getməmişlər. Bu, onların qorxuya düşməsinə səbəb olub. Niyə? Çünki bu, onların müstəmləkəçi fəlsəfələrinin tamamilə ziddinədir. Onların müstəmləkə altında saxlamaq istədikləri ölkələr elm və texnologiya əldə etməməlidirlər. Bu sahədə müstəqil olmayıb, başqalarına əl açmalı, möhtac olmalıdırlar. Onlar bilirlər ki, bu gün İran və onun xalqı bu texnologiyanı əldə etsə, onun İslam ümmətinin müstəqilliyi və müsəlman izzəti haqqındakı sözləri də müsəlmanlar arasında və İslam cəmiyyətlərində özünə daha artıq yer açacaq, daha tez qəbul ediləcək. Bundan narahatdırlar. Ona görə də hay-küy salırlar. Buna əsasən, məsələnin həqiqəti onların dediklərinin əksinədir.¹

33. Ölkədə atom enerjisini yerliləşdirməyə sarı hərəkət vacib və milli vəzifədir.

Boş-boş çərənləyənlər əbəs yerə çalışıb “bu işə nə ehtiyac var?” deməsinlər. Xeyr, bu, İran xalqının ehtiyacıdır. Bu gün dünyanın inkişaf etmiş ölkələri

¹ Böyük Rəhbərin universitet cihadı ekspertləri və elmi şura üzvləri ilə görüşündəki çıxışından: 21 iyun 2004.

özlərinin elektrik enerjilərinin çoxunu, yaxud mühüm bir hissəsini atom stansiyaları vasitəsilə təmin edirlər, neftlə yox. Neft həm ekologiya üçün zərərli, həm məhduddur, həm də yanacaqdan daha dəyərli işlərə sərf oluna bilər. Nefti olan xalqları bu nemətdən məhrum etmək istəyənlər deyirlər ki, sizin neftiniz var, atom enerjisi nəyinizə lazımdır? Məgər biz nefti tükətməli və sonra sizə əl açmalıyıq? Millətlərin taleyidirmi sizə ehtiyac qalmaq? Onlar deyirlər neftinizi işlədin, əliniz boşaldıqda bizə möhtac olun, bizim yanımıza gəlin.

Bizim xalqımız bunu qəbul etmək istəmir. Biz elektrik istehsalı üçün atom enerjisinə sarı getməliyik. Bu, bizim ölkəmizin ehtiyacıdır. Biz mütləq bu yolu getməliyik, yoxsa son bir-iki əsrin geriliyi daha da artacaq, sonra bu xalqı daha bir əsr geriə salacaq. Buna görə, bu işi davam etdirmək milli vəzifədir.

Bunu davam etdirərkən onu yerliləşdirməliyik. Yerliləşdirə bilməsək, yenə eyni asılılıq və eyni ehtiyac qarşıya çıxacaq. Əgər asılı olmaq istəmiriksə, işi yerliləşdirmək istəyiriksə, təbiidir ki, təzyiq də olacaq. Təzyiqlərin qarşısında müqavimət göstərmək lazımdır. Bu gün bizim milli vəzifəmiz budur ki, elmin zirvələrinə yaxınlaşana qədər bu texnologiyanı və oxşar texnologiyaları əldə edək. Bu məsələni təqib etmək bizim xalqımız üçün vacibdir, bunu bacaran

bütün insanlara vacibdir. Onların vəzifəsi budur ki, xalqı ucaldıb, asılılıqdan xilas etsinlər.¹

¹ Böyük Rəhbərin universitet cihadı ekspertləri və elmi şura üzvlərilə görüşündəki çıxışından: 21 iyun 2004.

İkinci fəsil

Gənclər

34. Gəncliyin insanların şəxsiyyətinin formalaşmasındakı əhəmiyyət və rolu.

Gəncliyinizi mənəvi, əxlaqi, ruhi baxımdan necə keçirsəniz, ahıllığınız, yaşlılığınız da elə keçəcək.

Mümkün deyil ki, insan gənclikdə, hisslərinin, duyğularının, xarakterinin formalaşma, çiçəklənmə, inkişaf dövründə ehtirlərə, maddiyyata qərq olsun, Allah fikrinə, Allahın məhəbbəti, övliyaların məhəbbəti fikrinə, övliyalarla birgə addımlamaq, yaxşı adamların, yüksək insanların fikrinə düşməsin, əksinə tam qəflətdə olsun, sonra birdən- birə elə ki, yaşlandı: İndi o tərəflik oluruq (dinə dönürük), - desin. Bəli, Allah heç kimin sinəsinə vurub rədd

cavabı vermir. Yetmiş il belə günah edən bir insanı o yola, o xəttə buraxır. Lakin bu halda insan həmin yolu müvəffəqiyyətlə gedə bilmir. Oraya qərq olub nuranilik qazana bilmir. Özünü ibadətdə, Allahın sevgisində, Allahın zikrində qərq edə bilmir. Artıq gec olur. Əgər gənclikdə düzgün əməl etsəniz, əgər gənclikdən başlasanız, o zaman qocaldıqda da istifadə etmək, yararlanmaq olar.

Sizin İmam Xomeyni kimi şəxsiyyətlərdə səksən, doxsan yaşlarında müşahidə etdiyiniz əhval-ruhiyyə gənclik əhval-ruhiyyəsinin davamıdır. Çünki İmam Xomeyni İrana 79 yaşında qayıtdı və İslam Respublikası başlandı. Yəni İmam demək olar ki, səksən yaşından bu ağır məsuliyyəti üzərinə götürdü. Bu elə bir yaş dövrüdür ki, adətən insanlar bu yaş dövründə təqaüddə olurlar, yaxud bir küncə qapılırlar və ya yorğan-döşəyə düşərək bütün işlərə qarşı rəğbətsizlik, meylsizlik göstərilir. İmam bu yaşda aləmin ən böyük işini başlatdı. Bir ölkənin idarə olunması, bundan da öndə bir sistem qurmaq və bu sistemi (yeni quruluşu) addımbaaddım irəliyə aparmaq¹.

¹ Böyük Rəhbərin İslami birliklərinin bir qrup tələbəsi ilə iftar görüşündəki çıxışından: 1376.2.1.

35. Gənclik insani və fikri şəxsiyyətin tərəqqi dövrüdür.

Öz fikri və insani şəxsiyyətinizin, kimliyinizin yüksəlişi, tərəqqisi üçün görməli olduğunuz işlər, gənclikdə görməli olduğunuz işlərdir. Gənclikdə idrak, gənclikdə təfəkkür, gənclikdə nəfslə mübarizə, gənclikdə təqva, uçurumlardan, yanlışlıqlardan çəkinmək, gənclikdə insan şəxsiyyətini yüksəldir, ucaldır, kamilləşdirir. Onu ömür sürdüyü müddətdə bir çox dəyərlərin, qiymətli sıçrayışların mənşəyinə çevirir. Gənclik dövrü belə bir xüsusiyyətə malikdir¹.

36. Gəncin xüsusiyyətləri

Gənc gözəlliklərin, parlaqlıqların, yaxşılıqların, istedad və imkanların məcmusudur. O, qocalığa doğru getdikcə bu istedadlar, imkanlar davamlı olaraq qeyri-gözəlliyə doğru azalır. Hətta mənəvi baxımdan nə qədər irəli getsəniz, fəaliyyətiniz çox olsa, istedadınız, imkanlarınız davamlı olaraq bir o qədər azalır. İstedad çox mühüm şeydir. İstedad bacarıq deməkdir və bacarıq çox mühüm şeydir.

Gəncin vücudunda olan bütün bu müsbət, maraqlı və parlaq potensiyaya baxmayaraq, onun çox böyük bir problemi var. Bu, qərarlısızlıq, səbatsızlıqdır. Tərəddüd ehtimalı yaş çoxaldıqda

¹ Böyük Rəhbərin tələbə birliklərinin məsul nümayəndələri ilə görüşündəki çıxışından: 1383.6.9.

azalır. Diqqət edirsiniz? Bu problemi unutmayın. Özünüzdə və başqalarında bu problemə əlac edin. Elə bir iş görün ki, etiqadınızda səbat olsun. Baxın, görün, siz dualarda nə qədər “səbat əl-yəqin” ifadəsini oxuyursunuz! Cümə gününün səhər duasında oxuyuruq: “Bizə yəqində səbat, qərarlılıq və sırf ixlas əta et!” Ramazan duasında oxuyuruq: “İlahi, mən səndən elə bir iman istəyirəm ki, səninlə görüşənədək heç sonu olmasın! Səndən elə bir iman istəyirəm ki, həyatda olduğum müddətcə bitməsin. Bu imanı mənim üçün saxla. Canımı alıncaya qədər saxla”. Yəni canımı imanlı olduğum halda al. “Hətta qiyamət günü məni (qəbirdən) qaldıracağıın zaman belə imanla qaldır!” Bu duadır!

İmamın (ə) Əbu Hənzə Sumali duasında, bu mənəvi zənginlik, mənəvi əhval-ruhiyyə dolu halda Allahdan istədiyi budur. Bu məlum istəyin vacib ehtiyac olduğunun göstəricisidir. Diqqət edirsinizmi?

Gəncə səbat lazımdır. Bu səbat öz-özünə əldə olunmur. Onu tapmaq, əldə etmək lazımdır. Gənc daim tərəddüdə, qərarlılığa məruz qalır. Əlbəttə, bütün cavanlar belə deyillər. Hər bir gəncin belə olduğunu demək istəmirəm. Hər halda bu qərarlılıq istedadı da digər istedadlar kimi cavanlarda mövcuddur. Bu, bir mənada yaxşı istedad deyil. Əlbəttə, bir mənada da yaxşıdır. Bunun özündən də istifadə etmək olar. Davamlı

olaraq daha yaxşılaşmağa doğru, yüksəkliyə doğru getmək olar. Lakin ehtiyatlı olmaq lazımdır ki, bu yanlışlığa yönəlmək, sürüşkənlik vasitəsi, yoldan çıxmaq, Allahdan uzaqlaşmaq üçün bir dəstəavüz olmasın. İnsanın özünü qorumalı olduğu uçurumlara yuvarlanması ilə nəticələnməsin.¹

37. Tələbə gənclərin ruhanilərin ən yaxşı dinləyicisi kimi beş imtiyazı.

Universitetlərdə olmaq çox mühümdür. Çünki biz ruhanilər dinləyici tapmaq istəyirik. İstəyirik ki, üzərimizə qoyulan ilahi missiyanı dinləyicilərə çatdıraraq. Əgər bu olmasa, ruhaniyyətin mənası yoxdur. Hər halda “Alimlər peyğəmbərlərin varisləridirlər” təfəkkürü bütün dini anlayışlarda qəti və geniş yayılmış fikirdir. Elmə rəğbətləndirməyin ümdə məqsədi də budur. İnsan o elmi ona ehtiyacı olan dinləyicilərə yetirməlidir. Məlumdur ki, İslam maarifində elm üzərində dayanıldıqda elmə, biliyə təkid olunmuşda məqsəd tövhid elmi, dini bilikdir. Onun təbliğ olunması, ona əməl etmək bu qədər böyük əhəmiyyətə, onu kəsb etmək bu qədər böyük şərəfətə malikdir.

¹ Böyük Rəhbərin Tehran universitetinin “Bəsice-daneşcuyi” (“Tələbə Səfərbərliyi”) birliyinin üzvləri ilə görüşündəki çıxışından: 1998.01.31.

Məsələ burasındadır ki, biz bu missiyanı, bu peyğəmbərliyi üzərimizə qoyulan aşağı səviyyədə həyata keçirməliyik. Bu (ilahi biliyi) öz dinləyicilərimizə çatdırmaqla mümkündür. Ümmətlər müxtəlifdirlər. Peyğəmbərlərin (ə) risalətini, söylədiklərini eşidənlər, dinləyənlər müxtəlifdirlər. Onların ən yaxşıları gənclərdir. Sizin təbliğiniz onların həyatına otuz il, qırx il, əlli il təsir göstərə bilər. Bizim qarşılaşdığımız vəziyyət belədir. Ya elə bir şəxsə öyrətməliyik ki, əlli il istifadə etmək istəyir, ya da qısa müddətdə yararlanmaq istəyir. Demək, gənclik istifadə müddətinin çoxluğu baxımından bir imtiyazdır.

İkincisi, gənclik özü imtiyazdır. Cavanlıq (bizim ona verdiklərimizi) yaxşı öyrənmək, zəkanın formalaşması üçün imtiyazdır. Hazır formalaşmış zəkaya malik biri ilə formalaşmağa hazır zəkalı biri fərqlidir. Gəncdə bu ikinci imtiyaz da var.

Üçüncü imtiyaz budur ki, gənc haqqı qəbul edəndir. Ona bir şey deyildikdə - ilk mərhələdə bu, bütün gənclərə aid olunmalıdır – o, öyrənmək və əməl etmək üçün qulaq asır. Bəzi müstəsna hallarda bu və ya digər amilin təsiri altında dinləməməkdə, əməl etməməkdə ısrarlı olur. Adi halda isə gənc belədir, qəbul etməyə, əməl etməyə hazırdır.

Sizin dinləyiciniz gənclərə xas bu üç imtiyazdan başqa digər imtiyaza da malikdir. Bu, onun savadlı, bilikli olmasıdır. O, başa salmaq çətin olanlardan,

məsələni düzgün dərk etməyənlərdən üstündür. Savadlı gənc, dördüncü imtiyazdır.

Beşinci imtiyaz isə ölkənin gələcəyinin onların əlində olmasıdır. Əgər siz bütün ölkədə dinləyiciləri siyahıya alıb bölmək, fərqləndirmək istəsəniz, demək olar ki, ən yaxşı, ən şərəfətli dinləyicilər universitetlərdə qarşılaşdığınız dinləyicilərdirlər. Gənc, savadlı, bilikli, gələcəyi olan, ölkənin gələcəyində təsirli olan. Görün nə qədər mühümdür¹.

38. Gənclərin hər birinin istənilən sahədə çalışması ölkənin yüksəlişinə səbəb olur.

Mən dəfələrlə demişəm ki, gənc nəsil çətin dövrlərin, böyük problemlərin düyününü açır. Gənc nəsil meydana atıldıqda – Allaha şükürlər olsun ki, bu gündə meydandadır – xırda və dolaşiq düyünlər açılmış olur.

Gənclərin gördüyü işlər kiçik işlər deyil. Dərs oxumaq, tədqiqat aparmaq, incəsənət sahəsində, idman sahəsində çalışmaq, bütün bunlar kiçik işlər deyil. Mən xahiş edirəm, bu işləri görənlər kiçik işlə məşğul olduqlarını sanmasınlar. Yox, bu işlər ümumilikdə dövlət üçün təyinedici ünsürə çevrilir. Fərz edək ki, bir incəsənət xadimi təkbaşına görkəmli

¹ Böyük Rəhbərin universitetlərdəki nümayəndələri ilə görüşündəki çıxışından: 1997.10.08.

incəsənət əsəri ortaya qoymaq istəyir. O, deyə bilməz ki, mən yalnız fərdi iş görürəm. Özüm təkəm və bu kiçik işdir. Yox, siz işinizi yaxşı görün. Əgər digər yüz nəfər də sizin kimi düşünərsə (və çalışarsa), həmin böyük yüksəliş gerçəkləşəcəkdir.

İdman məsələsində də eyni ilə belədir. Dərs oxumaq, təhsil almaq, elmi araşdırmalar aparmaq da eynilə belədir. Gənclərə xas digər fəaliyyət sahələrində də belədir. Bu, tam olaraq kütləvi yürüş gününü xatırladır. Əgər hamı: Mən bir nəfərin nə təsiri olacaq? – desə, iyirmi iki bəhməndə, yaxud cümə namazlarında bu milyonlarla insan axını küçələrə axışmaz. Amma hamı öz üzərinə düşən vəzifəni həyata keçirdiyini hiss edir. Mən (bir daha) təkid edirəm, təkrar edirəm ki, bu gənclərin hər birinin işi ayrı-ayrılıqda – istənilən yerdə, istənilən sahədə, Quran sahəsində, (elmi) məlumat sahəsində, maarif sahəsində, hövzədə (dini elm mərkəzlərində), universitetdə, kitab yazmaqda – mühüm işdir. Bu, inşallah ölkəni yüksəlişə, tərəqqiyə yetirəcək işdir.¹

39. Mən gəncdən üç şey istəyirəm: təhsil, nəfsi saflaşdırmaq və idman.

Gənclik dövrü güc, bacarıq dövrüdür. Bu güc, bacarıq hansı sahəyə sərf olunmalıdır? Mənim

¹ Böyük Rəhbərin “Gənclər həftəsi” münasibəti ilə gənclərlə görüşündəki çıxışından: 1998.04.27.

fikrimcə, əsasən təhsilə, nəfsin saflaşdırılmasına, özündə təqva əhval-ruhiyyəsini formalaşdırmağa, özündə cismani güc yaratmağa – idman etməyə – sərf olunmalıdır. Bu üç məsələ başlıca məqamdır. Yəni əgər bir qısa cümlə ilə məndən soruşsalar ki, siz cavandan nə istəyirsiniz? Mən deyərəm: “Təhsil, nəfsi paklaşdırmaq və idman”. Düşünürəm ki, gənclər bu üç xüsusiyyətin ardınca getməlidirlər. Təhsil, tədqiq və s. elmi fəaliyyətləri də əhatə edir. Çünki gənclərdə bu güc var. Təhsil yolunda çox çalışmalıdırlar.

Nə iş görmək istəsəniz gənclik çağında görə bilərsiniz. Yəni hər üç sahədə - həm elm, həm nəfsi saflaşdırmaq, həm də idman sahəsində - gənclikdə bir iş görmək lazımdır. ¹

40. Gənclərdə eşq, saflıq, mənəviyyat gövhəri bərq vurur.

Dini baxımdan gənc ümid yeri, çiçəklənəcək bitkidir. O, hər şeydə, ictimai mübarizədə, cəmiyyətin müxtəlif fəaliyyətlərində, şəxsi, ruhi, daxili mübarizələrdə ümid yeridir. Din tərəfindən gəncə müraciət həmişə xüsusi müraciət olmuşdur. Gənclərə İslami məfhumlarla dini fəaliyyətlərlə bağlı müraciətlər olmuşdur. Buna səbəb isə gəncdə eşq,

¹ Böyük Rəhbərin “Gənclər həftəsi” münasibəti ilə gənclərlə görüşündəki çıxışından: 1998.4.27.

çılğınlıq, saflıq, mənəviyyat bərq vurmasıdır. Hər bir insanın payına bu gövhərdən düşmüşdür. Lakin gəncdə, cavanlıq çağında bu insanaməxsus gövhər tam olaraq özünü göstərir, parlayır, bərq vurur. Ondan yararlanmaq lazımdır. Hər bir insanın bu eşqdən, mənəviyyatdan, saflıqdan, nuranilikdən edəcəyi ilkin istifadə özünə, öz nəfsinə, öz daxilinə, öz məna və həqiqətinə ilahi rəng vurmasıdır. Bu, ilk addımdır. Buna görə də biz həmişə gənclərə mənəvi özünütərbiyəni təkidlə tövsiyə edirik.¹

41.Siz gənclərin qəlbi nuranıdır. Bunun qədrini bilin.

“Qocalıq”ı “gənclik” formalaşdırır. Gəncliyin qədrini, gənclik saflığının, gənclik nuraniliyinin qədrini bilin. Siz gənclər yeni libasa bənzəyirsiniz. Əgər çirklənsə, bulaşsa, bir dəfə yumaqla yenidən təmizlənir. Azacıq təmizləməklə təmizlənir. Bu, iyirmi illik çirk götürmüş libas deyil ki, heç bir vəchlə təmizləmək, düzəltmək olmasın. İnsan böyük yaşlarında belə olur. Allah göstərməsin, insan ömrünü günahla keçirsə, hər nə etsə də həmin

¹Böyük Rəhbərin 13 aban münasibəti ilə, şagirdlərlə, tələbələrlə və xalqın müxtəlif zümrələri ilə görüşündəki çıxışından: 1997.11.5.

şəffaflığı, parlaqlığı əldə edə bilmir. Lakin gənclikdə isə şəffaflıq sizin təbiətinizdədir.¹

42.Müsəlman gəncin görünən xüsusiyyətləri və onların inkişafında təqvanın rolu.

Mən əsasən gənclərin malik olduqları səciyyələrdən üçünün çox bariz olduğunu görürəm. Bu üç xüsusiyyət enerji, ümid və təşəbbüsdən (yenilikçilik, yaradıcılıq ruhu) ibarətdir. Əgər həqiqətən, media, informasiya vasitələri bizə göstərdikləri mədəni yardımları ilə – istər din xadimləri, istər mədəniyyət sahəsində söz sahibi olanlar, istər tele-radio şirkəti, istərsə də orta məktəbin məsul işçiləri – bu üç başlıca xarakteri düzgün istiqamətləndirə bilsələr, düşünürəm ki, gənc çox asanlıqla İslam yolunu tutar. Çünki İslam da bizdən bunu istəyir. İstəyir ki, biz istedadlarımızı, potensiallarımızı gerçəkləşdirək, aktuallaşdıraq. Əlbəttə, Quranda çox önəmli bir məqam var. Mənim bunu siz gənclərə deməyim məsləhətdir. Bu diqqəti təqva məsələsinə yönəltməkdir.

İnsanlar öz təsəvvürlərində təqvanı canlandırmaq istədiklə fikirlərinə namaz, oruc, ibadət, zikir, dua gəlir. Ola bilər ki, bunlar hamısı təqvada var. Lakin

¹ Böyük Rəhbərin “İslami birlik”lərinin bir qrup tələbələri ilə İftar mərasimindəki görüşündəki çıxışından (Ramazan ayının iyirmi ikinci gecəsi): 1998.1.21.

onların heç biri təqvanın mənası deyil. Təqva özündən muğayat olmaqdır. Təqva odur ki, bir insan nə etdiyini bilsin. Hər bir addımını iradəsi, düşüncəsi, qərarı ilə atsın. Sanki bir nəfər yorğa atı minmiş, cilovunu da əlinə almışdır və hara getmək istədiyini də bilir. Təqva budur.

Təqvasız insanın hərəkətləri, qərarları, gələcəyi öz əlində deyil. “Nəhc əl-bəlağə”nin təbirincə desək, onu xam atın üstünə atıblar. Özü minməyib. Əgər özü minsə də at minməyi bacarmır. Cilov əlindədir. Amma atı necə minmək lazım olduğunu bilmir. Hara gedəcəyini bilmir. At onu hara çəksə, getməyə məcburdur. Onu qətiyyənlə qurtuluş gözləmir. Bu at da xamdır.

Əgər biz təqvanı həmin mənada başa düşsək, fikrimcə, yolu asanlıqla keçmək olar. Əlbəttə, yenə də çox asan olmayacaq. Hər halda mümkündür, olar. Həqiqətən, bir gənc İslama uyğun yaşamağın yolunu tapa bilər. Əgər dindardırsa, baxıb görsün nə edir. Bu addım, bu söz, bu dostluq, bu dərs, bu iş və dərk doğrudur, yoxsa yox? Bu, həmin təqvadır. Əgər dindar olmasa belə bu vəziyyət onda yaransa, onu dinə yönəldəcək. Quran deyir: *“Təqvalılar üçün hidayətdir”*. Möminlər üçün hidayətdir demir. *“Təqvalılar üçün hidayətdir”*, yəni əgər bir nəfər dindar olmasa, lakin izah etdiyim mənada təqvalı olsa, – kimsə dindar olmayıb, amma dediyim

mənada təqvalı ola bilər – şübhəsiz, Qurandan istiqamət alacaq, hidayət olunacaq və mömin olacaq. Amma əgər möminin təqvəsi olmasa, ehtimal ki, imanda da sabitqədəm olmayacaq. Bu, bəxtə bağlıdır. Əgər yaxşı mühitə düşsə, imanı yerində qalacaq, əgər yaxşı mühitdə yer almasa imanı da yerində qalmayacaq.

Bütün bunlara əsasən sözügedən üç xarakteri təqva ilə işə sala bilsək, düzgün yönləndirə bilsək, fikrimcə, çox asanlıqla gənclər İslamın bəyəndiyi qaydada yaşayrlar. Xüsusilə, xoşbəxtlikdən bu gün ölkəmiz İslam respublikasıdır. Bu, çox mühüm məsələdir.¹

43. Təqva gənclərin dünya və axirət uğruna zəmanət verən ən böyük sərmayədir.

Bəzən özlüyümdə fikirləşirəm ki, ömrünün ən yaxşı çağını yaşayan gənc dünya və axirət müvəffəqiyyətinə zəmanət verən bir sərmayə istəsə, nəyin ardınca getməlidir? Mühüm sualdır. Birincisi, məqsəd dünya və axirət müvəffəqiyyətidir – cisim və ruh, fikir və qəlb. İkincisi, bu sual bir qrup gəncə aid deyil (bütün gənclərə aiddir).

Fikrimizə gələn cavab da bir qrup gəncə aid deyil. Yəni belə deyil ki, bu sualın tam olaraq dindar,

¹ Böyük Rəhbərin “Gənclər həftəsi” münasibəti ilə gənclərlə görüşündəki çıxışından: 1998.4.27.

ibadət edən gənclərə aid olduğunu fərz edək. Yox, hətta dindarlıq, ibadət baxımından çox yüksəkdə olmayan bir gənci də nəzərə alsaq, yenə bu cavab onun haqqında doğru olacaq. Hətta bir çox etiqadi məsələlərdə problemi olan gənci də nəzərə alsaq, yenə də bu cavab onun haqqında doğru olacaq.

Mənim tapdığım cavab budur: “Təqva”. Əgər gənc cavanlıqda təqvalı olmağa çalışsa, – təqvaya din maarifində, Quranda verilən tərifi uyğun olaraq – həm təhsili, həm yaradıcılıq fəaliyyəti, həm dünya şərəfi, həm maddi nailiyyətlər əldə etməsi, həm mənəviyyəti üçün – əgər mənəviyyat əhlidirsə, –ən böyük sərmayə əldə etmiş olacaq.

Hətta onun üçün adı insanların bir az uzaq olduğu ünyetməz və çox parlaq mənəviyyat üfüqləri – ürfani, mənəvi üfüqlər, ariflərin, böyüklərin, eşq əhlinin sözlərində işarə vurulan üfüqlər – təqvanın sərmayə olmasıdır.¹

44. Əziz gənclər! Bilik meydanına atılmanız sizi dini idrakdan, əxlaqi fəzilətlərin kəsbindən uzaq salmasın.

Siz əziz gənclər diqqətli olun ki, elm, bilik meydanına atılmaq – hansı elm sahəsi olursa, olsun, istər humanitar elmlər, istər Quranşünaslıq elmləri,

¹ Böyük Rəhbərin Tehran universiteti tələbələrinin müxtəlif birlikləri ilə görüşündəki çıxışından: 1999.1.14.

istər təbiətşünaslıq elmləri, yaxud da sizin bu gün çalışdığınız digər müxtəlif elm sahələri – elmi-tədqiqat meydanına atılmaq, sizi dini idrak meydanında inkişafdan, əxlaqi fəzilətləri kəsb etməkdən geri salmasın. Bunlara bir yerdə yiyələnməlisiniz. Əziz qardaşlarımızın oxuduğu ayə də həmin mənanı ifadə edir. *“(Əksəriyyəti yazıb-oxumaq bilməyən) ümumi ərəblərə özlərindən peyğəmbər göndərən Odur. (Bu Peyğəmbər) əvvəllər haqq yoldan açıq-aşkar azsalar da, onlara (Allahın) ayələrini oxuyar, onları (günahlardan, şirk və küfr çirkabından) təmizləyər, onlara Kitabı və hikməti (Quranı və şəriəti) öyrədən”* (“Cümə”, 2). Allah-təala Peyğəmbəri (s) göndərmişdir ki, təlim versin, saflaşdırsın.

Demək, təlim və nəfsi saflaşdırmaq, özünütərbiyə birgədir. Bu ikisini bir-birindən ayırmayın. Elm meydanına atılan təbii olaraq fəzilətdən, mənəviyyatdan, əxlaqdan kənarlaşmalıdır fikri tam yanlış, yad, xristian avropada meydana gəlmiş vəziyyətə söykənən, ümumiyyətlə İslam mühitinə, İslam təfəkkürünə, təlimlərinə zidd fikirdir. Çünki alim fəzilətli, əxlaqlı olarsa, hansı ixtisasda çalışırsa, çalışsın, bəşəriyyətin inkişafı, öz ölkəsinin tərəqqisi yolunda parlaq ümid olacaqdır. Belə bir alim məqsədləri dəyərli məqsədlərə çevirəcək, hərəkəti insaniyyətin xeyrinə, bugünkü dünyanın qəribə nizamsızlığına qarşı olacaq. Siz, gələcəkdə belə

alimlər olmağa çalışın. Bu məsələləri öz məqsədinizə çevirin. Elə insanlar olun ki, dünyanın çarxını düzgün istiqamətə yönəldə biləsiniz. Məqsədiniz bu olsun. Bu, mümkündür. Əlbəttə, bu məqsədə çatmaq üçün çoxlu hazırlıq işləri görülməlidir.¹

45. Gəncliyin tərifəlayiq cəhətləri və gənclərin bunların qarşısında məsuliyyəti.

Gənclərin tərifəlayiq cəhətləri hansılardır? Əgər biz yüz cəhətdən ibarət siyahı hazırlasaq, yenə çox deyil.

Mən burada gənclərin tərifəlayiq cəhətlərindən bir neçəsinə toxunuram.

Gənc haqqı asanlıqla qəbul edir. Bu çox önəmlidir. Gənc səmimi olaraq və çəkinmədən etiraz edir. Həyəcanlanmadan, təşvişə düşmədən, heç bir daxili çəkişmə yaşamadan addım atır. Bu da çox mühümdür. Asanlıqla qəbul etməyi, səmimi etirazı, təşvişsiz addımı bir-birinin yanına qoyun. Görün necə gözəl bir həqiqət, problemlərin düyününü açacaq tablo meydana çıxır.

Gənclərin digər tərifəlayiq cəhətləri isə onların varlığını bürüyən enerji, bacarıq, təşəbbüs və sevincdir. Bunlar sizdə təbii olaraq mövcuddur. Bunlar gəncliyin imtiyazlarının uzun siyahısının bir

¹ Böyük Rəhbərin tələbələr və fərqlənən gənclərlə görüşü zamanı söylədiyi nitqdən: 2004.09.26.

hissəsidir. Siz, bu imtiyazları kəsb etmisinizmi? Yox, siz haqqı tələb etmək, güc, sevinc, hövsələ və gənclik ciddiyyətini əldə etmək üçün xüsusi səy göstərməlisiniz. Bu ömrün, həyatın təbii mərhələsidir. Deməli, bir ilahi nemətdir. Onun qarşısında məsuliyyət var, cavab vermək lazımdır.

Burada paralogizm mövcuddur. Avam xalqı, qara camaatı aldatmaq üçün olunan iltifatlardandır. O da budur ki, İslam məntiqi ancaq “vəzifə”dən (məsuliyyətdən, mükəlləfiyyətdən) söhbət edir. Bir halda ki, yeni dünyanın aktual mövzusu “hüquq”dur. Nə üçün ancaq mükəlləfiyyətdən, vəzifədən danışırırsınız? Bəziləri bu sözü yaydılar. Məqsədləri məsuliyyətdən qaçan bir çoxlarının bu yanlış, azdırıcı iltifatdan xoşları gəlməsidir.

Birincisi, hüquq və vəzifə bir sikkənin iki üzüdür. Mükəlləfiyyətsiz heç bir hüquq mövcud deyil. Kimin hüququ varsa, onun qarşılığında da üzərinə məsuliyyət düşür. Demək, “vəzifədən yox, hüquqdan danışın” ifadəsi bayağı, mənasız və məntiqsiz sözdür. İkincisi, burada hüquqdan söhbət getmir. Bizim burada söhbət açdığımız vəzifə hüququn alternatividir. Bu, bir imtiyazın qarşılığıdır. Bu imtiyaz təbii olaraq sizin üzərinizə məsuliyyət, mükəlləfiyyət qoyur. Məndə sizin gənclik imtiyazınız yoxdur. Buna görə də, sizin vəzifələrinizdən bir çoxu məndə yoxdur. Əlbəttə, başqa sahələrdə mənim də müəyyən imtiyazlarım

ola bilər. Buna görə onların qarşılığında bir sıra vəzifələrim də var.

Demək, burada hüquq və mükəlləfiyyət bir-birinə alternativ deyil. İmtiyaz və mükəlləfiyyətin ayrılmazlığıdır. Mükəlləfiyyət sizin ömrünüzün bu mərhələsində sahib olduğunuz imtiyazdan qaynaqlanır. Allahın sizə bəxş etdiyi nemətdən irəli gəlir. Diqqət yetirmək lazımdır ki, bu vəzifə bugünkü dövrdə həmişəkindən daha ağırdır. Nə üçün? Çünki cəmiyyətdə xüsusilə gənc nəsil daha çox təsirlidir. Çünki gənc əhali artmışdır. Çünki ölkənin siyasi, ictimai, mədəni həyatında gənc nəsil özünəməxsus yer tutur. Deməli, burada məsələ bundan ibarət deyil ki, gəncin üzərinə özü ilə bağlı vəzifə düşür, yoxsa yox. Məsələ burasındadır ki, geniş gənc kütlə, onların siyasi-ictimai proseslərdə fəallığı, xüsusilə bizim ölkəmizin gənclərində olan ayıqlıq – dünyada çox az yerdə bu ayıqlıq, həssaslıq var – onların məsuliyyətini, vəzifəsini daha da artırır, ağırlaşdırır.

Əlbəttə, sizə deyim ki, bu vəzifə gənc üçün həyəcan yaradan olması, yorucu, bezikdirici olmaması ilə yanaşı gənclik təbiəti ilə də üst-üstə düşür və onu rəğbətləndirir, önə çəkir.

Bizim gənclərə aid etdiyimiz bir çox vəzifələr onların şəxsi vəzifələridir.

Elmi özünütərbiyə, əxlaqi özünütərbiyə, cismi özünütərbiyə – bunlar hamısı mühüm vəzifələrdir.

Bunlar elə məsələlərdir ki, biz bunları gənclərdən gözləməkdə, ummaqda haqlıyıq. Gənclərin də bu özünü-tərbiyələrə ehtiyacı var. İndi bizim söhbətimizin mövzusu bu deyil.

Bu gün mənim ölkənin gənc təbəqəsi üçün hiss etdiyim vəzifə budur ki, gənclər bütün varlıqları ilə, ciddi şəkildə ölkənin milli kimliyini müdafiəyə qalxmalıdırlar. Hər bir toplum kollektiv kimliyə möhtacdır, ictimai birliyi, ictimai formalaşmanı hiss etməlidir.¹

46. Gəncləri tərifləmək onlara yaltaqlığa, süni iltifata çevrilməməlidir.

Gənc nəsillə qırx neçə illik münasibətim gəncləri ürəkdən, dərindən tərifləməyimə səbəb olmuşdur. Ölbəttə, gəncləri tərifləmək, mədh etmək yaltaqlıqdan, saxta iltifatdan fərqlidir.

Mən süni iltifat göstərməklə müvafiq deyiləm. Sizin xoşunuz gələcəyi sözü deyib, xoşunuz gəlməyəcəyi, narahat olacağınız sözü deməməyi qəbul etmirəm. Yox, mənim bu işlərə etiqadım yoxdur. Əksinə, düşünürəm ki, gənci yerində tərifləmək, həqiqəti, gerçəyi demək lazımdır. Tərifləyi q məsələlər də mənim fikrimcə, aydın və bəllidir. Onlardan bəzisini deyəcəyəm. Lakin

¹ Böyük Rəhbərin İsfahan gəncləri ilə görüşündəki çıxışından: 2001.11.03.

gəncləri tərifləmək onlara saxta iltifat göstərməyə çevrilməməlidir.

Siz mənim övladlarımsınız. İnsan istəsə də, istəməsə də öz övladlarını sevir. İstər övlad bilsin, istər bilməsin; istər istəsin, istər istəməsin; istər ata və ya ananın sevgisinə təşəkkür etsin, istər etməsin. Bu sevgi onu səhvlərini deməyə deyilsə, acığı tutar, xoşu gəlməz deyə, mane olmur. Xeyir, əksinə, insan öz övladı ilə başqalarından daha rahat danışır. Buna görə də mən gəncliyi və sizdə olan gəncliyin ümdə səciyyələrini qəlbən sevirəm və bütün varlığımla ona hörmət edirəm. Amma qarşısında olduğum cəmiyyətə, sevgilərinə hörmət göstərdiyim xalqa süni iltifat göstərməkdən Allaha pənah aparıram.¹

47. Gənclərin önəm verməli olduqları ən mühüm məsələlər.

Gənclərdən ədalətsevərliyi unutmamaq gözlənilir. Gənclər azadlığı çox yüksək İslami mənada, – istər fərdi azadlıq olsun, istər siyasi-ictimai, istərsə də mənəvi, ruhi azadlıq – öz daimi tələblərinin tərkib hissəsi hesab etməlidirlər, unutmamalıdırlar. Yoxsulluqla mübarizəni, ümumi rifah yaratmağı öz tələblərindən hesab etməlidirlər. “Yaxşılığa əmr, pisliyə qadağa” da gənclərin önəm verməli olduqları

¹ Böyük Rəhbərin İsfahan gəncləri ilə görüşündəki çıxışından: 2001.11.03.

məsələlərdəndir. Habelə gənclər medianın aldanışlarına, həqiqətləri alt-üst göstərməsinə təslim olmamalıdırlar.

Bu gün düşmən ən inkişaf etmiş rabitə texnologiyasından, ən modern və fəvqəl-modern rabitə vasitələrindən istifadə etməyə çalışır. Bu, ölkəmizin gerçəkliklərini əks şəkildə göstərmək məqsədi daşıyır. İstəklərə təslim olmayın. Məsələlərə müdrikcəsinə yanaşın. Bəzi dövlət rəsmilərinin arasında mövcud olan ixtilaflara, - təəssüfər olsun ki, - mətbuatın da qarışdığı çəkişmələrə təslim olmayın. İki məsul işçinin arasında bir problem qarşıya çıxdıqda ona elə qol-qanad verirlər ki, ictimai, ümumi problemə çevrilir və fikirləri özünə məşğul edir...

İdmana əhəmiyyət verin. Mən idman üzərində xüsusilə dayanıram. Mən idmanın beynəlxalq, əyləncəvi əhəmiyyətini ikinci dərəcəli hesab edirəm. Birinci dərəcədə idman cismnin güclənməsi, sağlamlığı üçündür. Bunu ölkəmizin bütün gəncləri üçün (kişi və ya qadınlığından asılı olmayaraq) zəruri hesab edirəm.¹

¹ Böyük Rəhbərin İsfahan gəncləri ilə görüşündəki çıxışından: 2001.11.03.

48. Əgər siz gənclər, bu üç xüsusiyyəti özünüzdə formalaşıdır bilsəniz istənilən şəraitdə, bütün sahələrdə uğur qazanacaqsınız.

Gənc ilk öncə məsuliyyət hiss etməlidir. Yəni həqiqətən üzərinə məsuliyyət düşdüyünü bilməlidir. Həyatı öz ayaqları ilə qarşıya çəksin, addımlasın, hadisələr dalğasında saman çöpü kimi olmasın.

İkincisi, imanla hərəkət etsin. İman bütün sahələrdə inkişaf etməkdə, bütün maneələri aşmaqda çox mühüm rola malikdir.

Gənc bəsirətli və ayıq olmalıdır. Əgər gənclər özlərində bu üç xüsusiyyəti təmin edə bilsələr – əlbəttə, elə də asan iş deyil, amma mümkün olası işdir – düşünürəm ki, dünyada hansı vəziyyət yaranır yaransın –əlaqələr inkişaf etsin, dünya sivilizasiya bazarına müxtəlif sivilizasiyalar ayaq açsın, dünyada super güc süqut etsin, yeni bir fövqəl-dövlət yaransın, İranın digər dövlətlərlə siyasi, iqtisadi və digər məsələlərdə problemi olsun, yaxud olmasın – siz bütün sahələrdə öz müvəffəqiyyətinizi qarantiyaya ala bilərsiniz. Çalışın, dediyim üç xüsusiyyəti özünüzdə yaradın. Baxın, mən çalışın yaradın deyirəm. Fikrimcə, söylər eyni dərəcədə deyil, eyni dərəcədə müvəffəq də deyil. Amma digər fikrim də budur ki, kim səy etsə, sonunda müvəffəqiyyət qazanacaq.

Mənim dediyim məsuliyyət hissinin müqabilində “boş ver” təfəkkürü dayanır. Bəzi gənclərə bu və ya digər işi gör dedikdə deyirlər: “Boş ver”. Məsəl üçün, imtahan və ya digər bir məsələ qarşıya çıxdıqda deyirlər: “Boş ver”, “rədd elə”. Bu “boş ver” gənclərin ən böyük yarasıdır. Məsuliyyət hiss etmək bu haldan çıxmaq deməkdir.

İman da budur ki, insan həqiqətən, meydana mömincəsinə daxil olsun. Çalışın imanınızı gücləndirin. Şükürlər olsun ki, sizin könülləriniz pak və safdır. İman qəlbinizdə bərq vurur. İnsan bunu hiss edə bilər. Eyni halda onu dərinləşdirməyə çalışın ki, qarşıya çıxan hər hadisədə sarsılmasın. Yaxşı mütlə ilə, uca insanlardan, yaxşı ustadlardan yararlanmaqla imanınızı gücləndirin.

Özünüzdə bəsirət yaradın. Özünüzdə təhlil etmək gücü yaradın. Elə bir güc formalaşdırın ki, özünüz üçün, zehninizdə cəmiyyətin gerçəkliklərinə yekun vura bilərsiniz. Bu təhlil gücü çox mühümdür. Tarix boyu biz müsəlmanların aldığı zərbə təhlil gücümüzün zəifləməyindən irəli gəlmişdir. İslamın erkən çağlarında da aldığımız zərbələr bu qəbildən olmuşdur. Bu, çox geniş bəhsdir. Digər müxtəlif dövrlərdə də belə olmuşdur. Düşmənin bizim bəsirətsizliyimizdən, məlumatsızlığımızdan istifadə

etməsinə imkan verməyin. Qoymayın ki, həqiqətləri gözümüzdə əks şəkildə cilvələndirsinlər.¹

49. Gənclərin hövsələsindən maksimum istifadə etmək, onlara meydan vermək lazımdır.

Gənclərlə bağlı bir mühüm məsələ də var ki, mən onu dəfələrlə təkrar etmişəm. Gəncliyin ən mühüm xüsusiyyəti hövsələdir. Bunu biz yaşlılar yaxşı başa düşürük. Gənclər özləri düzgün başa düşümlər. İnsan vaxtın keçdiyini, ömrün ötdüyünü təcrübə etdikcə bəzən istedadı, meyli, çıxarı olur, amma hövsələsi çatmır. Hövsələ elmlı gəncin ən mühüm imkanıdır. Gənc hövsələli olur. İş ardınca gedir. Məsələni sonunadək araşdırır, kökünə varır, nəticəni bilmək istəyir. Ona tədqiqatçılıq, maraqlanmaq, bəsirətlik ruhu verən hövsələ amilindən maksimum yararlanmaq lazımdır. Bu gənclərə meydan vermək lazımdır.

İstedadları da universitetlərə cəzb etmək lazımdır. Universitetlərdən xaricdə çox yaxşı istedadlar var. Nə qədər mümkündürsə, bu istedadları universitetlərə cəlb etmək lazımdır.²

¹ Böyük Rəhbərin gənclərlə görüşündəki çıxışından: 1999.02.02.

² Böyük Rəhbərin təhsil naziri və universitet rəhbərləri ilə görüşündəki çıxışından: 2005.1.17.

50. Gənc, cəmiyyətin hərəkət oxudur.

Gənc hər bir cəmiyyətdə, ölkədə hərəkət oxudur. Əgər inqilabi hərəkət baş verərsə, siyasi qiyam qalxarsa, gənclər başqalarından daha öndə olurlar. Əgər quruculuq işləri aparılırsa, mədəni hərəkət başlanırsa, yenə də gənclər başqalarından öndə olurlar. Onlar başqalarından daha çevikdirlər. Hətta ilahi peyğəmbərlərin (ə) təbliğində, o cümlədən erkən çağ İslam hərəkətində da başlıca rolu gənclər oynayırdılar.¹

51. Siz gənclər hər an iki səhnə üçün hazır olun.

Bu gün siz gənclərin vəzifəsi budur ki, inqilabı bütün varlığınıza qanınıza hopdurasız. İnqilab anlayışını, onun fikri əsaslarını köklü şəkildə dərk edəsiniz və bunu millətin ehtiyacı olduğu zamana, iki meydan damübarizə apardığı vaxta saxlayasız. Birinci meydan inqilabı iqtisadi, hərbi və ya siyasi cəhətdən təhdid edən meydandır. Onu saxlamalısınız ki, zaman və vəziyyətin tələb etdiyi şəkildə inqilabı, ölkənizi müdafiə üçün yararlanasız. İkincisi isə quruculuq meydanıdır. Ən yaxşı qurucular inqilabçı quruculardır. İnqilab bağının abad dünyasını quranların ən yaxşısı inqilabdan sonra

¹ Böyük Rəhbərin 13 aban münasibəti ilə bir qrup tələbə və şagirdlərlə görüşündəki çıxışından: 1991.11.6.

qaynayanlardır. Hansı ki, inqilab onların canına işləmişdir. Siz gənclər özünüzü hər an bu iki meydan üçün hazırlayın¹.

52. Məyusluq gəncliyin ən böyük bəlasıdır.

Əziz gənclər! Düşmən sizin üzərinizdə çox işləyir. Ayıq olun. Bəzilərini laqeydliyə, bəzilərini isə məyusluğa çəkirlər. Gənclər bilsinlər ki, (təəssüflə deməliyəm ki,) məyusluq gənclərin ruhuna daha tez yol tapır. Ümid də belədir. Düşmənin gənclərə ötürmək, aşılamaq istədiyi məyusluqdan qorunun.²

53. Ölkədə gənc nəslin çoxluq təşkil etməsi sistem üçün, eləcə də sistemin düşmənləri üçün çox yaxşı fürsətdir.

Bu gün ölkənin əksəriyyətini gənclər təşkil edirlər. Sistemin tərəfdarları, sevənləri, ona sadıq olanlar bundan çox istifadə etməlidirlər. Çox istifadə olunasıdır. Bilirsiniz ki, insan yaşlandıqda gücsüz, zəif olur. Əlbəttə, bunu bütün qocalara aid etmək olmaz. Bəzi qocalar cavanlardan da qıvraq, çevik, gümrah və günsəldir. Bunun bariz nümunəsi İmam Xomeynidir. İmam həqiqətən, belə idi.

¹ Böyük Rəhbərin 13 aban münasibəti ilə bir qrup tələbə və şagirdlərlə görüşündəki çıxışından: 1989.11.1.

² Böyük Rəhbərin 13 aban münasibəti ilə bir qrup tələbə və şagirdlərlə görüşündəki çıxışından: 1989.11.1.

Lakin bir qayda olaraq belədir (yəni bir çox hallarda belə olur). Gənc hərəkət etmək üçün heç nəyi gözləmir. Cazibə olduğunu düşündüyü yolda – mənəvi və ya maddi olmasından asılı olmayaraq, - hərəkət etməlidir. Bu, sistem üçün çox yaxşı fürsətdir. Bəzən insan bir xalqa davamlı deməli, təkid etməli olur ki, bu və ya digər hərəkət həyata keçsin. Lakin gəncdə bunlar yoxdur. Əgər biz işə hazır olsaq, gənc də işə hazır olacaq. Biz, Allah yolunda məsuliyyəti öz üzərimizə götürmək, bu yolu Allah yolunda özümüz və başqaları üçün asanlaşdırmaq istəsək, çox yaxşı fürsətdir.

Eynilə həmin vəziyyət düşmən üçün də keçərlidir. Düşmən də baxır və deyir: “Əcəb fürsətdir! Hamısı gəncdir. Əgər bunları yoldan yayındıra bilsək, əgər bunları həqiqətdən yayındıra bilsək, əgər mənəvi cazibələrdən ayıraraq maddi cazibələrə sövq edə bilsək, əgər sistemin prinsiplərinə olan imanı sarsıda bilsək, çox böyük nailiyyət əldə edəcəyik”. Bunu düşmən deyir. Düz də deyir. Demək, siz – inqilab ordusu və ünsürləri – inqilabın düşmənləri ilə real mədəni, siyasi, fikri döyüşdə, savaşdasınız.¹

¹ Böyük Rəhbərin vilayəti-fəqihin universitetlərdəki nümayəndələri ilə görüşündəki çıxışından: 1998.10.10.

54. Siz gənclər bu xalqın seçilmişlərisiz. Harada olsanız, çalışın öz ətrafınızı islah edin.

Siz gənclər hazırkı şəraitdə məsuliyyətinizin bir neçə qat artıq olduğunu düşünün. Hansı universitetdə olursunuz olun, ölkənin harasında olursunuz olun, istər oğlan, istər qız, çalışın yaradıcı, qurucu olun. Öz ətrafınızdakı mühiti islah edin. Düşüncə ilə, çalışmaqla, daxili və fikri fəaliyyətlə öyrəndiklərinizi şəffaflaşdırın, aydınlaşdırın, dərinləşdirin. Hər keçən gün ixtiyarınızda olan fürsətdən, imkandan istifadə edin və təhsil mühitini, tələbə mühitini başqaları üçün ziyalılığın mənşəyinə çevirin. Mühiti düzgün fikirləri, müsbət ziyalılıqları yaymaqla uyğun gördüyünüz sahələrdə islah edin. Siz bu xalqın seçilmişlərindənsiz. Hansı cəmiyyət öz yolunu behiştə doğru, Allahın razılığına doğru, həqiqi səadətə doğru açarsa, həmin xalqın seçilmişləri, öndə gedənləri Allah dərgahında böyük savaba nail olacaqlar.

Əgər Allah göstərməsin, bir cəmiyyət yanlışlığa, geriliyə, zəlalətə, azğınlığa düşsə, - zəlalət Quranın təbiridir və çox doğru təbirdir – həmin cəmiyyətin seçilmişləri, öndə gedənləri Allah qarşısında cavabdehlik daşıyırlar. Siz – istəsəz də,

istəməsəz də - seçilmişlərsiz. Çalışın öz mühitinizdə təsirli və islahatçı olun.¹

55. Gənclər inqilabın bu gününün fəal ünsürləri, sabahının isə sütunlarıdır.

Siz şagirdlər, tələbələr, gənclər, gələcək nəsil, eləcə də sonrakı dövrlər üçün inqilabın əsas sütunusunuz. Bu gün siz həm inqilaba çox böyük təsirə maliksiniz. Çünki gəncsiniz. Həm də siyasi, hərbi, quruculuq cəbhəsində və ola biləcəyiniz hər yerdə inqilabın fəal ünsürlərisiniz. Amma sabah isə inqilabın sütunlarısınız. Bu gün təsirli ünsürlərsiniz. Amma sabah inqilabın dayaqlarısınız. Diqqət yetirin, inqilabı kökdən, fikri, məntiqi əsasları ilə, doğru tanıyın.²

56. Ölkənin taleyinə qarşı laqeydlik, soyuqqanlılıq icazəli deyil.

Gənc nəslin, xüsusilə tələbə gənclərin laqeydliyi, soyuqqanlılığı icazəli deyil. Ölkəsinin taleyi haqqında düşünməyən, ölkəsinə qarşı dünyada nizamlanan düşmənçilikləri, hadisələri görməyən, onlara etirazını bildirməyən gənc bir inqilabçı

¹ Böyük Rəhbərin Məşhəddə bir qrup ölkə tələbələri ilə görüşündəki çıxışından: 1998.8.11.

² Böyük Rəhbərin 13 aban münasibətilə bir qrup tələbə və şagirdlərlə görüşündəki çıxışından: 1989.11.1.

millətin nümayəndəsi adını üzərinə almağa layiq deyil.¹

57. Bir ölkə üçün gənc nəslin laqeydliyi, başısoyuqluğu vəba virusundan da pisdir.

Əgər bir ölkədə istənilən sahədə ehtiyac duyulduğu zaman xalq meydana çıxırsa, yəni xalq gümrəh və işə hazırdirsə, düşmənlər qeyri-təslimçilik ruhunu ondan almaq istədikdə nə edirlər? Sizcə, inkişafda olan nəslə laqeyd, başısoyuq, qeyri-ciddi yetişdirməkdən yaxşı yol varmı? Əməyə inamsız, həmkarlığa, milli vəhdətə inamsız, dinin dəyərinə, missiyasına inamsız etməkdən yaxşı yol varmı? Sizcə, bu viruslar vəba virusundan daha pis deyilmi? Əgər düşmən bunu bacarsa, edəcək.²

58. Gənclər ölkənin əsaslı məqsədlərinə münasibətdə ciddi olsunlar.

Biz əziz gənclərimizdən – istər oğlan olsun, istər qız – ölkənin mühüm məsələlərinə münasibətdə ciddi olmağı, ciddi davranmağı umuruq. Təklif edirəm ki, bu “ciddi olmaq” məsələsi haqqında

¹ Böyük Rəhbərin 13 aban münasibətilə bir qrup tələbə və şagirdlərlə görüşündəki çıxışından: 1989.11.1.

² Böyük Rəhbərin İslami birliklərin bir qrup tələbəsi ilə iftar görüşündəki çıxışından: 1997.04.211.

düşünün. Sonra görəcəksiniz ki, ətrafda görülmən bir çox işlər ciddi olmamaqdan törəyir.¹

59. Gənc düşünməli, fikrini müzakirəyə çıxarmalı və tələb etməlidir.

Biz istəyirik gənclərimiz düşünmək lazım olduğunu hiss etsinlər. Öz fikirlərini müzakirəyə çıxarıb tələb etsinlər. Şou göstərmək istəmirik və gözdən pərdə asmağa da ehtiyacımız yoxdur. Lakin gənclərimizin, - xüsusilə ölkə miqyasında çox geniş tələbə sinfinin -bu hissi özlərində gücləndirmələrini istəyirik. Onlar hiss etməlidir ki, üzərlərinə ölkənin gələcəyi ilə bağlı məsuliyyət düşür. Bu sahədə özlərində öhdəçilik hiss etməli və onun üçün çalışmalıdırlar. Buna ehtiyacımız var.²

60. Gənclər və inqilab məsələlərinə qarşı məsuliyyət hissi

Gənc nəsil daim inqilab məsələlərinə qarşı məsuliyyət hiss etməli, özünü inqilabın problemlərindən kənara çəkməməlidir. İnqilab bu gün ona hansı vəzifəni diqktə edir? Ondan nə istəyir? Onun inqilabın inkişafında nə rolu ola bilər?

¹ Böyük Rəhbərin birlik üzvləri və fərqlənən tələbələrle görüşündəki çıxışından: 2003.11.06

² Böyük Rəhbərin birlik üzvləri və fərqlənən tələbələrle görüşündəki çıxışından: 2003.11.06.

Onun vəzifəsi nədir? Gənc zümrə özünü daim meydanda olan geniş kütlədən ayırmamalıdır. Onların tərəqqisinə, savadlanmasına, məlumatlanmasına kömək etməlidir. Universitetin qapısı xalqın üzünə açıq olmalıdır. Tələbə universitet mühitində hasara alınmamalıdır. Tələbə öz ailə üzvləri ilə, dostları ilə aydınlaşdırıcı münasibətdə olmalıdır. Özünü ölkənin, cəmiyyətin problemlərində şərik hesab etməlidir¹.

61. İmam Xomeyninin gənclərin könüllərini cəzb etməkdə və böyük İslam inqilabının meydana gəlməsində rolu

İmamın ən böyük üstün cəhəti bu idi ki, özünü bir şəxsiyyət olaraq önə çəkmədi. Özlüyündə də özünü İslam və müsəlmanlarla bağlı məsələlərdə bir şəxsiyyət kimi hesab etmirdi. İmam İslamda həll olmuş, ilahi maarifə könül vermiş bir insan idi. Səmimi qəlbdən bu maarifi qəbul etmiş, onun tərkib hissəsi olmuşdur. O, Allahın insan həyatındakı hakimiyyətini qəbul etmişdi. Öz şəxsi həyatında da həqiqətən, ilahi hakimiyyəti qəbul etmişdi. Allahın qulu idi, Ona müti idi.

İlahi hakimiyyət buradan başlayır. Öncə ürəyimizi Allahın bəndəsi edək. Allahı könlümüzə, varlığımıza

¹ Böyük Rəhbərin dini elm mərkəzləri və universitet tələbələri ilə görüşündəki çıxışından: 1990.12.19.

hakim edək. Sonra bütün ölkədə, cəmiyyətdə (Allah) hakimiyyəti qurmaq yönündə hərəkət edək. Beləcə növbə dünyaya çatsın. Belə insanlar iş görə, irəliləyə bilərlər. İmam həqiqətən, bu sahədə ilahi rəhbər, öndər idi. Buna görə də onun qopardığı fəryad İslam fəryadı idi, Allah fəryadı idi. O, Allahın adının və yolunun bərəkətindən könüllərlə əlaqə yarada bildi, ürəkləri ələ aldı.

Həmişə belə olmuşdur. İlahi bir məsələ ortaya çıxdıqda tağut toxumaları öz-özünə kənarlaşır. Önemli olan budur ki, o ilahi əzm, o ilahi təşəbbüs meydana girsin. **«(Allahdan) qorxan və Allahın hikmət (ağıl, iman və şücaət) verdiyi iki şəxs dedi: "Şəhər darvazasından düşmənin üstünə yeriysin (və qorxmayın), elə ki, daxil oldunuz, həqiqətən, qalibsiniz. Əgər imanınız varsa, Allaha təvəkkül edin."»**¹ Kənara çəkilsəniz heç bir nəticəsi olmayacaq. Ən böyük insanlar, ən böyük müqəddəslər, zəkalar meydana atılmayıb kənara çəkilsələr, bütün dalğalar onların başının üstündən ötür keçəcək və onlar, geri qalacaqlar. Amma elə ki, həmin iman, əzm, həmin bilik, nur dolu saf ürək meydana atıldı, artıq sehr batil olacaqdır.

Hər bir sehr möcüzənin gəlişi ilə batil olur. Musanın əsası meydan atıldısa, sizin meydana atdıqlarınız cadu və aldadıcıdır, həqiqət deyil.

¹ Maidə, surəsi, ayə 23.

Həqiqət, Musanın əsasıdır. O daxil oldusa, bütün sehlər bir göz qırpımında aradan gedir.

İmam bu işi gördü. Ona görə də ürəklər ona doğru cəzb oldu. Bəziləri təəccüblənirlər, bu hadisəni təhlil edə bilmirlər. Necə oldu ki, yanlış, qeyri-sağlam, bütün mədəni amillərin gəncləri fəsada sövq etdiyi bir sistemdə, birdən-birə gənclər meydana atıldılar və bu böyük inqilab baş verdi? Səbəb bu idi. Bu sosioloji, psixoloji baxımdan da tam aydın təhlil oluna bilər. İmam bu meydana elə bir miniklə atıldı ki, o miniyə minən hər kəs sağlam yatmışları oyada bilər.¹

62. İslam Respublikasının ən böyük fəthi budur ki:

61 ya 62-ci ildə Bostan qəsəbəsi fəth olunduqda İmamın xalqa müraciəti oldu. İmam orada “Fəth əl-fütuh” (fəthlər fəthi) ifadəsini işlətməmişdi. Bəziləri bunun Bostan döyüşünə aid olduğunu düşünürdülər. Amma İmam onu demirdi. İmamın fəthdə məqsədi bu ayıq, ağıl insanları yetişdirmək idi. Həqiqətən də İslam Respublikasının fəthi gəncləri ruhi yüksəlişin, əzəmətin bu mərhələsinə yetirmək idi. Onlarda özünəgüvənc hissi yaratmaq, bütöv bir dünyanın geniş miqyaslı hücumuna sinə

¹ Böyük Rəhbərin “Səfərbər” (“Bəsic”) şagird və tələbələrle görüşündəki çıxışından: 1999.09.04.

gərib ölkəsini, varlığını, İslamı müdafiə əzmi yaratmağı idi. Bunun ən bariz nümunəsi zorakı müharibə idi və bu günədək davam edir. İndi də biz dünyanın hücumu, təcavüzü qarşısında dayanmışıq.¹

63. Ölkənin gənc nəslini tərbiyə etmək ən çətin işlərin ön xəttində olmaqdır.

İnsan tərbiyə etmək olduqca önəmlidir. Xüsusilə savadlı insan tərbiyə etmək daha çox əhəmiyyətə malikdir. Bizim indi məktəblərdə milyonlarla gənclərimiz, yeniyetmələrimiz təhsil alırlar. Onlar inqilabın uşaqlarıdır. Yaxın gələcəkdə qırx il yox, on il, onbeş il sonra şübhəsiz ölkə onların əlində olacaq. Onların biri sırası işçi, biri müdir, biri deputat, biri nazir olacaq. Bu, belədir. Onların öz zamanlarında vəzifələri ölkəni inqilabın, İslamın məqsədlərinə doğru, daha yüksək mərhələyə, daha yaxşı vəziyyətə doğru inkişaf etdirməkdir. Çünki dayanmaqdan, durğunluqdan söhbət gedə bilməz. Onlar gəlib bizdən daha yaxşı, daha öndə hərəkət etməlidirlər.

Bəli, onlar bugünkü rəsmilərdən daha yaxşı olmalıdırlar. Onlar irəli getməlidirlər. Bir halda ki, onlar nə inqilabı görmüşlər, nə də inqilab dövründəki vəziyyətlə inqilabdan öncəki vəziyyəti

¹ Böyük Rəhbərin "Gənclər həftəsi" münasibəti ilə gənclərlə görüşündəki çıxışından: 1998.04.2.

müqayisə etmək gücünə malikdirlər. O dövrün azğınlığını, şəhvət düşkünlüyünü, təşəbbüsslüylüyü, asılılığı və s. görməmişlər. Bu uşaqlar bunları görməyiblər. İmamı görməyiblər. Mühəribəni, Tehranın bombardman olmasını görməyiblər. Belə bir halda tərbiyə olunmaq, böyük inqilab karvanını bizim çatdırdığımız yerdə bizdən alıb bir addım da irəliyə aparmaq istəyirlər. Görün nə çətin işdir. Bu işi görməlidirlər? Bu işi sizin tərbiyə etdikləriniz görməlidirlər. Onlar bunu bacararlar, yoxsa yox?

Yəni siz öz işinizə bu gözlə baxın. Bütün gün kimin təlim-tərbiyə işlərində rolu varsa, dünənin, inqilabdan öncənin mübarizələrinin keçirdiyi hissi keçirməlidir. Yəni özünü çətinliklərin ön xəttində hiss etməlidir. Bu şəkildə, bu ruhiyyə ilə işləməlidir. Elə bir iş gördüyünü hiss etməlidir ki, əgər görməsə, soyqırım olacaq. Nə üçün? Çünki bunlar uşaqları tərbiyə etməlidirlər¹.

64. Sionistlər ilk növbədə gəncləri inqilabdan ayırmaq üçün plan hazırlayırlar.

Dünya görmüş zirək sionizm siyasətçiləri bu inqilabın böyük olduğunu başa düşdülər. Onunla mübarizə aparmağı qərara aldılar. Onlar bu məqsədlə plan hazırladılar. Onlar əslində bu böyük

¹ Böyük Rəhbərin ikinci günlər ümumi görüşləri zamanı söylədiyi çıxışından: 1998.4.20.

tarixi hərəkətdən vahimələnirlər. Buna görə də uzun müddətli proqramlar hazırlayırlar. Çalışırlar xalqı, ilk növbədə gəncləri, sabahın xalqı olacaq bu günün gənclərini inqilabdan ayırsınlar¹.

65. Gənclər, xüsusilə tələbə gənclər siyasi düşüncəyə malik olmalıdırlar.

Xalqın əli ilə böyük işlər görmək istəyən, sistemi xalqın çiyində, xalqın sonsuz qüdrəti ilə mənzil başına yetirmək istəyən, xalqı sistemin hər şeyi hesab edən hökumətin vətəndaşları, gəncləri, xüsusilə tələbə gəncləri qeyri-siyasi ola bilərlərmi? Alimlərin ən aliminin, biliklilərin ən biliklisinin belə siyasi zəkası, siyasi düşüncəsi olmasa, düşməni onu bir nəbatla o tərəfə apara, özünə cəzb edə bilər, öz mənafeyi naminə istifadə edə bilər. Bizim gənclərimiz bu incə məqamları dərk etməlidirlər.²

66. Bu gün bizim gəncimiz hər hansı məqsədə doğru hərəkət etdiyini bilməlidir.

Avropa dünyasının, bu günün hökmranı, əsasən Qərb və onun mütilələrinin ən önəmli çatışmazlığı bir fikir çatışmazlığı, bələdçi bir düşüncə, bu günlərdə

¹ Böyük Rəhbərin Səfərbər ("Bəsic") şagird və tələbələrlə görüşündəki çıxışından: 1999.9.3.

² Böyük Rəhbərin Səfərbər ("Bəsic") şagird və tələbələrlə görüşündəki çıxışından: 1999.9.4.

geniş yayılmış dillə desək, düzgün təfəkkürə söykənən, gerçəkliyi düzgün başa düşən, ideologiya çatışmazlığıdır. Onların ən mühüm çatışmazlığı bu fikir sisteminin olmamasıdır. Buna görə də yanlış ideologiyalar qondarıb (zorla xalqa) sıırırlar. Bu inqilabdan qorxmalarının ümdə səbəbi də budur. Onlar bilirlər ki, bu inqilab düzgün dünyagörüşünə, yaradılışı samballı dəlillərlə dərk edən düzgün təfəkkür sisteminə söykənir.

Buna görə də hamı bilir ki, dünyanın harasında, yolun harasında (hansı cərgədə) yer alıb və hansı məqsədə doğru hərəkət edir. Yaşam məqsədyönlü, mübarizə də məqsədyönlü olur. İslam təfəkküründə insan həyatının məqsədi kamillik dərəcəsinə yüksəlməkdir. Bu mənəvi kamillikdir, amma mütləq, maddi zinətlərə də özündə yer verir. Necə deyirlər, dünyadan keçən axirətdir. Məqsəd ədalətin hakim olduğu cəmiyyət, sağlam cəmiyyət, inkişaf etmiş, mənəvi ölkə, eyni halda yüksək maddi gücə malik, mənəviliyə meylli, insani əxlaqın, həqiqi insaniyyətin hiss olunduğu cəmiyyət, ölkə qurmaqdır.

Görün necə yüksək və gözəl məqsəddir. Qərblilərdə bu yoxdur. Onların bir – birinin üzərinə qaladıqları sivilizasiyalar, mövcud müsabiqələr hamısı fərdin birinciliyinin, fərdi mənfəətpərəstliyin üzərində qurulmuşdur. Buna görə də bu müsabiqədə bir yerdə inkişaf əldə edirlər, digər yerlərdə isə sarsıntılarla üzləşirlər. Bu əxlaqi sarsıntılar, bu fikri

çatışmazlıqlar, gənclərin əsəb gərginlikləri, bu iztirab və məqsədsizlik həmin mənfəətpərəstlikdən, özünəpərəstişdən, şəxsiyyətpərəstlikdən törəyir.

İslam sistemində belə deyil. İslam fəlsəfi təfəkkürü, İslam prinsiplərini düzgün başa düşmək insana hər an yolun harasında olduğunu, hansı məqsədə doğru hərəkət etdiyini hiss etdirir. Hadisələri təhlil etmək gücü tapır. Hər bir şəraitdə öz vəzifəsini müəyyənləşdirir. Bu gün bizim gəncimiz belə olmalıdır.¹

67. Gənclərin ictimai-siyasi məsələlərdəki səliqə, zövq fərqliliyindən qorxmaq lazım deyil. Bir şərtlə ki, ...

Səliqə, zövq fərqliliyindən çox da qorxmaq lazım deyil. Səliqə fərqi pis şey deyil. Bunun eybi də yoxdur. Misal üçün, iki siyasi səliqə var. Bir gənc bu səliqəni qəbul edir, digəri başqa səliqəni. Burada acınacaqlı hal düşünmədən, araşdırmadan hərəkət etmək, tələsik qərara gəlmək, özündən çıxmaq, araşdırmadan iş görməkdir. Mən, əziz gənclərə bu vəziyyətdən uzaq olmağı tövsiyə edirəm. Gəncliyin zəruri şərti tələsik qərara gəlmək deyil.

Əlbəttə, gəncliyin mənası hərəkət etməkdə, işə başlamaqda qorxusuzluq deməkdir. Gəncliyin

¹ Böyük Rəhbərin Səfərbər ("Bəsic") şagird və tələbələrlə görüşündəki çıxışından: 1999.9.4.

mənası budur ki, insan həyata keçəcək işin dolaşılıqlığına düşməsin. Amma, özündən çıxmaq, taktikasız addım atmaq, ölçülüb-biçilməmiş addım atmaq demək deyil. Gənc (həm ölçülüb-biçilməmiş) həm də ölçülüb-biçilmiş iş görə bilər. Yəni düşünərək iş görə bilər. Əgər bu xüsusiyyət – düşünmək, araşdırmaq, haqq-həqiqət soracağında olmaq xüsusiyyəti mövcud olarsa, – bütün bunlar tam olaraq gəncdə ola bilən xüsusiyyətlərdir, bəzisi isə misal üçün, haqq soracağında olmaq prinsipcə gənclərin xüsusiyyətlərindəndir – səliqə fərqlinin heç bir mənası yoxdur və azğınlığa səbəb olmayacaqdır. Ən azı ümdə problem törətməyəcəkdir.

Başqasını inkar – insanın ictimai məsələlərdə müəyyən mövqe tutub bundan qeyrisi ola bilməz deməsi – düzgün deyil. Bu, yaxşı hal deyil. Əlbəttə, bəzi etiqadi prinsiplərdə belə də olmalıdır. Yəni düşünərək, araşdıraraq sabit bir nöqtədə dayanıb qətiyyətlə: “Belədir, qeyrisi ola bilməz” demək lazımdır. Burada “belədir, qeyrisi ola bilməz” demək pis deyil. Əksinə, yaxşıdır. Lakin ictimai məsələlərdə, siyasi məsələlərdə, müxtəlif ictimai münasibətlərdə “belədir, qeyrisi ola bilməz” demək doğru deyil. Fikrimcə, insan tərəf müqabilinin fikirlərinə qarşı dözümlülük göstərməlidir. Öz düşüncəsini gerçəkləşdirməkdə meyar və ölçü olaraq

ölçüb-biçməyi əsas götürməlidir. Əgər belə olarsa, fikrimcə, heç bir problem qarşıya çıxmaz¹.

68. Ürəyim istəyir ki, gənclərimiz hətta dünyanın ən kiçik siyasi hadisələri haqqında düşünsünlər, onları təhlil etsinlər.

Bizim sözlərimizlə Amerikalıların sözləri arasında yerdən göyədək fərq var. Biz deyirik ki, bunların rəsmi belə görmək istəmirik. Bunlarla sonuna qədər əlaqə yaratmaq istəmirik. Onlar isə deyirlər ki, əgər bizimlə əlaqə qurmaq istəyirsinizsə, bu işi görməlisiniz, o işi görməlisiniz. Bu iki söz arasında nə əlaqə var?

Sanki bunlarla əlaqə yaratmaq üçün onlarla vasitə salmış bir ölkə haqqında söhbət edirlər. Hələ bir şərt də qoyurlar? Nə şərt?! Biz şərt qoyuruq. Arxasında, tarixi keçmişində bu qədər faciələr olan ölkə ilə əlaqə qurmaq üçün şərt qoyuruq. Bizim şərtimiz o ölkənin tövbə etməsidir. Bizim şərtimiz dünya üçün faciələr törətməyə son qoymaqdır. Siz gəlib bizim qarşımıza şərt qoyursunuz? Əlaqə yaradılmasını şərtli, müzakirələri isə şərtsiz edirlər. Dəqqətli olun! Mənim ürəyim istəyir ki, bu gənclərimiz, – istər oğlan, istər qız – hətta məktəb şagirdləri dünyanın

¹ Böyük Rəhbərin “Gənclər həftəsi” münasibəti ilə gənclərlə görüşündəki çıxışından: 1998.11.3.

ən kiçik siyasi hadisələri üzərində düşünsünlər, təhlil etsinlər¹.

69. Hazırki dövrdə gənclərin vəzifəsi həmişəkindən daha ağırdır.

Diqqətli olmaq lazımdır ki, hazırki dövrdə bu vəzifə həmişəkindən daha ağırdır. Niyə? Çünki hazırda cəmiyyətdə gənc nəsil xüsusi rol oynayır. Çünki gənc əhali artmışdır. Çünki gənc nəslin ölkənin siyasi, ictimai, mədəni həyatındakı təsir gücü böyükdür. Burada məsələ gəncin özü ilə bağlı vəzifəsi olub – olmaması deyil. Yox, məsələ burasındadır ki, geniş gənc əhali, onların meydana olmaları, xüsusilə ölkəmizin sədaqətli gənclərindəki ayıqlıq dünyanın çox az yerində var və onların vəzifələrini ağır və önəmli edir.²

70. Gənc nəsil belə bir meydana vəzifə və məsuliyyət daşıyır.

Biz bu gün həssas şəraitdəyik. (Belə olan halda) gənclər məsələlərə laqeyd qala bilərlərmi? Düşmənin bizə hücumu təbii məsələdir. Xüsusi cihazların

¹ Böyük Rəhbərin hegomonluğa qarşı milli mübarizə münasibəti ilə şagird və tələbələrle görüşündəki nitqindən, 1993.11.3.

² Böyük Rəhbərin İsfahan gəncləri ilə görüşündəki çıxışından: 2001.11.3.

olması və düşmənin planlarının dərinliklərindən bizə xəbər gətirməsi lazım deyil. Əlbəttə, bizə xüsusi xəbərlər gəlir. Belə deyil ki, heç nədən xəbərimiz yoxdur. Lakin bu xəbərlər, məlumatlar sızdırılmasa belə düşmənin əleyhimizə plan hazırlaması, fitnə salmaq istəməsi aydın, təbii və tam məntiqlidir. Bəziləri fitnə təxəyyülü məsələsini ortaya atırlar. Universitetlərdə, ölkənin ziyalı mühitində bir insan xəcalət çəkmədən: “Fitnə təxəyyüldür,” – deyir. “Düşmən bizim əleyhimizə fitnə törətmir”, – deyir. Necə deyərlər, anam səhv edir, pişiyin də xortdan olduğunu təsəvvür edir. Bu nəciblikdə amerikalılar və fitnə?!¹

71. Gəncin bütün cidd-cəhdi sistemi qorumaq olmasıdır.

Gənc öz sayıqlığı, hövsələsi, cidd-cəhdi ilə iş və təhsil mühitində, gələcəkdə tutacağı vəzifələrdə bütün qüvvəsi ilə sistemi mühafizə etməyə, qorumağa çalışmalıdır. Sistemin qüsurlarını, nöqsanlarını aradan aparmaq bir məsələ, onu devirmək istəyənlərlə mübarizə isə digər məsələdir. İnsan bir universitet mühitində bir nəfər “ziyalı”nın: “Kişi odur ki, ölkədə qalıb bu sistemlə mübarizə aparsın və onun kökünü qurutsun”, - dediyini

¹ Böyük Rəhbərin İsfahan gəncləri ilə görüşündəki çıxışından: 2001.11.3.

eşitdikdə dərin hüznə qərq olur. Bu İslami, ilahi demokratik (xalqa dayanan) sistemlə mübarizə aparan kişidirmi?!

Yolunda bu qədər insan, xalq səyi olan, bu qədər gəncləri fədakarlıq edən, yolunda bu qədər şəhid qanı axan, bu ölkəyə ürəyi yananların, onu möhkəmlətmək uğrunda o qədər çətinliyə, problemlərə qatlaşdığı, böyük bir millətin bütün varlığı ilə ayaqda saxladığı, dünyada İslamın izzəti, İranın şərəfi, ucalığı olan sistemə qarşı mübarizə?! Belə bir sistemin kökünü qazımaq üçün çalışmaq kişilikdir?! Bu nə böyük namərdlikdir. Əlbəttə, bu tam dar düşüncəyə söykənən təsəvvürlər yalnız xəstə, qərəzli ürəklərdən sadir olur. Bu sistem çox güclüdür. Ən dərin köklərdəndir və Allaha şükürlər olsun ki, böyük düşmənçiliklər də onu sarsıda bilməmişdir.¹

72. Gənc nəslin ölkənin tarixi məsələlərinə, inqilabın necə formalaşdığına diqqətinin zərurəti

Bugünkü nəsil, xüsusilə gənc nəsil öz ölkəsinin tarixindən xəbərdar olmalıdır. Məşrutə zamanından bu yana daha önəmlidir. Siz hansı ixtisasda təhsil almağınıza baxmayaraq, fərqlənənlər olduğunuz

¹ Böyük Rəhbərin İsfahan gəncləri ilə görüşündəki çıxışından: 2001.11.3.

üçün – inşallah bundan sonra da fərqlənənlərdən olacaqsınız – bilməlisiniz ki, ölkəniz hansı şəraitdə olmuşdur və hansı şəraitdədir. Siz, xüsusilə keçmiş rejimin tarixini bilməlisiniz. Bugünkü nəsil İslam inqilabının bu ölkəni rejimin cəngindən necə qutardığını bilmir. Biz, bütün varlığımızla rejimi hiss etmişik deyə bunları yaxşı bilirik. Bunlar inikas olunmalı, deyilməlidir.

Sizin dünya məsələləri haqqında məlumatınız artmalıdır. Hesab edirəm ki, bu və ya digər tələbə bu ölkənin, bu inqilabın qaniçən qurdların əlindən necə alındığını, iyirmi üç il ərzində hansı zəhmətlərə qatlaşıaraq buraya gəlib çıxdığını, ona qarşı (bu gün də pusquda duran) düşmənçilikləri tam bilsə, bu sistemdə nə etməli olduğunu bilər. Öz vəzifəsini hiss edər, müəyyən edər. İranlı gənc həm ayıq-sayıqdır, həm də siyasi görüşə malikdir. Buna görə də qaranlıq bir şey qalmır.

Deməli, mənim tövsiyə etdiyim çıxış yolu kitab oxumaq, geniş müəaliə etmək, tələbə ictimaiyyətini yanlış bəhslərə yox, düzgün, həqiqi bəhslərə yönəltməkdir. Əlbəttə, ürəyi nuranıləşdirmək, özünütərbiyə və bu kimi məsələlər geniş mövzudur ki, lazımı yerdə təkid olunmalıdır¹.

¹ Böyük Rəhbərin “Əmir Kəbir” sənaye universitetinin tələbələri ilə görüşündəki çıxışından: 2001.2.27.

73. Gənclər, ədalətin, qanuni azadlığın və İslam ideyalarının gerçəkləşəcəyi islahat tələb edir.

Gənclər təbii olaraq islahat tələb edirlər. Əlbəttə, mənim bu gün geniş yayılmış islahatçı və mühafizəkar ifadələri ilə işim yoxdur. Mənim məqsədim islahatçılıq adlanan siyasi jest deyil. Bəziləri islahatçılıqdan dəm vururlar, amma nə istədiklərini, nəyin ardınca getdiklərini əsla bilmirlər. Bəziləri islahatçılıqdan dəm vururlar, bir halda ki, nəzərdə tutduqları əslində islahatçılıq yox, bir növ irtica, geriyyə dönüşüdür. Görürsünüz ki, bəziləri gözəl, cəzzab islahat adı altında dinin insan həyatında yalnız təşrifat məqsədi daşdığı dövrə qayıtmaq istəyirlər. Bu artıq islahatçılıq deyil. Bu, islahatçılığın alternatividir. İslahatçılıq geriliklə, geriyyə dönüşlə yox, təkamül və tərəqqi ilə müşayiət olunmalıdır.

Əlbəttə, bəziləri də islahatçı ifadəsindən istifadə edirlər, amma məqsədləri amerikasayağı islahatdır.

Mən bir-iki il öncə cümə namazında açıqladım ki, islahat - inqilabı və amerikasayağı olmaqla iki növdür. Amerikasayağı islahat budur ki, Məhəmməd Rza Pəhləvi kimi dağıdıcı bir virus yenidən İrana qayıtsın və işləri öz əlinə keçirsin. Sonra da onu gümüş podnosda amerikalı ərbablara təqdim etsin. Amerika və İngiltərə mətbuatının,

siyasətçilərinin İranda islahatdan dəm vurduğunu görürsünüz. Onların məqsədi belə bir şeydir. Yəni iş başında onlara müti, mürid olan dağıdıcı virus əyləşsin. Ölkədə iş başına belə bir şəxs keçsin və hər şeyi onların ixtiyarına versin.

Əlbəttə, bəziləri də səmimi, doğru islahatçıdırlar. Buna şübhə yoxdur. Həqiqətən, çatışmazlıqları, əyintiləri, düyünləri, təmayülləri görüb ağrınırlar. Bunları islah etmək istəyirlər. Bu öz yerində xoşagələn haldır. Gənc bu növ islahatçıdır. Yəni təbii olaraq, ədalət, şəri ədalət, İslam ideyalarının gerçəkləşməsi tərəfdarıdır. Həqiqətlər, İslam ideyaları onu həyəcana gətirir, onda cazibə yaradır.

Yaddaşına həkk olunmuş İmam Əli (ə) simasının təsviri onu həyəcana gətirir. Mövcud qüsurları onunla müqayisə edir, uyğunlaşdırır və islahat tələb edir. Bu çox gözəl cəhətdir.¹

74. Gənclər bütün sahələrdə yer almalıdırlar; amma intizamla.

Əziz gənclər! Siz İnqilab və İslamın ümidlərisiniz. Sizin davranışınız ölkəni tərəqqi, inkişaf yolunda sürətlə önə çəkə bilər. Ölkənin gənci ayıqcasına, tədbirlə, hövsələ ilə, şəraiti nəzərə alaraq danışarsa, qərara gələrsə, əməl edərsə ölkə gülüstana dönər.

¹ Böyük Rəhbərin İsfahan gəncləri ilə görüşündəki çıxışından: 2001.11.3.

Yersiz təşvişlər, həyəcanlar ortaya atılarsa, düşmən dərhal istifadə edəcəkdir.

Dəfələrlə demişəm, yenə də təkrar edirəm: Mənim fikrimcə, ölkənin gəncləri bütün meydanlarda hazır olmalıdır. Amma intizamı da gözləməlidir. Şahidi olduğumuz hadisələr, kimlərinsə universitetə hücum etməsi, intizamsızlıqdandır. Hansı adla həyata keçirilməsindən asılı olmayaraq, yanlış və məhkumdur. Əgər dini müdafiə adı ilə də həyata keçsə, yanlışdır. Mən, dəfələrlə müxaliflərin içində «qətiyyən sərt rəftar etməyin» deməmişəmmi? Çünki bu düşməni sevindirir. Biz bunları dəfələrlə demişik. Nə üçün qulaq asmadılar? Nə üçün qulaq asırlar? Hətta əgər sizin qanınızı cuşa gətirəcək bir şey etsələr, misal üçün, fərz edin Rəhbərə hörmətsizlik etsələr belə, yenə səbir etməlisiniz, susmalısınız. Əgər mənim şəklimi də yandırsalar və ya cırsalar, susmalısınız. Öz gücünüzü ölkənin ehtiyacı olacaq gün üçün, gənc və möminlərin düşmən qarışısında duruş gətirməli olacağı gün üçün qoruyun. Fərz edin, əgər bir gənc və ya bir aldanmış tələbə bir söz deyib, bir iş görüb, nə eybi var? Mən ona güzəşt edirəm¹.

¹ Böyük Rəhbərin bir qrup tələbə və müxtəlif zümrələrə mənsub xalqla görüşündəki çıxışından: 1999.07.12.

75. Qərb mədəniyyəti ilə bağlı bir mühüm məqam var və ürəyim istəyir ki, siz gənclər ona diqqət yetirəsiniz.

Qərbi rədd etmək əsla onun texnologiyasını, elmini, inkişafını, təcrübələrini rədd etmək demək deyil. Heç bir ağıllı adam belə bir iş görməz. Qərbi rədd etməyin mənası onun hökmranlığını rədd etməkdir. Burada məqsəd həm siyasi, həm iqtisadi, həm də mədəni hökmranlıqdır. Mən bu az fürsətdən istifadə edib, Qərb mədəniyyətinin hökmranlığı haqqında bir neçə söz demək istəyirəm. Ümid edirəm ki, inşallah sizin üçün faydalı olacaqdır.

Qərb mədəniyyəti gözəlliklər və çirkinliklər toplusudur. Heç kim deyə bilməz ki, Qərb mədəniyyəti birbaşa, büsbütün çirkindir. Yox, Qərb mədəniyyətinin də digər mədəniyyətlər kimi gözəllikləri var. Heç kim heç bir mədəniyyətə qarşı belə davranmır. Yəni heç kim demir ki, qapımızı bu və ya digər mədəniyyətin üzünə tam bağlayaq. Yox, bu, belə deyil. Qərb mədəniyyəti də Şərq mədəniyyəti kimi, dünyanın digər mədəniyyətləri kimi yaxşılıqlar və pisliklər toplusu olan bir mədəniyyətdir. Ağıllı millət, ağıllı toplum onun yaxşılıqlarını götürür, öz mədəniyyətinə əlavə edir. Öz mədəniyyətini zənginləşdirir. Pislikləri isə rədd edir. Öncə də dediyim kimi bu məsələdə Avropa, Qərb, Amerika, Latin Amerikası, Afrika və Yapon

mədəniyyəti arasında fərq yoxdur. Heç bir fərq yoxdur. Dediym məsələdə hamı birdir. Biz hansı mədəniyyətlə üzləşsək, təbii olaraq, bacardığımız qədər onun müsbət tərəflərini əxz etməliyik. Bizə uyğun olmayanlarını, - pis və zərərli olanlarını – bizim fikrimizdəki yaxşılıqlarla ziddiyyət təşkil edənlərini isə rədd etməliyik. Bu ümumi qaydadır. Lakin Qərb mədəniyyəti ilə bağlı mühüm bir məqam var və ürəyim istəyir ki, siz gənclər bu məqama diqqət yetirəsiniz. Qərb mədəniyyətinin – yəni, avropalıların mədəniyyətinin elə bir eybi var ki, mənim bildiyim qədərincə bu eyb başqa heç bir mədəniyyətdə yoxdur. Onun eybi “işğalçılığ”ında, hökmranlığa can atmasındadır. Bunun mütləq, coğrafi, tarixi səbəbləri var.

Onlar dünyada elmi üstünlük əldə etdikdən sonra öz siyasi, iqtisadi hökmranlıqları ilə yanaşı – hansı ki, on doqquzuncu əsrdə birbaşa müstəmləkəçiliklə nəticələndi – öz mədəniyyətlərini də zorla sırımağa çalışdılar. Xalqların mədəniyyəti ilə mübarizəyə qalxdılar. Bu, pisdir. Bir millət «mənim mədəniyyətim bu ölkədə hakim olmalıdır» deyirsə, qəbulolunası deyil. Hətta yaxşı olsa belə mədəniyyətin zorla ötürüldüyü xalq bunu bəyənmir.

Yəqin ki, siz öz iştahınızla, öz meylinizlə qatıq-çörək yeməyə, qarşınıza kabab qoyub zorla bunu yeməlisən deyilməsindən üstünlük verərsiniz. Bir iş zorla həyata keçirildikdə, güc tətbiq edildikdə,

təkəbbürlülüklə boyuna qoyulduqda kim olsa, ona qarşı çıxır. Belə də olmalıdır. Misal üçün qalstuk Qərbə aiddir. Qərblilər bunu istəyirlər, xoşları gəlir, ənənələrinə uyğundur. Amma siz, digər ölkənin vətəndaşı olmanıza baxmayaraq, kostyum geyinib qalstuk taxmamısınızsa, ədəbsiz sayılırsınızmı? Nə üçün? Bu, sizin mədəniyyətinizdir. Mənim təqsirim nədir? Əgər kostyum geyinibsinizsə, qalstuk vurmalsınız. Əks təqdirdə filan rəsmi məclisə buraxılmayacaqsınız. Ədəbsiz, səliqəsiz, nəzakətsiz adam təsiri bağışlayacaqsınız. Bu, Qərb mədəniyyətinin zorla sırınmasıdır. Qərbli qadının öz həyat tərzı var. Onların qadın məsələsi, qadının yaşayış tərzı, qadının geyimi, kişilərlə münasibəti, cəmiyyət içınə çıxması ilə bağlı – pis və ya yaxşı, ondan söhbət getmir – öz mədəniyyətləri var. Amma bu mədəniyyəti bütün dünya xalqlarına zorla tətbiq etmək istəyirlər. Qərb mədəniyyətinin bu cəhəti pısdır.¹

76. İran xalqının Qərb mədəniyyəti ilə barışmazlıqlarının səbəbi

Çalışırlar ki, Qərb mədəniyyətini əsassız ölkə və rejimlərin dövlət başçıları vasitəsi ilə xalqlara inyeksiya etsinlər. Əsassız Pəhləvi xanədanı və rejimi bu qəbildəndir (Allah onlardan İran xalqının başına

¹ Böyük Rəhbərin gənclərlə görüşündəki çıxışından: 1999.02.02.

gətirdiklərinə görə keçməsin). Onlar müxtəlif üsullarla Qərb mədəniyyətini (ölkəmizə) hakim etməyə çalışırdılar. Buna görə İran xalqını, milli mədəniyyəti, milli inancları təhqir etdilər.

Tarixə nəzər salın, Pəhləvi hakimiyyəti dövründə, bir az ondan qabaq, Qacar hakimiyyətinin sonlarında, qərblilərin hücumu başlamışdı və Pəhləvi dönəmində klüminasiya həddinə yüksəldi. O dövrün yetişdirmələri İran xalqının özünü idarə etməyə belə qabiliyyəti olduğuna, bir iş görə biləcəyinə, bilik sahəsində yenilik edə biləcəyinə inanmırdılar. Buna səbəb nədir? Buna səbəb millətlərin mədəniyyətinin zorla tətbiqidir. Milli kimlik mədəniyyətlə formalaşır. Hər bir millətin kimliyi onun mədəniyyətidir. Bunu yaralamaq, zədələmək olmaz. İran millətinin Qərb mədəniyyəti ilə barışmazlığına səbəb budur¹.

77. Gənclərin ailə qurmasının ən ümdə maneələri mədəni maneələrdir.

İş məsələsi evlilik məsələsi ilə də əlaqəlidir. Evliliyin maneələrindən biri işsizlik problemidir. Lakin evlilik haqqında deməliyəm ki, əzizlərim evliliyin mədəni maneələrini əhəmiyyətsiz saymayın. Evlilik gənclərə lazımdır. Gənclərdə onu istəyirlər. Amma maneələr var. Bütün maneələr

¹ Böyük Rəhbərin gənclərlə görüşündəki çıxışından: 1999.02.02.

iqtisadi maneələr deyil. İqtisadi maneələr problemin yalnız bir hissəsidir. Başlıca problem mədəni problemlərdir. Ənənələr, öyünlər, təmtəraq, rəqabət aparmaq, cah-cəlal - bax, görülməli işi görülməyə qoymayan bunlardır. Siz özünüz və ailələriniz bu düyünləri açmalısınız. Mən, hər il keçirilən tələbə toylarından çox razıyam və bu məni sevindirir. Əgər toyu sadə, dəbdəbəsiz, təşrifatsız etmək adətə çevrilsə, fikrimcə, bir çox problemlər həll olacaqdır. İslamda evliliyin sadə yolla başa gəlməsi tövsiyə olunur. İnqilabın əvvəllərində də belə idi. Amma təəssüflər olsun ki, bu təmtəraq, dəbdəbə bir az işi korlayıb¹.

78. Gəncin qəlbinə, zehninə elə bir şey ötürməməliyik ki, onu günaha doğru sürükləsin.

Biz, gəncin könlünə, zehninə elə bir şey
ötürməməliyik ki, onu günaha, yanlışlığa sürükləsin.
Bu, onun fikrini seçim üçün azad qoymaqdan
fərqlidir. Siz bilirsiniz ki, sentimental məsələlər
kimsəyə seçim imkanı vermir. İnsanı seçim gücü
olmadan müəyyən istiqamətə sürükləyir. Bir çox
kinofilmlərdə görürük ki, bir şeyi göstərmək üçün
intim cazibələrdən istifadə edirlər. Musiqidə də

¹ Böyük Rəhbərin “Əmir Kəbir” institutunun müəllim və tələbələri ilə görüşündəki çıxışından: 2001.02.27.

başqa yolla həyata keçirilir. Digər incəsənət növlərində də başqa cür. Elə şərait yaradılmalıdır ki, incəsənət xadimi öz əsərini azad, öncə qeyd etdiyimiz məcburiyyət olmadan – müştəri yığmaq məcburiyyəti olmadan ortaya qoya bilsin və beləcə düzgün və kamil incəsənət ortaya çıxsın¹.

79. Novatorluq, bəzənmək, geyim və gənclərin ona münasibəti.

Gözəlliyə, gözəlləşdirməyə, estetizmə meyillilik fitri bir məsələdir. Əlbəttə, güman ki, bu, novatorluqla bir az fərqlidir. Novatorluq daha ümumi, geniş anlayışdır. Bəzənmək, geyim və bu kimi şeylər isə xüsusi kateqoriyalardır. İnsanın, xüsusilə gəncin gözəllikdən, gözəlləşdirmədən xoşu gəlir. Ürəyi istəyir ki, özü də gözəl olsun. Bunun eybi yoxdur. Təbii və qaçılmazdır. İslamda da qadağan olunmamışdır. Qadağan olunan fitnə-fəsaddır.

Bu gözəllik, gözəlləşdirmək cəmiyyətdə çöküşə, fitnə-fəsada səbəb olmamalıdır. Əxlaqi pozğunluqlar törətməməlidir. Bu, necə olmalıdır? Yolları bəllidir.

Əgər qadın-kəşi münasibətlərində sərhədsizlik mövcud olsa, bu, cəmiyyətdə fəsada gətirib çıxaracaqdır.

¹ Böyük Rəhbərin mədəniyyət işçiləri, incəsənət xadimləri və fikir adamları ilə görüşündəki çıxışından: 2001.07.23.

Əgər gözəlliyə, geyimə, saç düzümünə, görünüşə və s. fikir vermək həyatın başlıca məşğuliyyətinə çevrilərsə, azğınlıq, tənəzzül olar. Bu, tağut dövrünün zadəgan, kübar qadınlarının bəzək masası arxasında oturmasını xatırladır. Sizcə, neçə saat otururdular? Düz altı saat! Bu, həqiqətdir. Bizim dəqiq məlumatımız var idi ki, düz altı saat bəzənməyə sərf edirdilər. Bir insan bəzənmək üçün bu qədər vaxt sərf edir. Məsəl üçün, bir toy mərasiminə dəvət olunub, ona görə də saç düzümünü filan modeldə bəzətmək istəyir. Əgər iş bu yerə çəkərsə, tənəzzül və azğınlıqdır. Amma özlüyündə özünü göstərmək, naz satmaq olmadan görkəm, geyim, saç düzümünə fikir verməyin eybi yoxdur.

İslamda özünü göstərmək, yəni qadınların kişilər qarşısında özünü göstərməsi, naz satması, onları cəlb etməsi qadağandır. Bu, bir növ fitnədir və xeyli sayda qüsurları var. Bunun eybi yalnız hər hansısa gənc qız və ya oğlanın günaha düşməsi deyil. Bu, ilkidir. Bəlkə də demək olar ki, ən kiçiyidir. Bunun ardı ailələrə gedib çıxır. Bu növ qeydsiz-şərtsiz ünsiyyət ailə təməllərini sarsıdır. Çünki ailə eşqlə yaşayır. Ümumiyyətlə ailənin əsası eşq üzərində qurulub. Əgər bu eşq – gözəlliyə eşq, qarşı cinsə eşq – başqa yerdə təmin olunarsa, artıq ailənin söykənəcəyi möhkəm dayaq aradan gedəcək, ailə

sarsılacaq. Bu günlərdə Qərbdə olduğu vəziyyətə düşəcək¹.

¹ Böyük Rəhbərin “Gənclər həftəsi” münasibəti ilə gənclərlə görüşündəki çıxışından: 1998.04.27.

Üçüncü fəsil

İncəsənət və musiqi

80. İncəsənət bir ilahi nemət, çox gözəl bir həqiqət və yeni halda da məsuliyyət gətirəndir.

İncəsənət çox qiymətli gövhərdir. Onun dəyər və qiyməti yalnız könülləri, gözləri özünə cəzb etməyində deyil. Bir çox şeylər var ki, könülləri, gözləri cəzb edir, amma incəsənətə aidiyyəti yoxdur. Yox, bu bir ilahi nemət, bəxşışdır. İncəsənətin həqiqəti – istənilən növ incəsənətin – bir ilahi bəxşışdır.

Doğrudur, incəsənətin görünməsi izahının keyfiyyətindən asılıdır. Lakin bu, incəsənətin tam həqiqəti deyil. İzahdan öncə sənət hissi, sənət idrakı var. Əsas məsələ buradadır. Bir həqiqətin, bir

incəliyin, gözəlliğin dərk olunduqdan sonra ondan bəzən qeyri-sənətçilərin başa düşmədiyi minlərlə tükdən də incə məqamlar aşkarlanır. Sənətçi daxilində alovlanan sənət işığı ilə, öz sənətçi ruhu ilə bu zəriflikləri, dəqiqlikləri və həqiqətləri üzə çıxarır. Bu bir idrakdan, bir inikasdan, bir izahdan doğan gerçək incəsənətdir. Əslində incəsənət çox ilahi bir nemətdir, çox gözəl bir həqiqətdir. Təbii ki, Allah tərəfindən bu nemətə layiq görülən şəxs digər sərvətlərdə olduğu kimi bunun da məsuliyyət yükünü hiss etməlidirlər. Yəni Allahın verdikləri, vəzifələri həyata keçirməklə şərtlənir. Bu vəzifələrin hamısının şəri və dini olması zəruri deyil. Bir çox insanın ürəyindən mənşə alan vəzifələrdir.

Sizin gözüünüz varsa, bu, bir çoxlarında olmayan nemətdir. Lakin bu göz təbii olaraq, sizə verdiyi həzz və s. imkanlardan başqa, üzərinizə vəzifə də qoyur. Kor yıxıldıqda əlindən tutmalısınız. Bu vəzifə sizin gözüünüz olduğu üçündür. Bunu dinin deməsi lazım deyil. Haqqında Quran ayəsinin də nazil olması lazım deyil. Bunu sizin ürəyiniz anlayır. Dünyada elə bir adam tapılmaz ki, hansısa sərvətli adamın – hətta onun imkanları öz əlinin zəhməti, alınının təri ilə qazanılmış olsa belə - yoxsula qarşı laqeyd olduğunu, ona tənə vurduğunu görüb pisləməsin. Halbuki sərvətli adam sizə bu var-dövləti özüm qazanmışam, öz malımdır deyə bilər. Lakin siz bunu

üzr olaraq qəbul etməzsınız. Əgər sərvət, nemət, gəlir varsa, onun qarşılığında vəzifə də var.

Əlbəttə, incəsənət sizdə sənət istedadı, duyumu olmayınca bir dəfədə əl zəhməti, alın təri ilə qazanılacaq şey deyil. İstedadınız olmasa, hələ birinci küçədə qalacaqsınız. O zövq, duyum sizin işiniz, qazancınız deyil, onu sizə vermişlər. Allah bütün nemətləri insana verir. Doğrudur, onun məcrası cəmiyyət, ata, ana, mühit və digər şeylər olur. Amma fürsəti, çalışmaq, zəhmət çəkmək ciddiyyətini sizə Allah vermişdir ki, siz də vücudunuzda sənəti yüksəltmişsiniz¹.

81. Mən incəsənətin gerçək, ciddi və əsaslı roluna inanıram.

Mən sənəti sevənlərdən, onun missiyasına inananlardanam. Mən bütün varlığım ilə incəsənətə inanıram. Bəziləri incəsənətin yalnız təşrifat, zینət xarakteri daşdığına inanır, plov üzərindəki zəfəran rolunu oynadığını düşünürlər. Amma mən belə düşünmürəm. Mən incəsənətin gerçək, ciddi və əsaslı rolu olduğuna inanıram. Bu gün də dünya miqyasında bizə dəyən zərbələr incəsənət vasitəsilə həyata keçirilir. Hətta rabitə sahəsində görülən işlər də sənət qatqısı olmadan təsirli olmur. Dünyanın

¹ Böyük Rəhbərin mədəniyyət işçiləri, incəsənət xadimləri və fikir adamları ilə görüşündəki çıxışından: 2001.07.23.

məşhur “propaqan”daları (təbliğatları) özü bir növ sənətdir. Bunlar qeyri-incəsənət, qeyri-fiziki işlərlə həll olunmur. Böyük sənət istedadı lazımdır ki, bir ismarıcı xalis yanlışlıq olmasına rəğmən, dinləyicisinin canına hopdursun və haqq olduğunu göstərsin. Hazırda dünya belə idarə olunur.¹

82. Sənət və sənətçiyə münasibət

Sənət və sənətçi məsələsi həm zərif, həm də olduqca dəqiq və həssas məsələlərdəndir. Bu sahədə çətin sərhədlər mövcuddur. Əgər biz bu sərhədləri nəzərə almasaq, səhv edə bilərik. Layiq olduğunun əksini edə bilərik. Əlbətdə, bu bizə aiddir. Sənətçinin riayət etməli olduğu məsələlərdən söhbət getmir. O, başqa söhbətin mövzusudur. Biz ölkədə sənət və sənətçi məsələsi ilə, bu mühüm mövzu ilə qarşı-qarşıyıq. Sərhədləri düzgün tanıyıb, düzgün mühakimə yürütməli, həmin mühakimə əsasında daəməl etməliyik².

1 Böyük Rəhbərin Mədəni İnqilab Ali Şurasının üzvləri ilə görüşündəki çıxışından: 2002.12.17.

2 Böyük Rəhbərin Mədəni İnqilab Ali Şurasının üzvləri ilə görüşündəki çıxışından: 2001.07.23.

83. Sənətçi, həm incəsənətin forması, qəlibi, həm də məzmunu ilə bağlı məsuliyyət daşıyır.

Bəzilərinə görə, öhdəçi incəsənət ifadəsindəki birinci söz ikinci sözlə ziddiyyət təşkil edir. İncəsənət insanın azad illüziyasına əsaslanır. Öhdəçi isə zəncir vurulmuş deməkdir. Bu ikisi bir-biri ilə necə uyğunlaşır? Bu, bir təsəvvürdür. Əlbəttə, düzgün təsəvvür deyil. Sənətinin məsuliyyəti, öhdəçiliyi onun sənətçiliyindən öncə insanlığı ilə əlaqədardır. Nəticədə incəsənət xadimi sənətçi olmazdan öncə bir insandır. İnsan məsuliyyətsiz ola bilməz. İnsanın ilk məsuliyyəti insanlar qarşısındadır. Doğrudur, insan təbiət, yer, göy qarşısında da məsuliyyət daşıyır. Amma onun böyük məsuliyyəti insan qarşısındadır. Bundan başqa incəsənət adamı onda olan çox fərqli imtiyazlara görə, öncə qeyd etdiklərimizdən əlavə digər öhdəçiliklərə də malikdir.

Sənətçi həm incəsənətin forması, qəlibi, həm də məzmunu ilə bağlı məsuliyyət daşıyır. İncəsənət duyumu, zövqü olan şəxs kiçik işlərlə kifayətlənməməlidir. Bu, bir öhdəçilik, məsuliyyətdir. Tənbəl və çalışmayan sənət adamı, öz sənət işinin yüksəlməsi, yaradıcılıq etmək üçün çalışmayan sənət adamı, əslində əməl baxımından öz incəsənət məsuliyyətinə əməl etməmişdir. İncəsənət xadimi daim çalışmalıdır. Ola bilər, insan sənət baxımından elə bir yerə çatsın ki, ondan artıq gedə,

çalışa bilməsin. Amma bacardığı qədər incəsənət formasının yüksəlişi üçün çalışmalıdır. Bu forma qarşısındakı öhdəçilikdir və həyacan, eşq, məsuliyyət hissi olmadan əldə olunmur. Əlbəttə, bu həyacan və eşq də məsuliyyətdir.

Bu da insanı işə vadar edən, tənbəllik, qayğısızlıq etməyə qoymayan güclü əldir.

Bundan başqa məzmun qarşısında da öhdəçilik var. Biz ortaya nə qoymaq istəyirik? İnsan hörmətli və əzizdirsə, onun zəkası və fikri də hörmətli və əzizdir. Dinləyici, tamaşaçı sırf bizi dinləyir, izləyir deyə ona hər şeyi verə bilmərik. Ona nə verdiyimizə baxmalıyıq.

Bəzi dostlarımızın hansı siyasi cinaha qatılıb-qatılmamağınızla bağlı dediyi sözlər söhbətimizin mövzusu deyil. Siz artıq bu məsələlərdən keçməlisiniz. Söhbətimizin mövzusu əxlaq və fəzilətdir. Mən, zənnimcə, *Romain Rolland*-in bir sözünü oxudum. O, deyir ki, incəsənət işində bir faiz sənət, doxsan doqquz faiz əxlaq, yaxud ehtiyat üçün belə deyək, bu və ya digər incəsənət işində on faiz sənət, doxsan faiz isə əxlaq olmalıdır. Düşünürəm ki, bu fikir yanlıştır. Əgər məndən soruşsalar, mən deyərəm ki, yüz faiz sənət, yüz faiz əxlaq. Bunlar bir-birinə zidd deyil.

İşi yüz faiz incəsənət işi ilə təqdim etmək və eyni zamanda da onu yüz faiz yüksək, ilahi,

tərəqqipərvər və fəzilət məzmunu ilə doldurmaq lazımdır. Bəzi incəsənət məsələlərinə can yandıran adamlar buna çalışırlar ki, biz illüziya, azad sənət bahənəsi ilə fəziləti, əxlaqı ayaq altına ata bilmərik.

Bu çox mühümdür. Buna görə də öhdəçi incəsənət doğru ifadədir.

İncəsənət xadimi özünü bir həqiqətə bağlı hesab etməlidir. O həqiqət nədir? Sənətçinin həqiqətin hamısını və ya bir hissəsini görə, dərk edə bilməsi üçün hansı bilik, təfəkkür səviyyəsinə malik olmalı olduğu başqa söhbətin mövzusudur. Əlbəttə, təfəkkür, düşüncə, rəşadət idrak səviyyəsi nə qədər yüksək olarsa, zərif sənət idrakına daha çox keyfiyyət verir.

Hafiz Şirazi yalnız bir incəsənət xadimi deyil. Onun sözlərində yüksək maarif də mövcuddur. Bu maarif də yalnız incəsənətçi olmaqla əldə olunmur. Buna fəlsəfi, fikri dayaq lazımdır. Yüksək təfəkkürün dayaq nöqtəsi, mənşəyi bu incəsənət idrakına, sonra isə incəsənətin izah olunmasına dəstək verir. Əlbəttə, hamı bir səviyyədə deyil. Belə olması da gözlənilir. Bu, bütün incəsənət sahələrinə aiddir. Memarlıqdan tutmuş rəssamlığa, arxitektura, heykəltaraşlığa, kino sənətinə, teatra, şeirə, musiqiyə və digər sənət sahələrinə qədər bundan istisna deyil.

Bir zaman siz təfəkkürə malik memar görürsünüz. Bir zaman isə təfəkkür baxımından cılpaq olan, heç bir təfəkkürə söykənməyən memar

görürsünüz. Bunlar bir bina inşa etmək istəsələr, hər ikisi ayrı şəkildə layihələşdirəcək. Əgər bir şəhərin salınmasını iki nəfər belə adama tapşırırsanız, onun yarısı digər yarısı ilə tam fərqlənəcək. Hər halda bu öhdəçilik lazımdır.

Öhdəçi incəsənət bir həqiqətdir. Biz onu etiraf etməliyik. Sərbəstliklə təsadüfi, hər gün dəyişən, bəzənsə səviyyəyə düşüb, qeyri-sağlam duyğularla incəsənətin arxasınca gedib başıuca olmaq olmaz. Çünki sənətdə olan şənlik, sevinc – sənətin özünəməxsus şənliyi, sevinci var ki, digər adi şadlıqlardan fərqlənir və qeyri-sənətdə əsla müşahidə olunmur, - o halda həqiqətən baş verəcək ki, nəyin ardınca getdiyini, nə iş görmək istədiyini bilsin. Yalnız bu halda öz sənətçiliyi ilə təskinlik, sevinc hiss edə bilər. Bu halda mütləq, insani əxlaq, fəzilətlər ülvə, ilahi, dini maarif diqqət mərkəzində olmalıdır.¹

84. Dini incəsənət İslam dininin ideyalarını təcəssüm etdirə bilən, göstərə bilən incəsənətdir.

Dini incəsənətə tabe olmağı digər fundamental, qapalı, dostlarımızın təbirincə desək, filan cahil,

¹ Böyük Rəhbərin ölkənin mədəniyyət işçiləri, incəsənət xadimləri və fikir adamları ilə görüşündəki çıxışından: 2001.07.23.

nadan toplunun metodlarının ardınca getməklə qarışdırmaq yanlışdır. Səbəbsiz özünü ittiham etməyin. Dini incəsənət səmavi dinlərin ən üstün ideyaları olan İslam dininin ideyalarını təcəssüm etdirə bilən, göstərə bilən incəsənətdir. Bu ideyalar insanın səadətini, mənəvi hüququnu, yüksəlişini, təqvasını, ictimayi ədaləti təmin edir.

Əlbəttə, bu cür əməl olunub-olunmamasına dair heç bir məcburiyyət yoxdur. Mənim bu sahədə fikirlərimlə tanış olanlar bilirlər ki, mən, incəsənətin fərmanla, direktivlə, sərəncam və bu kimi şeylərlə düzələcəyinə inanmıram. Bu, sərəncamla düzəlməyən şeylərdəndir. Situmul olmalıdır. Bu, napak stimül olsa belə.¹

85. İncəsənətin yönü, məqsədi olmalıdır. Sənətçi işinin nə olduğunu bilməlidir.

İncəsənətin problemlərindən biri tənəzzüldür. İncəsənət tənəzzülə uğramışdır, çökmüşdür. Digər problem isə özbaşınalıqdır. Hamı hüdudları aşmışdır. Növbəti problem cəhəti itirmək və tapmamaqdır. İncəsənət sağlam da olsa, onun cəhəti müəyyən olunmalıdır. Bilinməlidir ki, biz bu incəsənətlə nə iş görmək istəyirik. “Sənət sənət

¹ Böyük Rəhbərin ölkənin mədəniyyət işçiləri, incəsənət xadimləri və fikir adamları ilə görüşündəki çıxışından: 2001.07.23.

üçün" tezisi məşhur yalanlardan idi. Bunu bizə öyrədənlər özləri də buna inanmırdılar. İnqilabdan öncə, "Sənət sənət üçün" şüarını verənlərlə söhbət olunduqda: "Bu şeyləri daxil etməyin", - deyirdilər. Amma sonra başa düşdük ki, buna əsla inanmırlar.

Onlar o dövrdə incəsənətin - əlbəttə o zaman dostlarımız əsasən şeirdən istifadə edirdilər -başqa ideyalara, məqsədlərə xidmət etdiyini görüb mane olmaq istəyirdilər. Amma növbə özlərinə çatdıqda malik olub-olmadıqları sənət növlərini büsbütün hegemon qüvvələrin qulluğuna cəlb edirdilər. Dustaqxanadan azad olurdular. Gedib Fərəhin və digərlərinin ofisində incəsənət işinə girirdilər. "Sənət sənət üçündür" tezisini başqaları üçün istəyirlər. Amma növbə onlara çatanda deyirlər, lazım deyil.

Atom silahından, kimyəvi silahlardan istifadə etmək, kütləvi qırğın silahları istehsal etmək, millətlərə qarşı pis davranmaq, millətlərin sərvətini qarət etmək, onların heysiyyətinə təcavüz etmək özləri etdikdə eyibsiz, onlara qarşı olunduqda isə pisdır. Onlar da belə idilər. Buna görə də mən bu tezisə əsla inanmıram. İncəsənətin yönü, səmti, məzmunu, məqsədi olmalıdır. İncəsənət xadimi işinin nəyin uğrunda olduğunu bilməlidir. Bəlli olmalıdır ki, nəyi aşkara çıxarmaq, göstərmək

istəyidir, sonra isə icra olunmalı və xaricdə gerçəkləşməlidir.¹

86. İncəsənət ehtirasa, gərginliyə, bayağılığa və insanın, cəmiyyətin başqa şəkilə salınmasına xidmət etməməlidir.

Dini incəsənət heç bir vəchlə riyakarcasına təzahür mənasını daşımır. Bu incəsənət formasının dini sözlərlə meydana gəlməsi də məcburi deyil. Ola bilər ki, bu və ya digər sənət nümunəsi yüz faiz dini olsun, lakin onda adi danışıda işlədilən, qeyri-dini sözlərdən istifadə olunsun. Təsəvvür etmək lazım deyil ki, dini incəsənət mütləq bu və ya digər dini əhvalatı təsvir etməli, yaxud hansısa dini məsələdən, misal üçün, ruhanilikdən və s. söhbət açmalıdır.

Dini incəsənət odur ki, bütün dinlərin, hamısından çox isə İslam dininin insanlar arasında yaymağa çalışdığı maarifi, uğrunda qurbanlar verilən, qanlar tökülən həqiqətləri çatdırsın, əbədiləşdirsın və yaddaşlarımıza həkk etsin. Bu maarif yüksək dini maarifdir. Bunlar elə həqiqətlərdir ki, bütün İlahi peyğəmbərlər (s) onları insanların həyatına gətirmək üçün olmazın zəhmətlərə qatlaşmış ağır yüklərin altına girmişlər. Biz, burada əyləşib kainatın islahatçılarından, peyğəmbərlərdən, Allah yolu mücahidlərindən

¹ Böyük Rəhbərin Mədəni İnqilab Ali Şurasının üzvləri ilə görüşündəki çıxışından: 2002.12.17.

ibarət ən seçilmiş insanların söylərini məzəmmət edib ona qarşı laqeyd qala bilmərik.

Dini incəsənət bu maarifi təbliğ edir. Dini incəsənət cəmiyyətdə ədaləti bir dəyər kimi təqdim edir. Baxmayaraq ki, siz sənət əsərinizdə ədalət haqqında heç bir ayə, heç bir hədis işlətmir, dinin adını belə tutmursunuz. Misal üçün, kino və ya teatrın dini olması üçün mütləq oradakı hansısa dini simvolun adının, formasının olmasına lüzum yoxdur. Yox, siz ədalət məsələsi ilə bağlı təsviri incəsənətdə ən aydın sözü deyə bilərsiniz. Bu halda dini incəsənət mövqeyindən çıxış etmiş olacaqsınız.

Dini incəsənətdə ciddi şəkildə nəzərə alınması məsələ incəsənətin ehtirasa, gərginliyə, bayağılığa, insan və cəmiyyətin başqa şəkilə salınmasına xidmət etməlidir.¹

87. İnqilabın sənət və sənətçidən umacağı budur ki:

İnqilabın sənət və sənətçidən umacağı incəsənət sahəsində estetik baxışa əsaslanır. Bu, çox böyük umacaq deyil. Bir millət səkkiz illik müdafiədə bütün varlığı ilə meydana gəldi. Gəncləri cəbhəyə getdi. Öz dəyərləri uğrunda fədakarlıq etdilər. Əlbəttə, əsasən

¹Böyük Rəhbərin ölkənin mədəniyyət işçiləri, incəsənət xadimləri və fikir adamları ilə görüşündəki çıxışından: 2001.07.23.

din üçün getdilər. Hərçənd ki, bəziləri vətənlərini, ölkənin sərhədlərini qorumaq, müdafiə etmək üçün də fədakarlıq göstərə bilərlər. Analar, atalar, həyat yoldaşları, övladlar, arxa cəbhədə çalışan digər şəxslər də başqa cür qəhrəmanlıq göstərdilər.

Siz, səkkiz il Müqəddəs Müdafiənin xatirələrini nəzərdən keçirin. Görün, bir cəmiyyətin vəziyyətinə, keyfiyyətinə baxış üçün bundan gözəl bir şey tapıla bilərmi? Siz dünyanın ən samballı dramatik əsərlərində bir insanın fədakarlığını müşahidə etdikdə onu tərifləyir, yüksək qiymətləndirirsiniz.

Sizin üçün hansısa inqilabçının, misal üçün Jan Darkın və ya hansısa ölkənin fədakar əsgərinin kinofilmini, musiqisini, rəsm əsərini təsvir etdikdə qəlbən, daxilən, öz vicdanınızda onu tərifləməyə bilmirsiniz. Bu incəsənət əsərində göstərilənlərdən min dəfələrlə dəyərli hadisələr səkkiz il Müqəddəs Müdafiə dönməsində, İnqilabın özündə, sizin evinizin içində baş vermişdir. Bu gözəllik deyilmi? İnqilabın umacağı budur və bu həddən artıq istək deyil. Deyirlər, nə üçün gözəllik görünmür. Bu məsələyə etinasız olanlar bu gözəlliyi görmək istəmirlərmisi?

Mənim əzizlərim! Sizin bir çoxlarınız tarixlə tanışsınız. Mən də tarixlə tanışam. Mən yetmiş, səksən ilin, ondan öncənin tarixini sətir-sətir, təkrar-təkrar oxumuşam. Biz, həqiqətən, hegemonların caynağına ən çox ilişmiş millət olmuşuq.

Mən Hindistan yarımşəməriki haqqında geniş müəliələri etmişəm və bu haqda bir kitab da yazmışam. İranın vəziyyətini bu yarımşəmərikə müqayisə etdikdə görürəm ki, ora İngiltərənin birbaşə müştəmləkəsi olmasına baxmayaraq, bir ölkənin insanların dünyanın şər qüvvələri tərəfindən əzilməsi baxımından bizim ölkəmiz pisdən də pis vəziyyətdə olmuşdur. Onlar öz doğmalarının, özünükülərin, həmvətənlərinin xəyanətinə, ikiüzlülüyinə, fəsadına, asılılığına məruz qalmamışdılar. Onların ölkəsinə bir ovuc ingilis daxil olmuşdu. Onların özünükülər Qandi, Nehru, Mövlana Məhəmməd Əli, Mövlana Şövkət Əli, Cinah və digərlərindən ibarət idi. Onlar ingilislərlə döyüşürdülər. Olduqca çox əzab çəkmişdilər. Lakin bizim vəziyyətimiz belə deyildi.

İngilislər Rza Xanı öz ələtləri kimi iş başına gətirdilər ki, istədiklərini həyata keçirə bilsinlər. Bu sözlər danışılmaz faktdır. Yalnız mənim dediyim söz deyil. Bu söz tarixin aydın səhifələrindəndir. Həm tarixçilər yazmışlar, həm də otuz il, qırx il sonra üzə çıxan sənədlər göstərmişdir.

Bir neçə gün bundan öncə bu qəbildən olan sənədlərdən birində oxuyurdum ki, Seyid Ziya, Rzaxan və ingilis məmurunun iştirakı ilə keçirilən iclasda Rzaxan demişdir: “Mənim siyasətdən başım çıxmır. Siz nə əmr etsəniz, mən ona qulaq asacam”. Həqiqətən, belə idi. Amma onun mütiliyinin azacıq

sarsıldığını hiss etdikdə, gerçək müstəqilliyə də yox, əksinə Hitler Almaniyasına meyilli olduğunu gördükdə onu kənarlaşdırdılar və oğlunu iş başına gətirdilər. Təbii ki, Rzaxan Hitlerə baxdıqda həyacana gəlirdi və həzz alırdı. Bunlar ölkənin həqiqətlərindəndir.

İran sizin dediyiniz bütün bu dərin mədəni özəlliklərə malik olmasına baxmayaraq, - doğru deyirsiniz, mən də bu fikirdəyəm - təhqir olundu. Əlli il, altmış il bizə o kəslər hökmranlıq etdilər ki, onları hakimiyyətə biz gətirməmişdik. Çünki İranda xalq hakimiyyəti əsla olmamışdı. Bu, öz cəsarətləri də deyildi.

Kaş ki, diktator olsalar belə, heç olmazsa, Nadir şah kimi öz qollarının gücünə, yaxud Ağa Məhəmməd xan kimi öz hiyləgərlikləri ilə hakimiyyətə gələydilər. Amma belə deyildi. Başqaları gəldilər, bunları bu millətə hökmran etdilər və bu millətin bütün maddi-mənəvi sərvətlərini qarət etdilər. Çoxsaylı əzab-əziyyətlər bahasına, bu mənhus hadisəyə qarşı böyük bir hərəkət başlandı. Canlar fəda edərək, qəddar düşməənə sinə gərərək bir yerə çıxı bildi. Bu, gözəl deyilmi? İncəsənət bunun kənarından sakitcə keçə bilərmi? Bu, inqilabın umacağıdır. İnqilabın əvvəlindən üzü bəri dediyimiz və istədiyimiz inqilab incəsənəti budur. Bu umacaq çoxdurmu? Musiqi, film, teatr, rəssamlıq və digər

incəsənət qolları bu məsələ ilə məşğul olmalıdır. Bunlar lazımi şeylərdir.

İnqilabın sənət və sənətçilərdən umacağı zorakı və artıq umacaq deyil. Bu istək, umacaq incəsənət estetiksinə əsaslanır. İncəsənət odur ki, gözəllikləri dərk etsin. Bu gözəlliklərin gül və bülbül olması zəruri deyil. Bəzi vaxtlar bir nəfəri oda atıb ona dözmək hər bir güldən, bülbüldən gözəldir. Sənətçi bunu görməli və sənət dili ilə göstərməlidir¹.

88. İncəsənət və siyasətin qarşılıqlı təsirləri

Mənim incəsənət xadimlərinə, incəsənətlə məşğul olanlara həmişə tövsiyəm bu olmuşdur ki, bunları siyasi oyunlara qatmayın. Bu, indinin söhbəti deyil. Prezident olduğum dövrdə mədəniyyət naziri ilə, digər müxtəlif məsul işçilərlə keçirdiyim görüşlərdə bu məqamı onlara xatırladırdım. Müxtəlif şəxslərə müxtəlif tövsiyələrim də olurdu. Hamısı bu istiqamətdə idi ki, siyasi cinahların, siyasi xətlərin bu məsələlərə daxil olmasına və onu ələ keçirməsinə imkan verməyin. Çünki bu halda hər şey məhv olacaqdır.

Amma yanılmayın. Əgər dəyərlərin qorunmasından, onları davam etdirməkdən, yaxud

¹ Böyük Rəhbərin ölkənin mədəniyyət işçiləri, incəsənət xadimləri və fikir adamları ilə görüşündəki çıxışından: 2001.07.23.

dəyərlərin başqa hala salınmasından söhbət gedirsə, bir xəttə meyillilik olmalıdır. (Burada artıq) mən nə o tərəfdənəm, nə də bu tərəfdən deyə bilməzsiniz. Bu, mümkündürmü? Bu, şəxsiyyətsizlik olur.

Ola bilərmə ki, insan bir dəyəərə həm inansın, həm inanmasın? Bir dəyəəri həm qorusun, həm qorumasın? Burada insan mövqe seçməli və üzərində dayanmalıdır.

Əlbəttə, mən əsla inkar etmirəm. Kiminsə səhv etməsi mümkündür. Bu halda insan səhvini düzəltməlidir. Bir çox hallarda bəzi dostlar öz əsərlərini mənə göstərdikdə, yaxud başqa vasitə ilə mən onların əsərlərini gördükdə rollarda, danışıklarda, yaxud sizin dilinizlə desək dialoqlarda və ya səhnələşdirmələrdə bəzi qüsurlar diqqətimi cəlb etdi və onlara dedim; bəziləri düzəliş apardılar, bəziləri isə düzəliş aparmadılar. Düzəliş aparanlara təşəkkür etdik. Düzəliş aparmayanlardan isə heç vaxt niyə düzəliş aparmadılar deyə gileylənmədik. Ondan qalmış gileydən yuxarı bir addım atmaq.

Hər halda burada hədlər var. Bu hədlərə laqeyd yanaşmaq olarmı? Öncə də dediyim kimi dəyərlərə qarşı laqeyd qalmaq olmaz. Bunu bu və ya digər siyasi cinahların üzərinə atmaq olmaz. Amma bir məsələ də var. Baxın, mənim əzizlərim! Hazırkı dünyada siyasət incəsənətdən ləyaqətsiz şəkildə yararlanır. Keçmişdə də istifadə etmişdir. Bir neçə gün öncə Amerika Xarici İşlər Nazirliyi tərəfindən 28

mordad çevrilişi ilə bağlı yaydığı sənədi tərcümə edib mənim üçün gətirdilər. Əlbəttə, bu hadisə baş verdikdə mənim yaşı çox deyildi. On dörd, on beş yaşlarımda idim. Çox az şey yadımda qalıb. Amma ağızlardan çox eşitmişəm, kitablarda da çox oxumuşam. Lakin heç bir yerdə bu qədər geniş məlumat yoxdur. Bu hadisənin icraçıları özləri həmin sənədləri yazmış, xarici işlər nazirliyi və CIA üçün göndərmişlər. Bu sənədlər amerikalılara aiddir. Əlbəttə, bu Amerika və İngiltərənin birgə həyata keçirdiyi əməliyyat olmuşdur. Bu, məruzədə də tam olaraq öz əksini tapmışdır. Sənədin mənim diqqətimi çəkən hissəsi budur. Ruzvelt deyir: Biz Tehrana gəldikdə bir çamadan dolusu məqalə gətirdik. Tərcümə olunub qəzetlərdə dərc olunmalı idi. Habelə özümüzlə karikaturalar da gətirmişdik. Fikir verin, CIA təşkilatı onunla uyğunlaşmayan, onun mənafeyini təmin etməyən, xalqın seçiminə söykənən bir hakimiyyəti – Pəhləvi dövrünün bütün dövlətlərinin əksinə olaraq, bu, milli dövlət idi və xalqın seçimi ilə hakimiyyətə gəlmişdi - Sovetin dəmir pərdəsinin arxasına keçə bilər bəhanəsi ilə onun əleyhinə bütün vasitələrdən, o cümlədən incəsənətdən də istifadə etdi.

Əlbəttə, o günlərdə onların işinə yarayacaq, etibar edə biləcəkləri karikaturaçıları yox idi. Sənədlərdə göstərilir ki, biz CIA-nın İncəsənət şöbəsinə bu şeyləri hazırlamalarını sifariş verdik.

İki il öncə italyanlar da bir kitab yazdılar. Həmin kitab farscaya da tərcümə edilmişdir. Orada da CİA təşkilatının İncəsənət şöbəsinin mövcudluğuna işarə vurulmuşdur. Siyasət incəsənətdən belə istifadə edir. Siz burada nə etmək istəyirsiniz?

Əgər dünyanın bütün siyasətçiləri, hegemonları, quldurları, ixtiyar sahibləri gəlib öz müqəddəs kitabları qarşısında siyasətdə incəsənətdən istifadə etməyəcəklərinə dair and içsəydilər, insan nisbətən arxayınlaşardı və deyərdi ki, şükürlər olsun, incəsənət xilas oldu. Amma onlar incəsənətdən istifadə edirlər. Siz nə iş görmək istəyirsiniz? Siz onların incəsənət vasitəsi ilə əldə etdiklərinə qarşılıq olaraq bu vasitədən faydalanmaq istəmirsinizmi? Bu ağıla müvafiqdir? Yox, bu ağıla müvafiq deyil.¹

89. Təsviri sənətə, filmə, musiqiyə rəng qatmaq üçün cinsi cazibələrdən istifadə etməyin.

Biz gəncin könlünə, zehninə elə bir şey ötürməməliyik ki, onu günaha, yanlışlığa sürükləsin. Bu, onun fikrini seçim üçün azad qoymaqdan fərqlidir. Siz bilirsiniz ki, sentimental məsələlər kimsəyə seçim imkanı vermir. İnsanı seçim gücü

¹ Böyük Rəhbərin ölkənin mədəniyyət işçiləri, incəsənət xadimləri və fikir adamları ilə görüşündəki çıxışından: 2001.07.23.

olmadan müəyyən istiqamətə sürükləyir. Bir çox kinofilmlərdə görürük ki, bir şeyi göstərmək üçün intim cazibələrdən istifadə edirlər. Musiqidə də başqa yolla həyata keçirilir. Digər incəsənət növlərində də başqa cür. Elə şərait yaradılmalıdır ki, incəsənət xadimi öz əsərini azad, öncə qeyd etdiyimiz məcburiyyət olmadan – müştəri yığmaq məcburiyyəti olmadan ortaya qoya bilsin və beləcə düzgün və kamil incəsənət ortaya çıxsın¹.

90. İncəsənət xadimlərinin CİA-nın İncəsənət şöbəsi qarşısında vəzifəsi

CİA təşkilatının incəsənət şöbəsi var və inqilabdan sonra bizim əleyhimizə, şialik və İslam əleyhinə çəkdikləri filmlər çoxdur. Siz iranlı rejissor, kino və teatr aktyoru, musiqiçi, bəstəkarsınız və bu gerçəyi, məzlumiyyəti dərk edirsiniz. Bu halda sizin vəzifəniz nədir? Heç bir vəzifəniz yoxdurmu?

Mən eşitmişəm ki, Rusiyada dünya müharibəsi zamanı Əliyev şuru - məşhur musiqidir, əlbəttə, mən nə bu musiqini eşitmişəm, nə də nə olduğunu doğruduzgün bilirəm - xalqı döyüş meydanına atılmağa təhrik etməkdə ən təsirli vasitə olmuşdur. Yəni insani məqsədlərə xidmət yönündə yer almışdı. Təbii olaraq, bu istək, umacaq hər bir ölkənin

¹ Böyük Rəhbərin mədəniyyət işçiləri, incəsənət xadimləri və fikir adamları ilə görüşündəki çıxışından: 2001.07.23.

sənətçilərindən gözlənilir. Belə olan halda bu məsələyə necə laqeyd yanaşa bilərik? Bir halda ki, düşmən incəsənət vasitələrindən istifadə edir¹.

91. Halal və haram musiqinin xüsusiyyətləri, musiqinin ictimai qabiliyyəti

Sual: Öncə sizdən soruşulan və cavab verdiyiniz fiqhi tərəflərindən əlavə xüsusi olaraq musiqinin bir incəsənət forması kimi ictimai qabiliyyətləri haqqında fikriniz nədir? Sizcə, bugünkü cəmiyyətimizdə, bizim bugünkü tələblərimizə, bugünkü gənclərimizin tələblərinə, gənclərimizin istədiyi yenilikçiliyə nəzərən musiqi hansı xüsusiyyətlərə malik olmalıdır. Həmçinin qeyri-ənənəvi musiqinin xüsusi tərəfləri haqqında bir beynəlxalq dil kimi – qərb dili yox - fikriniz nədir? Fikrinizcə, mədəni təcavüzlə mübarizənin ən yaxşı yolu – mədəni təcavüzün ən mühüm metodlarından biri incəsənət və musiqi vasitəsidir - pak, xalis, ölkəmizin milli, dini şəraitinə uyğun nümunə göstərmək deyilmi?

Cavab: Yox, mən musiqinin mədəni təcavüzlə mübarizənin ən yaxşı yol olduğuna inanmıram. Musiqinin belə bir çıxarı yoxdur. Yaxşısı budur ki,

¹ Böyük Rəhbərin ölkənin mədəniyyət işçiləri, incəsənət xadimləri və fikir adamları ilə görüşündəki çıxışından: 2001.07.23.

mədəni təcavüzə qarşı mübarizə yollarından biridir, deyək. Bəli, yollardan biridir. Əlbəttə, bəzi şərtlər altında ola bilər. Amma bunun ən yaxşı yol olduğuna inanmıram. Baxın, musiqi haqqında iki məsələ var. Birincisi budur ki, görək, ümumiyyətlə musiqinin halal və ya haram olmasının meyarları hansılardır. İkincisi isə real nümunələrlə bağlıdır. Hüdudlar təyin etməliyik ki, siz demişkən, gənclərimiz hansı musiqinin halal, hansının haram olduğunu bilsinlər. Əlbəttə, bu ikincisi asan iş deyil. İnsanın müxtəlif musiqiləri - xarici musiqini, İran musiqisini, bütün növləri ilə - bir-bir müəyyənləşdirməsi çətin işdir. Amma ümumi ölçüləri var ki, onları demək olar.

İnsanı avaralığa, bayağılığa, halsızlığa, həyatın gerçəklərindən soyumağa və s. bu kimi hallara sürükləyən musiqi halal musiqi deyil, haramdır.

Musiqi insanı mənəviyyatdan, Allahdan, zikrdən qafil edərsə, haramdır. İnsanı günaha, şəhvət düşgünlüyünə sövq edərsə, haramdır. İslamın nəzəri budur.

Musiqidə bu zərərli, haramlığa səbəb olacaq xüsusiyyətlər olmadıqca, təbii ki, haram deyil. Mənim dediklərimin bəziləri mahnının musiqisi, bəziləri isə sözləri ilə bağlıdır. Yəni, ola bilər ki, bir sadə, zərərsiz mahnı səslənsin, amma bu mahnıda oxunan şeir azdırıcı olsun. Avaraçılığa, tufeyliliyə,

şəhvət düşkünlüyünə, qafilliyə və bu kimi şeylərə rəğbətləndirən şeirlərə yazılan musiqilər haramdır.

Demək, musiqinin halal və ya haram olmasını göstərən meyar budur. İmam Xomeyninin də ömrünün sonlarında musiqi haqqında verdiyi rəy buna əsaslanırdı. “Ləhv” musiqisi də var. Ola bilər ki, musiqi fiqh terminalogiyasına görə, “ləhv” musiqisi olsun. “Ləhv” qafillik , Allahı xatırlamaqdan uzaqlaşmaq, həyatın gerçəklərindən uzaq düşmək, məşğuliyyətdən, çalışmaqdan uzaq düşmək və bayağılığa, tüfeyliliyə yuvarlanmaq deməkdir. Bu növ musiqi haram olur. Bu, icra keyfiyyəti ilə də ərsəyə gəlsə, sözlərə də yazılmış olsa yenə də fərqi yoxdur.

Siz beynəlxalq dil deyirsiniz. Özünüz demişkən, sərhədləri aşmış, müəyyən yerlərdə yayılmış musiqi, mütləq yaxşı musiqidirmi? Bir musiqinin yalnız filan ölkənin sərhəddindən xaric olması, müxtəlif ölkələrə yol tapması, bir qrup tərəfdar toplaması həmin musiqinin yaxşı olduğunu göstərir? Yox, əsla belə deyil. Ola bilər ki, o musiqi şəhvət həvəsinə, ehtirasların oyanmasına təhrik edir. Təbii ki, bir qrup qafil gəncin də ondan xoşu gələcək. Dünyanın harasında əllərinə düşsə, istifadə edəcəklər. Bu. musiqinin yaxşı olduğunu göstərmir.

Mən qəti olaraq deyə bilmərəm ki, əsil İran musiqisi halal musiqidir. Yox, belə deyil. Bəziləri güman edirlər ki, halal və haram musiqini ayıran

sərhəd ənənəvi İran musiqisi və qeyri-klassik musiqidir. Keçmiş dövrlərdə din və şəriət carçılarının mübarizə apardığı və haram olduğunu elan etdiyi musiqi öz ənənəvi İran musiqimizdir. Hansı ki, padşah sarayında, əxlaq pozğunlarının, şəhvətə meyilli, şəhvətə qərq olan insanların yanında səslənirdi. Bu, həmin haram musiqidir.

Demək, musiqinin haram və ya halal olmasının kriteriyası İran musiqisi, ənənəvilik, qədimilik, klassiklik, qərblilik və ya şərqlilik deyil. Bunun sərhəddi mənim dediklərimdir. Bu meyarı sizə göstərə bilərik. Amma hansı bu və ya digər lent yazısının halala, yaxud harama aid olduğunu müəyyənləşdirə bilmərik.

Əlbəttə, indi bəzi təşkilatlar ayırırlar. Mən bunun yüz faiz düzgün olduğundan əmin deyiləm. Bəzən bizə məlumat verilir ki, rüsvayçı lent yazıları “icazəli” adı ilə yayılır. Bəzən isə bunun əksi ola bilər. Mən indi bilmirəm bu kontrollar nə dərəcədə gerçək və meyarlara uyğun həyata keçir. Amma mənim sizə bir yaxşı gənc kimi, öz övladlarım kimi nəsihət olaraq, öz fikirlərim olaraq deyə biləcəklərimi dedim.

Fikrimcə, musiqi azdırıcı ola bilər, insanı şəhvət girdabına sala bilər. İnsanı bayağılığa, günaha, səviyyəsizliyə qərq edə bilər. Bunlar olmaya da bilər, bunun əksi də ola bilər. Halal və haram sərhəddi buradır. Mən ümid edirəm ki, siz gənclər təqva

azuqəsi ilə meydana girib elə sənət əsərləri yaradacaqsınız ki, sözün əsl mənasında həm yaxşı musiqinin xüsusiyyətlərinə malik olacaq, həm əsl mənada müsbət təsir gücünə malik olacaq, həm də gəncləri və ruhları saflığa, mənəviyyata, gerçəyə doğru yönəldəcəkdir.¹

92. Musiqi sənəti bilik, düşüncə və İlahi fitrətin sintezidir. Bu sənəti Allah yolunda sərf edin.

Musiqi məsələsi cəmiyyətdə, xüsusi ilə də tele-radio şirkətində aktiv mövzulardandır. Əlbəttə, musiqinin mahiyyəti haqqında danışmaq istəmirəm. Çünki bu məsələ haqqında danışmaq xüsusi şərait tələb edir. Burada, musiqi studiyasında bu sənət formasının digər tərəflərindən söhbət açaq.

Musiqi antik elmlər bölgüsünə görə riyaziyyatın bir qoludur. Diqqət, dəqiq hesablamalar tələb etdiyi üçün riyaziyyat elminin qollarından sayılır və dəqiq sənətdir. Başqa sözlə desək, musiqi sənəti bəşər təbiətinə, fitrətinə əsaslanan hesablamadır. Hansı ki, insan zəkası o hesablamayı təcrübə əsasında əldə edib və onun üçün qayda-qanunlar nəzərdə tutmuşdur. Əlbəttə, bu gün qərblilər və avropalılar musiqi sahəsində böyük inkişafı nail olmuşlar.

¹ Böyük Rəhbərin gənclərin suallarını cavablandırarkən söylədiyi çıxışından: 1999.02.02.

Dəqiq və sistemətik qaydalar yaratmışlar. Bu gün artıq vəziyyət başqa şəkil almışdır.

Keçmişdə musiqinin bugünkü problemlərindən söhbət getmirdi. O zaman improvizasiya geniş yayılmışdı. Xanəndə (bədahətən) oxumaq qərarı alırdı və yanında əyləşmiş musiqiçi də çalmağa başlayırdı. Çalğıçı öncədən bilmirdi ki, xanəndə nə oxuyacaq. Ona görə də xanəndə ağzını açan kimi, o da onunla birgə sazını kökləyir və ifa etməyə başlayırdı. Yəni notlar əsasında qurulmuş heç bir qayda yox idi. Mənim bu sahədə təcrübəm və məlumatım yoxdur. Lakin bu sahənin mütəxəssislərindən eşitmişəm ki, not ortaya çıxmazdan öncə çalğı və ya xanəndəliklə məşğul olan fəallar fitrətə, sağlam zövqə uyğun olaraq məntiqi nizamı əsas götürür və qaydalara riayət edirlər.

Musiqinin əsas yeddi dəsgahı və digər şöbələri yalnız İran musiqisinə aid deyil. Bu, bütün dünya musiqilərində mövcuddur və elə nizamlanmışdır ki, hansı səsi çıxarsanız o dəsgahlardan birinə uyğunlaşır. Əslində bütün Şərq və Qərb musiqisi bu dəsgahlara sığır. Əgər diqqət yetirsəniz, görərsiniz ki, muğamlar və hər dəsgahın fərqli şöbələri başlanğıc nöqtəsindən sonadək münəzzəm bir axarla gedir. Yəni bir yerdən başlayır, enir, yüksəlir və bitir. Bütün bunlar bu sənətə hakim olan nəzmin göstəricisidir.

Bunlardan nəticə almaq olar ki, musiqi sənəti bilik, düşüncə və İlahi fitrətin sintezidir. Allahın bəxş etdiyi fitrətin göstəricisi ilk növbədə insanların səsi, ondan sonra isə insanların əli ilə ərsəyə gələn musiqilərdir. Demək, şahidsiniz ki, bunun əsası Allahdandır. Əgər bu məsələ ilə bağlı Mövləvinin şeirlərinə müraciət edib: “Musiqi əflak sədasının inikasıdır”, - desək və onu Mövləvinin nəzərdə tutduğu ürfani aləmlə birləşdirsək, gerçəklərdən təxəyyülatla lağım atmış oluruq. Çünki onun bu haqda dedikləri gerçəklik yox, xəyaldır və təbii ki, digər bir məna kəsb edir. Amma xəyala qapılmayan gerçək aləmdə xanəndənin boğazından çıxan səs ilahi mənşəyi olduğu bir halda möhkəm, geniş, cazibəli və rəngarəng bir bina kimi formalaşır.

Yuxarıdakı izahın ilk nəticəsi budur ki, biz bu sənətdən Allah yolunda istifadə etməliyik. Mən bu məqamı sizin xanəndələrin, çalğıçıların, bəstəkarların, musiqiçilərin diqqətinə çatdırmaq istəyirəm ki, bu ilahi nemətlərin ərsəyə gətirdiyi, fitri istedad və zövqlə, ağıla müvafiq nizam-intizamla formalaşan və əslində cansızlara can vermək olan sənətdən Allah yolunda, Onun razılığı yolunda istifadə edin.¹

¹ Böyük Rəhbərin Tele-radio şirkətinə baxış keçirərkən musiqiçilər üçün söylədiyi nitqdən: 1996.07.30.

93. Qərb və Şərqdə musiqinin yeri və meydana gəlməsi

Biz, gənc yaşlarımızdan bəzi incəsənət xadimlərinin sözlərini eşidirdik. Olduqca əsassız sözlər idi. Əsasən bu məqama toxunurdular ki: “Biz incəsənətdən təfəkkür, öncəgörüm və siyasət yolunda istifadə etmirik”. Bu iddianı edənlər şeir və digər sənət növlərində başqalarından daha çox siyasətə xidmət edirdilər. Bu kimi bəhslərə girmək məqsədim yoxdur. Amma demək istəyirəm ki, insanın iradəsinə söykənən hər bir şey bir məqsəd uğrunda olmalıdır.

Məqsəd nə qədər uca olsa, o iş və ya sənət də daha dəyərli olacaq. Təəssüflər olsun ki, Şərqdə musiqinin məqsədi özü qədər yüksək olmamışdır. Burada Şərq dedikdə məqsədim İran və ərəb ölkələridir. Hindistanda, Çində və digər Uzaq Şərq ölkələrində musiqinin vəziyyətindən xəbərim yoxdur. Hər halda İran musiqi tarixini İslamdan öncə və sonra oxumuşam və ərəb musiqisinin, xüsusi ilə İslamdan sonrakı taleyindən xəbərdaram.

Tədqiqatıma əsasən deyə bilərəm ki, bizim regionumuzda musiqi yüksək ilahi məqsədlərə qulluq etməmişdir. Bu, musiqinin Qərbdəki durumunun əksidir. Bilirsiniz ki, mən təbii olaraq anti-qərb insanlardanam. Belə ki, Qərbin heç bir xüsusiyyəti mənə heyrətə salmır, cəzb etmir. Eyni

halda Qərbin müsbət xüsusiyyətlərini hesablamalarla təsdiq edirəm. Bu xüsusiyyətlərdən biri də musiqi məsələsidir. Doğrudur, Qərbdə bayağı, rəqs musiqiləri və digər səviyyəyə düşük musiqilər mövcuddur. Amma dünyanın həmin nöqtəsində hələ qədimdən təlimverici və mənalı musiqilər olmuşdur. Elə bir musiqi ki, arif, bilici, zəkali insan bilet alır, konsert salonunda əyləşir və saatlarla ondan ləzzət ala bilər. Qərbdə bəzən bir milləti xilas edən, bəzən isə bir təfəkkür məcmusunu doğru səmtə yönəldən musiqilər az olmamışdır. Qərb belə xüsusiyyətə malik olub və malikdir. Öncə də söhbət açdığım Şərqdə isə (sözügedən məhdud coğrafi məkanda) təəssüflər olsun ki, musiqi belə bir etibara malik olmamışdır. Burada musiqi “Ləhv” musiqidən və çalğı alətlərindən ibarət olmuşdur. Fəqihlər buna “haram ləhv musiqisi” deyirlər.

Fərz edin ki, filan xəlifənin bir gecə yuxusu qaçırmış. Musiqiçilər xanəndə kənizlərlə birgə onun şənlənməsi üçün şərait yaratmalı imişlər. Öncə də qeyd etdiyim xüsusiyyətlərə malik ağıllı, zövqlü musiqiçi özünü sındırmalı, xəlifənin taxtının yanında əyləşib növbənöv sənət formalarını fəda etməli idi ki, xəlifə, qan tökməsinin, qəsavət və xəbisliyinin zəruri şərti olan ruh düşgünlüyündən qurtulsun.

Bu, musiqinin ərəb xəlifələrinin, əmirlərinin saraylarındakı vəziyyəti idi. Eyni şeyi İran sultanları haqqında da demək olar. “Ləhv” musiqi tərəfdarı

olan və saraylarında bu növ musiqiyə yer verən padşahlar az olmamışlar. Bunun bariz nümunəsi kimi Qacar sarayını və həmin sülalənin padşahlarını göstərmək olar.

Diqqət yetirirsiniz ki, musiqi hansı cərəyanların və kimlərin qulluğunda olmuşdur?! Fəqihlərin sözlərində musiqinin haram, yasaq, əl vurmamalı, yaxın düşməməli şey olmasına səbəb də budur¹.

94. Bu halda musiqini pak və müqəddəs adlandırmaq olar.

Bizim musiqi tariximizin formalaşdığı regionda musiqinin mənası düzgün deyil. Siz ona düzgün məna verməli, əslində onun xilas olmasına bəis olmalısınız.

Mənim musiqiçilərə sözümlə budur ki, musiqini ülvə məna və məqsədlərə doğru aparsınlar. Fəlan aşiqin sevdiyi məşuqəsindən etinasızlıq görüb, qəlbi sındığından əlinə saz alıb musiqinin təsiri altında ayrılıq göz yaşı tökməkdən güddüyü əyyaşlıq məqsədindən daha ülvə məqsədlərə doğru yönəlsinlər. Musiqinin istifadəsində belə bir məqsəd dəyərlə deyil. Bir nəfərin ürəyinin istəyinə görə bəstələyib səsləndirməyin, oxumağın, musiqinin etibarını təşkil edən o riyazi düşüncəni, elmi, məntiqi

¹ Böyük Rəhbərin Tele-radio şirkətinə baxış keçirərkən musiqiçilər üçün söylədiyi nitqdən: 1996.07.30.

hesablamanı bu qədər xər etməyin nə dəyəri var? Musiqidə dəyər, məqsəd bu deyil. Yüksək musiqi yüksək, ülvi məqsədlərə xidmət edən musiqidir. Əgər belə olarsa, o zaman musiqini pak və müqəddəs adlandırmaq olar. O zaman biz də qərblilər kimi konsert verə bilərik (adını “Xanəndə məclisi” qoyaq ki, Qərbə aid termini işlətməyə) və xalq, istər sırayı insanlar, istərsə də dindarlar bilet alıb sizin musiqinizi, nəğməinizi dinləmək üçün o məclisə gələr.

İnqilabdan sonra musiqi sahəsində çalışanların musiqiyə göstərməli olduğu qayğı göstərilmədi. Əlbəttə, bu heç də o demək deyil ki, yaxşı işlər görülməmişdir. Mütləq, olmuşdur ki, bu gün biz burda əyləşib sizin əsərlərinizi dinləyirik. Mən elə adam deyiləm ki, haram musiqi səsləndirildikdə oturub dinləyim. Bu məsələdə haram olan yenə də haramdır.

Harama qarşı münasibətdə ehtiyata yer yoxdur. Mən də bir şəriət hakimi kimi fiqhə əsaslanıram və heç kimi nəzərə almıram. Lakin musiqi sahəsində bəzi sədaqətli və ürək yandıran sənətçilər inqilabın əvvəlindən başlayaraq, yaxşı işlər görmüşlər. Əlbəttə, bu görülməli işlərin hamsını əhatə etmir.

Hər halda bundan sonra deyəcəm ki, bizim müğənnilərimiz, çalğıçılarımız dindar kütlədir və musiqidə müəyyən meyarları nəzərə alırlar. Onların bu prinsiplərə riayət etmələri musiqini müəyyən

həddə keçmiş vəziyyətindən çıxarmışdır. Bu günün musiqiləri ya şəkildir, ya da pak və eyibsiz. Əlbəttə, onlarla yanaşı iradlı musiqilər də mövcuddur. Son günlərdə bəzi dostların suallarına cavab olaraq demişəm ki, şübhəsiz, kəlam, söz sizin işinizin yönlənməsinə təsir göstərir. Başqa sözlə desək, səslənən musiqi ilə birgə oxunan sözlər hidayət xarakterinə malikdir. Bu, sözün ürfani, əxlaqi, ictimai və ya siyasi mənasında yatmışdır. O zaman demək olar ki, hidayət edən söz musiqiyə ülvî yön verir. Bir zaman musiqi azdırıcı sözlərlə birgə olur. Fərz edin ki, tam maddi, cismani bir aşiqin öz məşuqəsi üçün çəkdiyi yağı təsvir edir. Bu yağı məşuqəsinə yetmək, onunla gecəni sübhədək birgə olmaq üçündür. Başqa heç bir məqsədi yoxdur. Tam maddi məqsəddir. Şübhəsiz, bu məqsədlə deyilən sözlər haramdır. Aşağıya yaxşı şeirlər tapmaq sizin məharətinizdir.

Əlbəttə, Hafiz və Sədinin şeirləri də hamısı ürfani deyil. Bəzi maddi, cismani şeirləri də var. Elə şeirlər tapın, elə sözlər tapın ki, həqiqətən ürfani, əxlaqi mənası olsun. Saibin qəzəlləri və hind səbki ilə yazan bəzi şairlərin qəzəlləri əxlaqi baxımdan yaxşı və məqbuldur. Bu növ sözlərə musiqi bəstələyin ki, gözəl əsərlər ərsəyə gəlsin¹.

¹ Böyük Rəhbərin Teleradio şirkətinə baxış keçirərkən musiqiçilər üçün söylədi nitqdən: 1996.07.30.

95. Musiqini məqsədyönlü, mənalı bəstələyib səsləndirin və ondan “ləhv” rəngini təmizləyin.

Mənim siz musiqiçilərdən, bu mühüm sahənin bilicilərindən istəyim budur ki, məsuliyyət hiss edin və musiqini xilas edin. Əlbəttə, mən istəmirəm ki, məfhumlar bir-biri ilə qarışsın. Bəzi ənənəvi musiqi biliciləri deyirlər: “Musiqi inqilabdan öncə bayağı idi. Lakin inqilabdan sonra, şükürlər olsun ki, bu bayağılıq aradan getdi”. Bir mütəxəssisə görə, musiqi bayağı idi. Xoşbəxtlikdən inqilabın təbii məhdudiyyətləri o bayağılığı musiqinin əndamından təmizlədi. Mən digər bölgüdən danışmaq istəyirəm. Çünki yalnız bayağılığın aradan getməsinə qane olmuram. Mən deyirəm ki, siz həmin qeyri-bayağı ənənəvi alimənə musiqinin özünə də cəhət verməyə borclusunuz. Mənim sizdən umacağım, musiqini məqsədyönlü etmənidir. Mən bunu siz bəstəkarlardan, musiqiçilərdən umuram. Əgər siz bunu edə bilsəniz, elə bir iş görmüş olacaqsınız ki, tək İslam İran sivilizasiyası üçün yox, bütün dünya üçün uğurlu olacaqdır. Hətta ola bilər ki, gələcəkdə başqaları da sizin bu səyinizin nəticəsindən bəhrələnəcəklər.

Dediyim kimi, Uzaq Şərqdə, Hindistanda, Çində musiqinin vəziyyətindən tam xəbərim yoxdur. O haqda mühakimə yürütmək istəmirəm. Sizin

musiqini məqsədyönlü edəcəyiniz təqdirdə ərəb dünyası və digər İslam ölkələrinin musiqiləri də bundan faydalanacaqdır. Musiqini məqsədyönlü, mənalı bəstələyib səsləndirin və ondan “ləhv” rənglərini təmizləyin. İnsan sənəti sonsuzdur. Əgər bu prinsipə inanırsınızsa, fiziki təhriklər icad edən “ləhv” tərəfini ondan ayırmamağın nə lüzumu var. Siz dağıdıcı cəhətlərini ondan ayırmaqla yeni cəhətlər meydana gətirin.

Vaxtı ilə bu cəhətləri yaradanlar, icad edənlər sizdən yüksəkdə idilərmə? Əlbəttə, zövqlü, bilikli insanlar olmuşlar. Necə ki, siz də istedadlı, bilikli insanlarsınız. Mən sizi qəmginliyə, zövqsüzlüyə çağırıram. Mənim çağırışım, dəvətim ülviliyə, musiqi hadisəsini bəşəriyyətin maddi problemlərindən kənara çəkməyə, yüksəyə qaldırmağa doğrudur. Ümidvaram ki, bu dəvətə cavabınız müsbət olacaq və musiqini ülviliyə sövq edəcəksiniz. Əgər siz də etməsəniz, nəhayət, digərləri gəlib bu təkamül üsulunu həyata keçirəcəklər. Hər halda bəşər həyatda təkamül etməyə məcburdur. Musiqi sahəsində elə əsərlər ərsəyə gətirmək lazımdır ki, xalqların, müdrik zəkalı insanların yolunu açsın. Hər əlsiz-ayaqsız, əyyaş adam musiqidən həzz alıb onun üçün səsləndiyini təsəvvür edirsə, əhəmiyyəti, dəyəri yoxdur. O musiqi dəyərlidir ki, ondan müdrik, mütəfəkkir,

bəzən bir addımı, bir mövqeyi dünyanı silkələyən insanlar bəhrələnir, istifadə edirlər.

Yadımdadır keçənlərdə biz mübarizə ilə məşğul idik. Bir vaxt Bethovenin musiqisindən, sinfoniyasından söhbət düşdü. Bəzi məlumatlı adamlardan eşitdim ki, Əliyev şuru Sovetin çətin anlarında onların dadına çatır. Sovet məkanında bir bəstəkar, musiqiçi sizin şur ladınızdan bir musiqi hazırlayır və böyük bir milləti silkələyir.

Mən bəstəkar Əliyevi tanımıram və onun şurunu eşitməmişəm. Amma şurun nə olduğunu başa düşürəm və bilirəm ki, istedadlı insan bir musiqi ilə bir milləti dəyişə, silkələyə bilər. Musiqi vadisində bu məsələlərin ardınca gedin. Musiqi bu istiqamətə yönlənməlidir. Tele-radio şirkəti bu sahədə üzərinə daha çox məsuliyyət düşən mərkəzdir. Tele-radio şirkətinin adını çəkməyim Mədəniyyət Nazirliyini unutmağım demək deyil. Mədəniyyət Nazirliyi də bu sahədə ən çox məsuliyyət daşıyan idarələrdəndir. Amma siz üzərinə ən çox öhdəlik, məsuliyyət düşənlərdənsiniz. Elə isə bu işin ardınca gedin¹.

¹ Böyük Rəhbərin Tele-radio şirkətinə baxış keçirərkən musiqiçilər üçün söylədiyi nitqdən: 1996.07.30.

Mündəricat

Birinci fəsil	3
Elm istehsalı və proqramlaşdırma hərəkəti	3
İkinci fəsil	43
GƏNCLƏR	43
Üçüncü fəsil	99
İncəsənət və musiqi	99